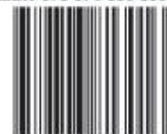

องค์ความรู้ เสื้อจันทบูรมรดกภูมิปัญญา

บนฐานอัตลักษณ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น
จังหวัดจันทบุรี

ISBN 978-974-381-301-6

9 789743 813016 >

ภายใต้โครงการเพิ่มศักยภาพชุมชน Soft Power
บนฐานอัตลักษณ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

องค์ความรู้สู่เจ้านันทร มรดกภูมิปัญญา
บนฐานอัตลักษณ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นจังหวัดจันทบุรี

พิมพ์ครั้งที่ 1

จัดพิมพ์โดย มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี จังหวัดจันทบุรี

2568

ภายใต้โครงการเพิ่มศักยภาพชุมชน Soft Power บนฐานอัตลักษณ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น
มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

ISBN 978-974-381-301-6

ผู้จัดพิมพ์

มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

เลขที่ 40 หมู่ 5 ตำบลท่าช้าง อำเภอเมืองจันทบุรี จังหวัดจันทบุรี 22000

E-mail: lita.s@rbru.ac.th โทร 094-6514453

ปีที่พิมพ์

2568

คำนำการพิมพ์ครั้งที่ 1

องค์ความรู้เสื้อจันทบูร มรดกภูมิปัญญา บณฐานอัตลักษณ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น จังหวัดจันทบุรี เป็นการหลอมรวมองค์ความรู้เดิมสู่ความรู้ใหม่โดยผ่านกระบวนการจัดการความรู้ วัตถุประสงค์ เพื่อสืบสาน รักษา ต่อยอดศิลปวัฒนธรรม ประเพณี และภูมิปัญญาท้องถิ่น สู่คนรุ่นหลังได้เรียนรู้ และขยายผลไปสู่หลักสูตรท้องถิ่นของโรงเรียน ทำให้ผู้เรียนได้เกิดความรักและเห็นคุณค่ามรดกภูมิปัญญา ก่อให้เกิดความภาคภูมิใจ และนำไปสู่การพัฒนาต่อยอดชิ้นงานให้มีมูลค่าเชิงสร้างสรรค์ รวมถึงเป็นการคุ้มครองมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชุมชน

“เสื้อจันทบูร” เป็นมรดกทางภูมิปัญญาอันล้ำค่าที่สะท้อนอัตลักษณ์และวิถีชีวิตของชาว จังหวัดจันทบุรีที่สืบทอดจากรุ่นสู่รุ่นมายาวนาน ด้วยเอกลักษณ์อันโดดเด่นของเส้นกนกที่เหนียว ละเอียด และลวดลายที่งดงามประณีต ทำให้เสื้อจันทบูรมีชื่อเสียงและเป็นที่ยอมรับในฐานะ ศิลปหัตถกรรมชั้นสูงของท้องถิ่น ในการรวบรวมองค์ความรู้ฉบับนี้จึงได้จัดทำขึ้น โดยมี วัตถุประสงค์เพื่อสังเคราะห์และบันทึกเรื่องราวของเสื้อจันทบูรอย่างรอบด้าน ตั้งแต่ประวัติศาสตร์ ความเป็นมา กระบวนการผลิตที่เปี่ยมด้วยภูมิปัญญา ตลอดจนความงดงามของลวดลายอันเป็น เอกลักษณ์ เพื่อให้องค์ความรู้ที่กระจุกกระจายอยู่ตามแหล่งต่างๆ ได้รับการจัดเก็บอย่างเป็นระบบ

ในการจัดทำหนังสือองค์ความรู้เสื้อจันทบูร มรดกภูมิปัญญา บณฐานอัตลักษณ์ ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น จังหวัดจันทบุรี ฉบับนี้ประกอบไปด้วยเนื้อหา บทที่ 1 ความเป็นมาของ ตำนานเสื้อกจันทบูร บทที่ 2 ภูมิปัญญาท้องถิ่นบนฐานอัตลักษณ์ชุมชน เสื้อกจันทบูร บทที่ 3 กระบวนการได้มาซึ่งลายเสื้อกจันทบูร บทที่ 4 ลวดลายเสื้อกจันทบูร บทที่ 5 สรุปผล ข้อเสนอแนะองค์ความรู้จากชุมชนภูมิปัญญาท้องถิ่นบนฐานอัตลักษณ์ชุมชน เสื้อกจันทบูร (บทส่งท้าย) และบรรณานุกรม ทั้งนี้เพื่อเป็นการสร้างการรับรู้และเพิ่มมูลค่าองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น เสื้อกจันทบูรให้เป็นมรดกบนฐานอัตลักษณ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น จังหวัดจันทบุรีได้อย่างยั่งยืนต่อไป

ขอขอบพระคุณ สำนักศิลปวัฒนธรรมและพัฒนาชุมชน มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี ที่ได้เล็งเห็นความสำคัญของภูมิปัญญาในท้องถิ่น เสื้อจันทบูรเป็นซอฟต์แวร์เพื่อเป็นการ อนุรักษ์อัตลักษณ์วัฒนธรรมท้องถิ่น

ขอขอบพระคุณคณะทำงาน ที่ทำการศึกษาข้อมูล ตำนานเสื้อกจันทบูร อันมี อาจารย์ ชัชวาลย์ มากสินธุ์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ชลพรรณ ออสปอนพันธ์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชุตานา คุณ สุข อาจารย์สมปอง มุลมณี อาจารย์อภิสรรา โคตรโยธา อาจารย์ ดร.สุพัตรา รักษาสนธิ อาจารย์ พัทธรินทร์ เสือสวาทดี อาจารย์ ดร.วิญญู บุญลอย อาจารย์กรรภา สุขุม อาจารย์ ดร.เริงวิษญ์ นิล โคตร อาจารย์ทารินทร์ ปิ่นทอง นางสาวสุนิสา ตั้งตระกูล นางสาวพรพิน ถิ่นนคร และท่านอื่นๆ ที่ ไม่ได้ระบุนามซึ่งทำงานร่วมกันอย่างไม่รู้จักเหน็ดเหนื่อย

ขอขอบพระคุณกลุ่มทอเสื่อกกบ้านท่าแฉลบ กลุ่มทอเสื่อกกบ้านเสม็ดงาม และกลุ่มทอเสื่อกกบ้านบางสระแก้ว ที่ทำให้คณะทำงานในครั้งนี้ได้มีโอกาสร่วมเรียนรู้ เก็บข้อมูล และถ่ายทอดออกมาเป็นหนังสือไว้ให้กับคนรุ่นหลังได้ศึกษาเรียนรู้

ขอขอบพระคุณโครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชอันเนื่องมาจากพระราชดำริฯ ที่มีการขับเคลื่อนอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้ต้นกก ต้นปอ ยังคงอนุรักษ์พืชชนิดนี้ให้คงอยู่และเป็นอัตลักษณ์ของเสื่อกกจันทบุรี สืบสานอย่างยั่งยืน

คณะผู้จัดทำหวังเป็นอย่างยิ่งว่าหนังสือเล่มนี้ จะอยู่ในวังสวนบ้านแก้ว จะเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาค้นคว้าและข้อมูลวิชาการที่สำคัญ และเป็นส่วนหนึ่งในการจุดประกายให้เกิดความภาคภูมิใจ พร้อมทั้งร่วมกันอนุรักษ์และสืบสานมรดกภูมิปัญญาเสื่อกกจันทบุรี จังหวัดจันทบุรี ให้คงอยู่คู่สังคมไทยสืบไป

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พิภา สมบูรณ์ และคณะทำงาน
ประธานฝ่ายพัฒนาองค์ความรู้เสื่อกกจันทบุรี
ประจำปี พ.ศ.2568

สารบัญ

	หน้า
คำปรารภการพิมพ์ครั้งที่ 1.....	ก
คำนำการพิมพ์ครั้งที่ 1.....	ข
สารบัญภาพ.....	ค
บทที่ 1 ความเป็นมาตำนานเสื้อกจันthur.....	1
ตำนานเสื้อสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี	2
เสื้อกจันthur บ้านท่าแฉลบ ตำบลบางกะจะ อำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี.....	15
เสื้อกจันthur บ้านเสม็ดงาม ตำบลหนองบัว อำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี.....	18
เสื้อกจันthur บ้านบางสระแก้ว ตำบลบางสระแก้ว อำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี.....	19
บทที่ 2 ภูมิปัญญาท้องถิ่นบนฐานอัตลักษณ์ศิลปวัฒนธรรม ของเสื้อกจันthur โดยผ่านกระบวนการจัดการความรู้.....	21
บทที่ 3 กระบวนการได้มาซึ่งลายเสื้อกจันthur.....	34
ระยะที่ 1 การเพาะปลูกต้นกก และเก็บเกี่ยวต้นกก.....	35
ระยะที่ 2 การย้อมสีเสื้อกจันthur	39
ระยะที่ 3 การทอเสื้อกจันthur และการออกแบบลวดลายเสื้อก.....	40
ระยะที่ 4 การแปรรูปผลิตภัณฑ์จากลวดลายเสื้อกจันthur.....	47
บทที่ 4 ลวดลายเสื้อกจันthurบนฐานอัตลักษณ์ท้องถิ่น.....	52
ลวดลายเสื้อกสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินีในรัชกาลที่ 7.....	52
ลวดลายเสื้อก บ้านท่าแฉลบ ตำบลบางกะจะ.....	89
ลวดลายเสื้อก บ้านเสม็ดงาม ตำบลหนองบัว.....	146
ลวดลายเสื้อก บ้านบางสระแก้ว ตำบลบางสระแก้ว.....	166
	177

**บทที่ 5 บทส่งท้ายองค์ความรู้จากชุมชนภูมิปัญญาท้องถิ่นบนฐานอัตลักษณ์ชุมชน
เลือกกัญชา.....**

บรรณานุกรม.....	184
ภาคผนวก.....	186
ก คำสั่งมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณีที่ 0452/2568.....	187
ข GI Thai Geographical Indication เลือกกัญชา.....	191
ค รายการเลือกกัญชา จังหวัดจันทบุรี ได้รับการประกาศขึ้นบัญชีมรดก ภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม ประจำปีพุทธศักราช 2567.....	193

สารบัญภาพ

ภาพที่	หน้า
1.1 ต้นกกที่นำมาปลูกในน้ำกร่อย บ้านท่าแฉลบ ตำบลบางกะจะ.....	16
1.2 กระเป๋ากก และเสื่อกก ที่ทำจากต้นกก ชุมชนบางกะจะ จังหวัดจันทบุรี.....	16
1.3 ต้นกกกลม.....	17
1.4 ต้นปอกระเจา.....	17
1.5 ลวดลายเสื้อบ้านท่าแฉลบ (เขาน้อย) ที่เกิดจากจินตนาการคิดบนพื้นฐานวิถีชีวิตในชุมชน.....	18
1.6 เส้นปอ และฟืม.....	18
2.1 Nanoka's SECI Model.....	22
2.2 กระบวนการจัดการความรู้ในชุมชนและกิจกรรม PAR.....	25
2.3 ต้นเสาแห่งความรู้ (ลวดลายเสื้อ).....	29
2.4 ป้าเทียบตั้งใจทอเสื้อจันทบุรีให้เกิดลายเสื้อที่หลากหลายเพื่อสืบสานตำนานเสื้อจันทบุรี.....	30
2.5 การรวมกลุ่มระหว่างภาคีเครือข่าย ภาครัฐในการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น.....	31
2.6 นักศึกษาร่วมเรียนรู้ในการจัดการความรู้ลายเสื้อกกจันทบุรี ชุมชนทอเสื้อเสม็ดงาม..	31
2.6 การดำเนินกบนที่นาของนักเรียนโรงเรียนบ้านท่าแฉลบร่วมกับชุมชนทอเสื้อบ้านท่าแฉลบ.....	32
2.7 การออกแบบลวดลายทอเสื้อของนักเรียนโรงเรียนบ้านท่าแฉลบร่วมกับชุมชนทอเสื้อบ้านท่าแฉลบ ตำบลบางกะจะ อำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี.....	32
3.1 ต้นกกในช่วงเดือน พฤษภาคม-สิงหาคม ของทุกปีที่มีการเก็บเกี่ยว.....	36
3.2 คุณตาประสิทธิ์และสมาชิกกลุ่มได้ลงพื้นที่ทำนาเสื่อกกเพื่อเก็บเกี่ยวในช่วงเดือนสิงหาคม 2563.....	37
3.3 กลุ่มสมาชิกและเยาวชนช่วยกันจักกก.....	37
3.4 น้ากที่จัก เรียบร้อยมาตากให้แห้ง.....	38
3.5 การย้อมสีกก	39
3.6 ป้าเล็กมีความเชี่ยวชาญในการย้อมกก ให้มีสีที่สวยงาม ตากให้แห้งเพื่อเตรียมทอเสื้อ	40
3.7 เส้นปอสำหรับทอเสื้อและฟืม.....	42
3.8 การสอดเส้นปอกับฟืม หรือเรียกว่าเส้นย่นก่อนที่จะออกแบบลายในการทอเสื้อ	42
3.9 การทอเสื่อกก ในลวดลายต่างๆ	43

สารบัญภาพ

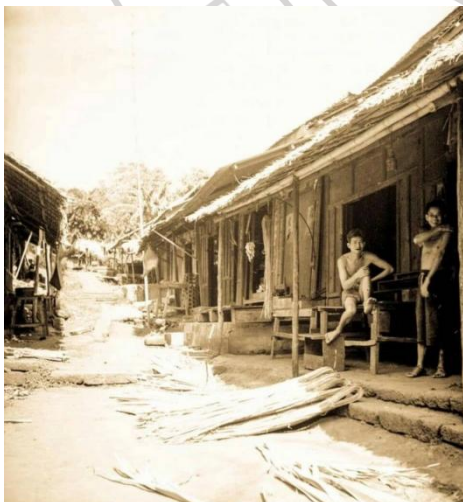
ภาพที่	หน้า
3.10 ลวดลายจากการทอเสื่อกก	44
3.11 ลายรำไฟจันทบูรที่ชุมชน สมาชิกกลุ่มทอเสื่อทำແລບช่วยกันออกแบบและรำลึกถึง สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี.....	44
3.12 ลายมาลัยร้อยใจทำແລบ	45
3.13 ป้าเทียบเจ้าของลายรำไฟจันทบูร.....	45
3.14 ป้าปอง เจ้าของลายเสื่อ ลายเสื่อเชิงกระได (จตลัทธิบัตร).....	46
3.15 ออกแบบป้ายติดสินค้า เน้นลายเสื่อที่จตลัทธิบัตร.....	46
3.16 สมาชิกช่วยกันออกแบบ แปรรูปผลิตภัณฑ์ลายรำไฟจันทบูร.....	47
3.17 สมาชิกช่วยกันออกแบบ	47
3.18 สมาชิกช่วยกันออกแบบ (กระเป๋).....	48
3.19 สมาชิกช่วยกันออกแบบแปรรูปจากเศษวัสดุเสื่อ	48
3.20 แปรรูปผลิตภัณฑ์ กระเป๋และเสื่อนอนบุฟองน้ำ.....	49
3.21 กระเป๋เสื่อลายบายบุรีทำແລบ.....	50
3.22 กระเป๋เสื่อลายคลื่นความสุขทำແລบ.....	50
3.23 แปรรูปผลิตภัณฑ์ กระเป๋ หมอน.....	50
3.24 การแปรรูปผลิตภัณฑ์จากลวดลายเสื่อบ้านทำແລบ.....	51

บทที่ 1

ความเป็นมาตำนานเลือกกจันทบุรี

“น้ำตกเลือด เมืองผลไม้ พริกไทยพันธุ์ดี อัญมณีมากเหลือ เสื่อจันทบูร สมบูรณ์ธรรมชาติ สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช รวมญาติกู้ชาติที่จันทบุรี” จากคำขวัญจังหวัดจันทบุรี ที่บ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ คือความอุดมสมบูรณ์ โดยเฉพาะการใช้วิถีชีวิตความเป็นอยู่เรียบง่าย ดังที่นักท่องเที่ยวนิยมพูดกัน “Slow life” คือ เทรนด์การใช้ชีวิตสไตล์ใหม่ ที่มีคนให้ความสนใจกันอย่างมาก เป็นการใช้ชีวิตแบบค่อยเป็นค่อยไป มีสาระทุกก้าวทำทุกอย่างให้ช้าลง ตั้งสติให้มากขึ้น

จันทบุรีมีลักษณะภูมิประเทศเป็นที่ราบ พื้นที่ส่วนหนึ่งใช้ทำนามีพืชขึ้นอยู่ชนิดหนึ่ง คือ กก ที่มีคุณสมบัติเหมาะแก่การทอเสื่อ อันเป็นสินค้าประเภทหัตถกรรมที่ขึ้นชื่อของจังหวัดจันทบุรี ชาวจันทบุรีรู้จักการทอเสื่อมาไม่ต่ำกว่า 120 ปี มาแล้วโดยผู้ริเริ่มกลุ่มแรกคือกลุ่มผู้นับถือศาสนา คาทอลิกที่อาศัยอยู่บริเวณวัดคาทอลิก หรือที่เรียกว่าหมู่บ้านญวน ซึ่งในปี พ.ศ.2254 บาทหลวงเอ็ด ได้มาดูแลชาวคาทอลิกและได้นำพวกญวนที่มีฝีมือในการทอเสื่อเข้ามาในจันทบุรี และจากพระราช นิพนธ์เรื่องเสด็จประพาสเมืองจันทบุรี ในรัชกาลที่ 5 (พ.ศ.2419) ทรงบันทึกว่า “เสือกกแดง” นั้นมีชาวญวน มีแห่งเดียวที่ทอเป็นผืนบ้างเป็นเสื่อรวบ้าง ในสมัยนั้นการทอเสื่อต้องซื้อกกและปอ จากชาวบ้านตำบลต่างๆ มาจักมาลอกกกที่ใช้ทอเสื่อคือกกกลมจะมีลำต้นกลวง ผิวมันและเหนียว เมื่อทอเป็นเสื่อจะให้สัมผัสที่นุ่มนวลขัดถูให้มัน ผู้คนจึงนิยมเมื่อนำกกมาจับเป็นเส้นเล็ก ๆ และ นำมาผึ่งและตากให้แห้งสนิทแล้วจึงลงมือย้อมสีกระยะแรกๆ ใช้สีธรรมชาติจากเปลือกไม้หรือหัว พืช ซึ่งมี 3 สีคือสีแดงได้จากเปลือกยาง สีดำได้จากลูกมะเกลือและจากการนำกากไปหมักโคลนสี เหลืองได้จากหัวขมิ้นโศลกเอาน้ำมาต้มย้อม ต่อมาจึงได้นำเอาสีวิทยาศาสตร์เข้ามาใช้ส่วนมากเป็นสี เยอร์มันชนิดที่ใช้ย้อมแพรและไหมการย้อมสีกกจึงสะดวกขึ้นหลักจากเส้นกกที่ย้อมสีแห้งแล้วจึงเริ่ม กระบวนการทอเสื่อ พวกญวนมีความสามารถในการคิดประดิษฐ์ลวดลายต่างๆ เช่น รูปกุหลาบ รูป ครุฑ ลายไทย ฯลฯ

ชุมชนบางกะจะ 13 พฤศจิกายน ปี 2478
เครดิต : ดร.โรเบิร์ต ลาริมอร์ เพนเดลตัน

พื้นที่ส่วนหนึ่งใช้ทำนาอยู่ในเขตพื้นที่ชายทะเลโดยติดกับชายฝั่งทะเล ด้านอ่าวไทยและมีแหล่งน้ำจืดหลายแหล่งไหลลงสู่ทะเลทำให้เกิดคลองที่เป็นต้นน้ำ ที่ไหลมาบรรจบกับน้ำทะเล เป็นบริเวณที่เหมาะสมกับการปลูกกก หรือทำนากก ชาวบ้านในชุมชนได้ นำไปใช้ประโยชน์ในการทอเสื่อ และเนื่องจากต้นกกที่พบ เป็น กก น้ำกร่อยหรือชาวบ้านมัก เรียกว่า “กกสองน้ำ” นากก ดังกล่าว จะอยู่บริเวณชายฝั่งทะเลดินแถบนั้นมีความเป็นกรด และมีน้ำกร่อย ส่งผลให้เส้นใยกกมีความเหนียวนุ่มเป็นมันสามารถนำมาจักสานเป็นเส้นเล็ก ๆ ได้ดี (ชวลิต นิยมธรรม และพิทยา บุษรารัตน์, 2542) งานทอเสื่อจันทบุรี หรือเสื่อแดง เป็น สินค้าประเภทหัตถกรรมที่ขึ้นชื่อของจังหวัด ชาวจันทบุรีรู้จักการทอเสื่อมาไม่ต่ำกว่า 120 ปี มาแล้ว โดยผู้ริเริ่มกลุ่มแรกคือกลุ่มผู้นับถือศาสนาคริสต์ อาศัยอยู่บริเวณวัดคาทอลิก หรือที่ เรียกว่าหมู่บ้านญวน ซึ่งในปี พ.ศ. 2254 บาทหลวงเอ็ดดิง ได้มาดูแลชาวคาทอลิกและได้นำพวก ญวนที่มีฝีมือในการทอ นำกกมาจักเป็นเส้นเล็กผืนแดงและย้อมสีทอเป็นเสื่อลวดลายงดงามจาก พระราชานิพนธ์เรื่องเสด็จประพาสเมืองจันทบุรีในรัชกาลที่ 5 (พ.ศ. 2419) ทรงบันทึกว่า “ผู้เฒ่าผู้แก่ชาวญวนผู้มากประสบการณ์ในอาชีพทอเสื่อ ได้เล่าให้ฟังว่า ในอดีต คนทอเสื่อมีแต่ชาวญวน บางครั้งเขาจึงเรียกกันว่า เสื่อญวนหลังวัด เพราะหลังโบสถ์วัด คาทอลิกเป็นแหล่งที่ทอเสื่อกันอย่างเป็นล่ำเป็นสัน การทอเสื่อของชาวญวนนั้นคงทำสืบเนื่อง กันมาเป็นเวลานานมาแล้ว และได้มีกล่าวถึงในหนังสือ จดหมายเหตุความทรงจำสมัยฝรั่งเศส ยึดจันทบุรี ตั้งแต่ พ.ศ. 2436 - 2447 ของหลวงสาคร ศษเขตต์ ว่า การทำเสื่อญวน นั้น ตาม ธรรมดาคนเชื้อชาติญวนนับว่าเป็นผู้มี ความชำนาญในการพลิกแพลงจัดทำยิ่งกว่าบุคคล ชาติไทยด้วยกัน ยิ่งพวกนางชีแห่งสำนักวัดโรมันคาทอลิกด้วยแล้ว ก็เกือบจะต้องนับว่าเขามี ความรู้ความชำนาญมากที่สุด ฉะนั้นเสื่อจันทบุรีชนิดที่มีลวดลายลักษณะดอกดวงงดงาม หรือ จะเป็นภาพสัตว์ต่าง ๆ จนแม้ที่สุดจะประดิษฐ์เป็นตราอาร์มของรัฐบาล ดังเช่น รูปช้าง รูปครุฑ เหล่านี้ เขาจะทำได้เป็นอย่างดี แต่ก่อนนั้น คนญวนต้องมาซื้อกกจากชาวบ้านเสม็ดงาม อำเภอมะเข่ และชาวบ้านบางสระแก้ว อำเภอลือเมรุ เพราะทั้ง 2 แห่งเป็นบริเวณที่ลุ่มมีต้นกกขึ้นอยู่ ทั่วไป ด้วยเหตุนี้อาชีพการทอเสื่อจึงได้แพร่กระจายเข้ามาในหมู่บ้านทั้งสองแห่งนี้” (พรรณราย ชาญทิพย์, 2563) กิจกรรมการทอเสื่อของชาวญวนต้องหยุดชะงักไปเมื่อครั้งที่พลอย เมืองจันทบุรีและ ตราตรึงโรจน์ขึ้นเมื่อ 20 - 30 ปีก่อน ชาวญวนต่างละงานดั้งเดิมของตนมาค้าพลอยซึ่งให้เงินดีกว่าทอเสื่อและเลี้ยงหมู ต่อมาการทอเสื่อกลับฟื้นคืนมาอีกครั้ง เมื่อสมเด็จพระนางเจ้า รำไพพรรณีพระบรมราชินีในรัชกาลที่ 7 ได้เสด็จพระราชดำเนินมาประทับอยู่ ณ วังสวนบ้านแก้ว (ปัจจุบันคือ มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี) เมื่อปี พ.ศ. 2493 พระองค์ได้ทรง พัฒนาการทอเสื่อจันทบุรีให้เจริญก้าวหน้ายิ่งขึ้น

ตำนานเสื้อสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี

เมืองจันทบุรีมีชื่อเสียงด้านทอเสื้อมานานแล้ว เห็นได้จากหลักฐานในพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จประพาสจันทบุรีที่ทรงพระราชนิพนธ์เรื่องราวทอเสื้อไว้ คือ¹

“...เสื้อดอกอ้อทำที่เมืองจันทบุรี อีกอย่างหนึ่งคือเอาก้านดอกอ้อมาผ่าเหลา แล้วทอเป็นเสื้อสีเหลืองเองไม่ต้องย้อม ไม่เป็นที่ซื้อขาย เป็นแต่ทอให้กัน...”
และมีข้อความในพระราชนิพนธ์ตอนหนึ่งว่า

“...อย่างหนึ่งเสื้อกกแดงนั้นมีแต่พวกญวนทำแห่งเดียว วิธีทำนั้นเอาต้นกกมาจักให้เล็ก ผึ่งแดดให้แห้ง แล้วจึงย้อมสีต่างๆ ตามที่จะให้เป็นลาย สีแดงนั้นย้อมด้วยน้ำฝางสีดำ ย้อมด้วยหมึก สีเหลืองย้อมด้วยแกแล บางที่ย้อมขมิ้น สีนํ้าเงินย้อมด้วยครามแต่ใช้น้อย แล้วเอาเข้าสะดึงทอเป็นลายต่างๆ เป็นเสื้อผืน เสื้อลวดบ้าง ยาวตามแต่ต้องการ กว้างเฉพาะตัวก ก เป็นสินค้าออกนอกเมือง...”

เช่นเดียวกัน ในหนังสือ Siam : Nature and Industry ตีพิมพ์ในปี ค.ศ. 1930 ก็ได้กล่าวถึงเสื้อจันทบุรีไว้ดังนี้

“...Among the best known mats are those by the Annanites of Chantabun from the stems of a kind of sedge...by dyeing the find strips of sege different colours various pattern are produced...”

นั่นแสดงว่า เสื้อเมืองจันทบุรีหรือเสื้อจันทบุรีได้แพร่หลายและมีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักกันมาก่อนแล้ว และรับทราบกันในหมู่ชาวบ้านว่าชาวญวนนำมาเผยแพร่ ซึ่งบางทีก็เรียกว่า “เสื้อชี” เพราะชีที่วัดคาทอลิกมีฝีมือในการทอเสื้อและชาวบ้านได้มาเรียนรู้วิธีทอเสื้อที่นี่

เมื่อสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินีในรัชกาลที่ 7 ได้เสด็จมาประทับ ณ วังสวนบ้านแก้ว (ปัจจุบันคือมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี) ในปี พ.ศ.2493 และต่อมาสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี ได้เสด็จไปทอดพระเนตรกิจการทอเสื้อของแม่ชีที่วัดคาทอลิก สะพานวัดจันทนาราม ตำบลจันทนิมิต อำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี ทรงพบว่าเสื้อนั้นสีไม่สวยงาม เมื่อถูกน้ำสีจะตก และมีจุดด่างดำแทรกอยู่ทั่วไป สมเด็จพระนางเจ้าจึงทรงมีพระราชดำริให้ปรับปรุงวิธีการผลิตใหม่ให้มีคุณภาพดีขึ้น โดยการขอให้หม่อมเจ้ากอกษัตริย์ สวัสดิวัฒน์ พระอนุชา ซึ่งมีความเชี่ยวชาญและดำรงตำแหน่งศาสตราจารย์ทางเคมี สอนอยู่ประเทศสิงคโปร์ ให้คิดค้นวิธีปรับปรุงคุณภาพของสีย้อมกก และวิธีการย้อมกกให้ดีขึ้น ย้อมแล้วสีไม่ตก มีลักษณะสดใสและสวยงาม

¹ พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว.2512:11 – 12.Purachatra. 1930:244

กอกษัตริย์ สวัสดิวัตน์ ได้พัฒนาเทคนิคการย้อมสีกจนประสบความสำเร็จ สมเด็จพระเจ้าจึงนำมาใช้ในโรงงานทอเสื้อสวนบ้านแก้วเป็นแห่งแรก เสื้อที่ทอขึ้นตามกรรมวิธีที่พัฒนาขึ้นใหม่นี้เป็นที่นิยมของชาวบ้านมาก ชาวบ้านจึงเรียกเสื้อนี้ว่า “เสื้อสมเด็จพระเจ้า”

กำเนิดโรงงานทอเสื้อสมเด็จพระเจ้า

คุณแป้น กลิ่นสุคนธ์ คนงานทอเสื้อสมเด็จพระเจ้าชุดแรก เล่าว่า

“ได้เข้ามาทำงานที่ตำหนักแดง เมื่อปี พ.ศ.2497 โดยทำหน้าที่เป็นคนหิ้วปูน เพื่อก่อสร้างตำหนักแดง ต่อมาเมื่อสมเด็จพระเจ้ามีพระราชดำริที่จะหาคนงานไปทอเสื้อ โดยทรงถามความสมัครใจของคนงาน ซึ่งบางคนมีประสบการณ์เคยทอเสื้อมาบ้างแล้ว”

ในครั้งนั้นมีคนงานสนใจทอเสื้อ จำนวน 5 คน คือ

1. นางมะลิ บุญศิริ
2. นางฉลอม แสงสุข
3. นางจำรัส มีสุข
4. นางสาวแป้น กลิ่นสุคนธ์
5. นางแปลก (ไม่ทราบนามสกุล)

คนงานทั้ง 5 คน ได้เริ่มทอเสื้อครั้งแรกที่ตำหนักเทา โดยใช้ห้องว่างใกล้ๆ ห้องเครื่อง (ห้องเตรียมอาหาร) ซึ่งหม่อมปลั่ง จักรพันธุ์ เป็นผู้ดูแล (ปัจจุบันคือห้องประชุมลีลาวดี) จึงถือได้ว่า การทอเสื้อสมเด็จพระเจ้า ได้เริ่มต้นครั้งแรกที่นี่

เมื่อการทอเสื้อเริ่มไปได้ระยะหนึ่ง ปรากฏว่าสถานที่ใช้ทอเสื้อมีลักษณะคับแคบและประกอบกับการขยายกิจการทอเสื้อเพิ่มขึ้น คนงานเพิ่มจำนวนมากขึ้น จึงไม่สะดวกที่จะทอเสื้อที่เดิม สมเด็จพระเจ้าจึงดำริที่จะหาสถานที่สำหรับสร้างโรงงานทอเสื้อใหม่ เพื่อใช้เป็นสถานที่สำหรับทอเสื้อโดยเฉพาะ ซึ่งก็ได้ทรงเลือกสร้างโรงงานทอเสื้อขึ้นที่มุลถนน ตรงข้ามกับเรือนเขียว (อยู่ใกล้หลุมกอล์ฟ หลุมที่ 2 ในปัจจุบัน) ชาวบ้านเรียกโรงงานทอเสื้อที่สร้างขึ้นใหม่ว่า “โรงงานทอเสื้อสมเด็จพระเจ้า”(สวนบ้านแก้ว)

ลักษณะของโรงงานทอเสื้อ เป็นโรงงานที่สร้างขึ้นแบบเรียบง่าย ใช้เสาไม้หลังคามุงจากพื้นไม้ ภายในโรงงานจะแบ่งสัดส่วนของโรงงานออกเป็นฝ่าย ประกอบด้วย ฝ่ายออกแบบ ฝ่ายทอ ฝ่ายตัดเย็บ และฝ่ายบรรจุผลิตภัณฑ์

จำนวนคนงานในระยะแรกของการตั้งโรงงานใหม่มีทั้งหมด 30 คน แต่ละคนได้รับมอบหมายให้ประจำทำงานตามฝ่ายต่างๆ ฝ่ายละ 5 คน โดยถือว่าทุกคนต้องรับผิดชอบงานที่ได้รับมอบหมาย แต่ถ้าหากโรงงานมีงานมาก ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งทำไม่ทัน คนงานในฝ่ายที่มีงานน้อยจะเข้าไปช่วยเหลือ คนงานหลักที่ช่วยงานในฝ่ายต่างๆ ในโรงงานทอเสื้อ

ปัจจุบันโรงงานทอเสื้อสมเด็จพระเจ้าไม่มีแล้ว ยังคงเหลือเพียงสิ่งก่อสร้างที่เป็นปล่องไฟและเตาย้อมกก ซึ่งก่อด้วยอิฐเหลืออยู่ แสดงให้เห็นร่องรอยของประวัติศาสตร์ โรงงานเสื้อสมเด็จพระเจ้าเริ่มต้นที่นี่

การจัดหาการทำเสื้อมเต็จ

เสื้อมเต็จมาจากต้นกก ที่เรียกว่า “กกจันทบุรี” มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Cyperus carymbosus rottb.* เป็นกกที่ปลูกกันมากทางภาคตะวันออกแถบจันทบุรี ตราด และระยองที่จังหวัดจันทบุรี ปลูกกันมากในพื้นที่ต่างๆ คือ

1. อำเภอเมือง

- 1.1 ตำบลบางกะจะ ที่บ้านเขาน้อย
- 1.2 ตำบลหนองบัว ที่บ้านเสม็ดงาม
- 1.3 ตำบลเกาะขวาง ที่บ้านเกาะโดนด

2. อำเภอท่าใหม่

- 2.1 ตำบลตะกาดเจ้า

3. อำเภอแหลมสิงห์

- 3.1 ตำบลบ้านบางสระแก้ว
- 3.2 ตำบลบางกระไชย
- 3.3 ตำบลปากน้ำแหลมสิงห์

กกจันทบุรีมีลักษณะลำต้นกลม มีเฉพาะลำต้นส่วนปลายใกล้ๆกับดอกเท่านั้นที่เป็นสามเหลี่ยม ลำต้นมีสีเขียวเข้มเป็นมัน ข้างในลำต้นมีเนื้ออ่อนสีขาว โคนต้นวัดโดยรอบประมาณ 1 เซนติเมตร สูงประมาณ 1.50 – 1.80 เมตร ดอกมีขนาดเล็กเป็นฝอยอยู่รวมกันเป็นช่อดอกเมื่อยังอ่อนมีสีเขียวอ่อน พออายุมากขึ้นจะเปลี่ยนเป็นสีน้ำตาลอ่อน ใบประดับของช่อดอกเป็นแผ่น ใบยาวเรียว สั้นกว่าความยาวของช่อดอก รากมีลักษณะเป็นเหง้าคล้ายรากข้าว เจริญเติบโตเป็นกอ กอหนึ่งมีประมาณ 5 – 6 ต้น การแพร่พันธุ์ใช้ปลูกด้วยหน่อ

ชาวบ้านจะปลูกกกไว้ทอเสื้อใช้เองและไว้ขาย กกที่นำมาใช้ทอเสื้อมเต็จๆ ก็เป็นกกที่ซื้อมาจากชาวบ้าน โดยสมเต็จๆ ท่านทรงมอบหมายให้ นางจรัส มีบุญ เป็นผู้จัดซื้อกกที่บ้านศาลหิน และที่บ้านเกาะโดนด ซึ่งเป็นกกที่ชาวบ้านตัดมาและจักกก ออกเป็นเสี้ยวๆ และได้ฝั่แดดแห้งแล้ว ทั้งนี้นายบุญมี นักเสียง จะเป็นผู้รับผิดชอบในการไปติดต่อชาวบ้านและสั่งจองต้นกกไว้เมื่อถึงวันกำหนดนัดหมาย จะมอบกกกกัน ที่ทำน้าวัดศาลหิน โดยมีนางจรัส มีบุญ พร้อมเจ้าหน้าที่การเงิน นำรถของโรงงานทอเสื้อไปขนกก นางจรัส มีบุญ จะเป็นผู้ตรวจและดูแลการซื้อกก พร้อมทั้งกำหนดราคา

สำหรับราคาการซื้อขายกนกนั้น ถ้าเป็นต้นกกสั้นจะให้ราคากิโลกรัมละ 10 สลึง (ราคาสมัยนั้น) และจะให้ราคาสูงถึงกิโลกรัมละ 3 บาท ถ้าเป็นกกคุณภาพดี การซื้อแต่ละครั้งจะประมาณ 100 – 500 กิโลกรัม แต่ถ้าหากเป็นช่วงที่ขายเสื้อและผลิตภัณฑ์ได้ดี จะสั่งกมากถึงครั้งละ 1 ต้น

การฟอกกกและย้อมกกทำเสื้อสมเด็จ

กกที่ซื้อมาทอเสื้อสมเด็จ มี 3 ขนาดคือ ขนาดเล็ก ขนาดกลาง และขนาดใหญ่ ซึ่งก่อนจะทอเสื้อแต่ละครั้งจะต้องมีการคัดเลือกกก และจะแบ่งกกออกเป็น 2 ประเภท คือ กกต้องการสีขาว ไม่ต้องย้อมสี และกกที่ต้องย้อมสีต่างๆ เพื่อนำมาทอเป็นลวดลาย

กกที่ต้องการย้อมสีให้เป็นสีต่างๆ ตามต้องการ จะต้องฟอกกกเสียก่อน เพื่อให้สามารถย้อมสีติดได้ง่ายและมีสีสวยงาม

คุณบุญมี นักเสียงเล่าว่า

“การฟอกกกคือ การทำให้ต้นกกสะอาดขึ้น โดยไม่มีจุดดำดำ ซึ่งถ้าหากไม่ฟอกกกแล้ว จะปรากฏจุดดำดำบนเส้นกก เมื่อฟอกแล้วทำให้กกมีสีขาวหรือเหลืองอ่อนๆ กกที่ฟอกแล้วจะสามารถย้อมสีอ่อนๆ หรือสีสดๆ ได้ เหมือนกับผ้าขาวจะย้อมสีอะไรก็ได้”

ในการฟอกกกเพื่อทอเสื้อสมเด็จ นายบุญมี นักเสียง เป็นผู้มีความชำนาญจะได้รับมอบหมายให้รับผิดชอบในการฟอกกก สำหรับวิธีการฟอกกกนั้น นายบุญมีอธิบายเพิ่มเติมว่า

“ให้เตรียมกกที่จะฟอกและอุปกรณ์การฟอก ซึ่งประกอบด้วยกระทะที่เป็นภาชนะสำหรับฟอก และสารเคมีคือไฮโดรเจนเปอร์ออกไซด์ และผงฟอสเฟต นำกกมาแช่น้ำเย็น 1 คืน แล้วนำมาต้มในกระทะหรือภาชนะที่มีส่วนผสมของไฮโดรเจนเปอร์ออกไซด์ และผงฟอสเฟต ในอัตราส่วนที่กำหนด เมื่อฟอกแล้ว นำกกไปผึ่งแดดให้แห้ง ถ้าไม่ต้องการย้อมสีก็นำไปทอได้เลย”

หลังจากฟอกกกแล้ว ถ้าต้องการย้อมสี นายบุญมี นักเสียง จะนำกกไปส่งให้นายประจวบ เรืองโรจน์ และนางละอียด พลับอ่อน ทำหน้าที่ย้อมกกต่อไป

กกที่ฟอกแล้วสามารถย้อมสีอ่อนๆได้เช่น สีชมพู สีฟ้าอ่อน สีเทาอ่อน ซึ่งสีเทาอ่อนนี้สมเด็จฯ ท่านทรงโปรดมาก ชาวบ้านทั่วไปจะย้อมสีอ่อนๆ ไม่ติดเพราะไม่ได้ฟอกกกเสียก่อน จึงย้อมได้แต่สีเข้มๆ เช่น สีดำ สีแดง ไม่ต้องฟอกกก สามารถย้อมได้เลย

กระบวนการในการย้อมสีกกนั้น เริ่มตั้งแต่นายประจวบ เรืองโรจน์ ไปจัดหาซื้อสีเยอรมันตราม้า ที่ตลาดในตัวเมืองจันทบุรี จัดหาอุปกรณ์ในการย้อม คือ กระทะหรือปิ่นผ้าซีกเตรียมพร้อมที่จะย้อมในโรงงาน สำหรับวิธีการย้อมกก จะนำเส้นกกมาแช่น้ำเย็นก่อนประมาณ 1 คืน เพื่อให้กกแผ่ตัวเต็มที่ รุ่งขึ้นตอนเช้าจะเริ่มย้อมสีโดยติดไฟตั้งกระทะ ต้มน้ำให้ร้อนจัด ใส่สีที่ซื้อมาตามจำนวนที่ต้องการลงไปคนให้สีละลายเข้ากันได้ดี ต้มต่อไปจนน้ำเดือดใส่น้ำส้มสายชูหรือเกลือผสมลงไปเล็กน้อย เพื่อช่วยให้สีติดแน่นและทนทาน คนให้เข้ากันดี หลังจากนั้นใส่เส้นกกลงไปแช่น้ำย้อม คอยดูและกลับเส้นกกไปมาประมาณ 5 นาทีต่อครั้ง เพื่อให้สีติดเส้นเสมอกัน แล้วปล่อยไว้ให้น้ำเดือดอีกครั้ง จนเห็นว่าสีสวยดีแล้ว จึงนำกกออกมาจากกระทะ นำไปล้างน้ำเย็น

หลายๆ ครั้ง จนเห็นว่าสะอาด นำไปผึ่งแดด ถ้าแดดดีเพียงแดดเดียวก็พอ เมื่อกกแห้งสนิทดีแล้วนำมามัดเก็บไว้รอการทอดต่อไป

เทคนิควิธีการฟอกและย้อมกก สมเด็จพระนางเจ้าฯ ทรงแนะนำและถ่ายทอดวิธีการย้อม และทรงมอบตำราการฟอกและย้อมไว้กับนายบุญมี นักเลียง ซึ่งเป็นที่ยอมรับกันว่านายบุญมี นักเลียงเป็นผู้ชำนาญการฟอกและย้อมกกมากคนหนึ่งในสมัยนั้น และในปัจจุบันนายบุญมี นักเลียงยังถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับการฟอกและย้อมกกให้กับชาวบ้าน นักศึกษา และผู้สนใจอย่างต่อเนื่องตลอดมา

การทอเสื่อสมเด็จพระคุณาภของผลิตภัณฑ์

คนงานที่อยู่ฝ่ายการทอจะรับผิดชอบในการทอเสื่อตามที่มอบหมายและปฏิบัติตาม โดยสมเด็จพระราชดำรัสผ่านทางนางจรรยา บุญชู เพื่อถ่ายทอดต่อไปยังคนงานแต่ละคนที่รับผิดชอบ ซึ่งประกอบด้วยบุคคลต่อไปนี้

1. นางมาลัย วทิกพันธุ์
2. นางมะลิ บุญศิริ
3. นางดอม บุญศิริ
4. นางแป้น กลิ่นสุคนธ์
5. นางแสง โกฏิประภา
6. นางล้นทม พัฒนา
7. นางละออง อินดนตรี
8. นางสุนันท์ เรียบร้อย
9. นางพรทิพย์ วุฒิ
10. นางระพีกรองจินดา
11. นายเต็ง (ไม่ทราบนามสกุล)
12. นางละเมียด พลับอ่อน

คนงานจะเริ่มทอเสื่อตั้งแต่เวลา 7.30 – 12.00 น. พักเที่ยงเพื่อรับประทานอาหารกลางวัน และเข้าทำงานต่อ ตั้งแต่เวลา 13.00 – 16.00 น. ซึ่งในแต่ละวันระหว่างเวลา 11.30 – 13.00 น. สมเด็จพระนางเจ้าฯ จะเสด็จมายังโรงงานทอเสื่อ เพื่อดูแลการทอเสื่อและให้คำแนะนำการออกแบบลวดลายต่างๆ ด้วยพระองค์เอง ลวดลายที่ทอออกมานั้นจะมาตั้งชื่อภายหลังเมื่อทอเสร็จแล้ว เช่น ลายเกี๋ยงดู ลายลูกโซ่ ลายสายรุ้ง ลายสลับนั่น และลายดอกพิกุล เป็นต้น

วิธีการทอเสื่อ จะทอเสื่อเป็นผืนยาวสุดเส้นเชือกหรือเส้นเอ็นให้ยาวที่สุดไว้ก่อน ส่วนความกว้างมีขนาดไม่เท่ากัน ใช้ตามขนาดของต้นกกเป็นหลัก เมื่อทอเสร็จเป็นผืนแล้ว จะนำไปรวมไว้ เพื่อเตรียมตัดเป็นชิ้นๆ เพื่อทำเป็นเครื่องใช้หรือผลิตภัณฑ์ต่างๆ ตามที่ออกแบบไว้

สำหรับค่าจ้างคนงานในโรงงานทอเสื้อ ได้รับไม่เท่ากัน แต่โดยเฉลี่ยแล้วถ้าเป็นคนงานใหม่จะได้วันละ 8 บาท(เงินในสมัยนั้น) และจะได้ค่าจ้างสูงขึ้นเป็นวันละ 10 บาท เมื่อมีความชำนาญมากขึ้น

การออกแบบและตัดเย็บเสื้อสมเด็จฯที่สนองความต้องการของตลาด

สมเด็จฯ จะออกแบบและดูแลการตัดเย็บผลิตภัณฑ์เสื้อด้วยพระองค์เอง เนื่องจากต้องการให้ผลิตภัณฑ์ที่ออกมามีรูปร่างสวยงามตรงตามความต้องการของตลาด นายบุญมี นักเลี้ยงเล่าให้ฟังว่า

“ท่านได้นำเอากระเป๋าท่านโปรดที่สุด มาเป็นตัวอย่างแล้วให้คนงานช่วยกันคิด และ หาวิธีการว่าจะทำอย่างไรที่จะนำเสื้อที่ทอไว้แล้วมาเย็บ ตัดเย็บกระเป๋าดำได้เป็นการระดมความคิด เมื่อได้แนวทางแล้ว คนงานจะช่วยกันวางแผนและแบ่งงานกันทำ ในช่วงนี้จะมีคนงานหลักที่คอยดูแลงานคือ นางจรัส มีสุข เป็นคนออกแบบ คนตัด และคนสอย หลังจากนั้นจะช่วยกันตัดเย็บติดกับกระดาดแข็งเพื่อไม่ให้รูปร่างเบี้ยวบิด เมื่อตัดชิ้นส่วนที่ประกอบเป็นกระเป๋าลือครบแล้ว นำมาประกบกัน จะนำมาสอยด้วยมือ โดยมี นางแม่แก้ว แก่นมงคล (มารดาของหม่อมปลั่ง จักรพันธุ์) เป็นหัวหน้า สมเด็จฯ ท่านทรงเห็นว่า เศษของเสื้อที่ตัดเหลือทิ้งไว้ สามารถทำเป็นที่รองจาน รองแก้วได้ จึงทรงให้ตัดเป็นรูปวงกลม แผ่นสี่เหลี่ยม แล้วเย็บริมให้สวยงาม สามารถนำไปใช้ในโรงแรมใหญ่ๆได้ ต่อมาแนวความคิดที่จะตัดแปลงเป็นผลิตภัณฑ์อย่างอื่นได้เพิ่มขึ้น เช่น กล่องทิชชูและเครื่องใช้ต่างๆ เป็นต้น ทำให้ผลิตภัณฑ์เสื้อเพิ่มขึ้นมากมายหลายอย่าง”

นางฉลอม แสงสุข ได้เล่าเสริมถึงวิธีการออกแบบผลิตภัณฑ์เสื้อสมเด็จฯ ว่า

“ในการออกแบบผลิตภัณฑ์เสื้อ จะใช้กระดาดแบบสีน้ำตาล วัดสัดส่วนจากต้นแบบของจริง เช่น กระเป๋าลือ ก็วางกระเป๋านบนกระดาดสีน้ำตาล ใช้ดินสอวาดตามรูปร่างของกระเป๋าดำ จากนั้นนำมาเย็บติดกับเสื้อที่ทอเสร็จแล้ว ตัดให้เป็นชิ้นๆตามรูปร่างของแบบในกระดาดสีน้ำตาล ตัดทีละชิ้น ส่วนที่ไม่ต้องการตัดทิ้งไป นำส่วนที่ต้องการมาใช้ผ้าเย็บ หรือ กู้ริม นำมาประกอบกันเป็นรูปร่าง”

ตราสินค้าเพื่อประกันคุณภาพ

นายบุญมี นักเลี้ยง ได้อธิบายถึงที่มาของตราสินค้าและการตั้งชื่อบริษัทว่า

“สมเด็จฯ พระนางเจ้ารำไพพรรณี ได้ทรงหาหรือกับราชเลขาชื่อ ม.ร.ว.สมัครสมาน กฤษดากร และหม่อมเจ้าหญิงผ่องแผ้ว จักรพันธุ์ ว่าตราสินค้าจากโรงงานของเราจะออกตามเป็นรูปอะไรดี ผลสุดท้ายของการหารือจึงได้ตราสินค้าเป็นรูปคนหาบกระบุงแบบชาวบ้าน

โดยใช้ชื่อว่า “อุตสาหกรรมพื้นบ้าน”(Peasant of Industries) ใช้อักษรย่อภาษาไทยว่า ส.บ.ก. และภาษาอังกฤษว่า S.B.K. สำหรับชื่อบริษัททางใช้ชื่อว่า บริษัท รำไพพรรณา จำกัด”

สินค้าที่ผลิตจากโรงงานที่ส่งออกไปขาย จะติดตราสินค้าของโรงงาน ซึ่งเป็นที่ยอมรับของผู้ใช้ว่าเป็นผลิตภัณฑ์ที่มีคุณภาพ ทำให้สินค้าขายดี คนงานทำงานทั้งกลางวันและกลางคืน ก็ไม่สามารถผลิตสินค้าได้ทัน แม้ว่าจะมีบริษัทจากสหรัฐอเมริกาสั่งซื้อมาก็ไม่สามารถส่งไปขายได้ การขายสินค้าจึงจำกัดอยู่เพียงภายในประเทศคือ กรุงเทพมหานครและจังหวัดจันทบุรีเท่านั้น

การบรรจุหีบห่อเพื่อการตลาด

นางจรัส มีบุญ เป็นผู้รับผิดชอบในการบรรจุหีบห่อผลิตภัณฑ์ “เสื้อสมเด็จพระเจ้า” และส่งไปยังร้านค้าในกรุงเทพมหานคร จะส่งวันเว้นวัน หรือ 2 วันต่อครั้ง โดยส่งไปขายที่ร้านนารายณ์ภักดิ์ ส่วนที่จังหวัดจันทบุรีส่งเพียงร้านเดียว คือ ร้านวิบูลย์สุข ในการส่งผลิตภัณฑ์เสื้อนั้นจะใส่กล่องขนาดกว้าง 1.5 เมตร ยาวประมาณ 3 เมตร แต่กล่องที่จะไปส่งกรุงเทพมหานครจะทำกล่องให้มีมาตรฐานขึ้น พร้อมติดฉลากเรียบร้อย

เมื่อผลิตภัณฑ์เสื้อสมเด็จพระเจ้ามีผู้นิยมมากขึ้น ชาวบ้านจึงนิยมทอเสื้อเพิ่มมากขึ้น และได้หาเอาวิธีการย้อมเสื้อที่สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ ทรงปรับปรุงไปใช้ ทำให้เสื้อและผลิตภัณฑ์ที่ผลิตในจังหวัดจันทบุรีได้รับความนิยมและมีชื่อเสียง เป็นที่ต้องการของลูกค้าทำให้ชาวบ้านพลอยมีรายได้ดีไปด้วย ในปัจจุบันมีกลุ่มแม่บ้านที่ย้ายอาศัยทอเสื้อและคิดออกแบบผลิตภัณฑ์ใหม่ๆ เพื่อสนองความต้องการของตลาด สามารถจำหน่ายได้ทั้งในจังหวัดจันทบุรีและต่างจังหวัด ทำให้ชาวบ้านมีอาชีพเสริมรายได้ ซึ่งบางคนก็มีรายได้ดี และยึดอาชีพการทอเสื้อและผลิตภัณฑ์เสื้อต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน

ย้ายโรงงานทอเสื้อสมเด็จพระเจ้าจากวังสวนบ้านแก้วสู่วังศุโขทัย

ในปีพ.ศ.2511 สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ เสด็จกลับมาประทับที่กรุงเทพมหานคร ณ พระตำหนักวังศุโขทัยอย่างถาวร เนื่องจากไม่ทรงสะดวกที่จะประทับอยู่นอกพระนครต่อไป เพราะในระยะนี้ทรงมีแต่พระประยูรญาติและข้าราชการที่เป็นสตรีส่วนใหญ่นักจะไปอยู่เฝ้าใกล้พระองค์

เมื่อสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ ทรงย้ายมาประทับ ณ วังศุโขทัย ก็มีการทอเสื้อสมเด็จพระเจ้าที่จังหวัดจันทบุรีกำลังเจริญรุ่งเรือง ผลิตภัณฑ์เสื้อสมเด็จพระเจ้า ก็กำลังเป็นที่รู้จักและนิยมกันอย่างแพร่หลาย แม้แต่ผู้ตามเสด็จฯ บางคนก็สามารถทอเสื้อได้อีกด้วย เพื่อเป็นการอนุรักษ์และส่งเสริมกิจการทอเสื้อสมเด็จพระเจ้าไว้ จึงโปรดเกล้าฯ ให้ย้ายโรงงานทอเสื้อจากสวนบ้านแก้ว จังหวัดจันทบุรีมายังวังศุโขทัย โดยพระราชทานสถานที่บริเวณพระตำหนักน้ำเป็นที่ทำงานนี้โดยเฉพาะ โดยโปรดเกล้าฯ ให้ชาวจันทบุรีที่ตามเสด็จฯ ซึ่งในครั้งนี้มี 3 คน คือ

1. นางสุนันท์ เรียบร้อย
2. นางกรทิพย์ วุฒิ
3. นางระพี กรองจินดา

ทั้ง 3 คน มาเป็นครูฝึกสอนคนงานทอเสื้อที่วังสุโขทัย โดยมีนายบุญมี นักเสียง เป็นผู้จัดการหากที่จังหวัดจันทบุรีมาส่งที่วังสุโขทัย

ผลิตภัณฑ์ “เสื้อสมเด็จ” ของวังสุโขทัย โปรดเกล้าให้นำไปจำหน่ายโดยฝากขายไว้ที่ร้านโฆมพัสดร์ระยะหนึ่ง และได้เปิดร้านจำหน่ายในบริเวณมณณบุรพา (ทางเข้าโรงแรมโอเรียนเต็ล) ชื่อร้าน “อุตสาหกรรมชาวบ้าน” และ ยังทรงโปรดเกล้าให้เปิดร้านจำหน่ายบริเวณพระตำหนักน้ำ วังสุโขทัยอีกแห่งหนึ่ง เปิดจำหน่ายตั้งแต่เวลา 08:00 – 16:00 น. ทุกวันเว้นวันอาทิตย์ สินค้าที่ผลิตออกจำหน่ายในขณะนั้น ได้แก่ กระเป๋าถือสตรี ถาดเส้อมีขอบไม้ ที่รองจานและที่รองแก้ว เป็นต้น

เมื่อสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ พระประจวบและสวรรคตด้วยพระหทัยวาย เมื่อวันที่ 22 พฤษภาคม 2527 ณ ตำหนักวังสุโขทัย สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงทราบว่าทอเสื้อยังมีคนงานเดิมทออยู่ จึงทรงรับสั่งให้มีการทอเสื้อต่อไป และทรงเรียกหม่อมเกริก จักรพันธุ์ ซึ่งเป็นพระพี่เลี้ยงของพระองค์ไปเข้าเฝ้าและทรงหารือว่าจะดำเนินการต่อไปอย่างไร หม่อมเกริก จักรพันธุ์ จึงทูลเสนอให้นายบุญมี นักเสียง มีหน้าที่บริหารจัดการวัสดุไปถวาย โดยนายบุญมี นักเสียง จะนำกากไปส่งที่วังสุโขทัยเช่นเดิม

นับได้ว่าสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ ทรงมีพระเมตตาและพระมหากรุณาธิคุณเป็นล้นพ้นต่อชาวจังหวัดจันทบุรี และชาวไทย ได้ทรงพัฒนาวิธีการทอเสื้อ ปรับปรุงคุณภาพของผลิตภัณฑ์จากเสื้อ จนเป็นที่นิยมและแพร่หลายทั่วไป ก่อให้เกิดอาชีพแก่ประชาชนชาวจังหวัดจันทบุรีและจังหวัดใกล้เคียง ถือว่าเป็นตัวอย่างในการสร้างงานสร้างอาชีพจากวัสดุธรรมชาติที่มีในท้องถิ่น ทรงคิดหาวิธีการแก้ไขปรับปรุงคุณภาพของผลิตภัณฑ์อยู่เสมอ และวิธีการถ่ายทอดวิชาความรู้ไปสู่ประชาชนทั้งในด้านการผลิต การควบคุมคุณภาพ การบรรจุหีบห่อ การประชาสัมพันธ์ และการตลาด เป็นระบบครบวงจรของการผลิตสินค้าและเมื่อทรงเสด็จกลับไปประทับ ณ วังสุโขทัย ก็ยังทรงนำช่างทอเสื้อจากจังหวัดจันทบุรีไปสอนการทอเสื้อและจำหน่ายที่กรุงเทพมหานครอีกด้วย ทำให้เสื้อสมเด็จฯ แพร่หลายกว้างขวางยิ่งขึ้นเป็นที่รู้จักกันทั่วไป จนถือว่าเสื้อสมเด็จฯ เป็นสัญลักษณ์สำคัญประจำจังหวัดจันทบุรี จึงสมควรที่ชาวจังหวัดจันทบุรีและชาวไทยจะรำลึกถึงพระมหากรุณาธิคุณและเกิดพระเกียรติของพระองค์ โดยช่วยกันอนุรักษ์ สืบสาน ส่งเสริมและพัฒนาการทอเสื้อและผลิตภัณฑ์ “เสื้อสมเด็จ” ให้ยั่งยืนและต่อเนื่องให้สมกับปณิธานของพระองค์ ที่ทรงต้องการให้ชาวบ้านมีอาชีพที่มั่นคงตลอดไป

เสด็จเจ้า : งานหัตถกรรมที่ทรงพัฒนา

ระหว่างที่ประทับ ณ สวนบ้านแก้ว สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ ได้ทรงริเริ่มพัฒนาการทอเสื่อจันทบูร ซึ่งเป็นหัตถกรรมพื้นบ้านของชาวจังหวัดจันทบุรีให้มีคุณภาพ สีสน และรูปแบบที่งดงามขึ้น เนื่องจากทรงพบข้อบกพร่องของเสื่อจันทบูรหลายประการ เช่น สีของเสื่อมักจะตกและมีเพียงไม่กี่สี ซึ่งส่วนมากเป็นสีเข้ม เช่น เขียว เหลือง แดง เป็นต้น พระองค์จึงโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งโรงงานทอเสื่อขึ้นในสวนบ้านแก้ว โดยสั่งซื้อกกตากแห้งจากชาวบ้านมาเป็นวัตถุดิบในการทอเสื่อและมีพระราชดำริให้ปรับปรุงคุณภาพสีที่ใช้ย้อมกก โดยมีหม่อมเจ้ากนกษัตริย์ สวัสดิวัตน์ พระอนุชาซึ่งเป็นอาจารย์สอนวิชาเคมีที่มหาวิทยาลัยศิลปากรช่วยค้นคว้าวิธีย้อมกกไม่ให้สีตก และคิดกรรมวิธีฟอกกกให้ขาวก่อนนำไปย้อมสี ซึ่งทำให้สามารถย้อมกกเป็นสีอื่น ๆ ได้ เช่น สีชมพู เหลืองอ่อน ขาว เป็นต้น นอกจากนั้น สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ ยังทรงออกแบบกระเป๋าสื่อให้มีรูปทรงที่ทันสมัย สดสวยงามทั้งยังทรงส่งเสริมให้นำเสื่อกกมาผลิตเป็นของใช้ประเภทอื่น ๆ เช่น กระเป๋าเอกสาร ถาด ที่รองถ้วยแก้ว ที่รองจาน กล่องใส่กระดาษเช็ดมือ ฯลฯ โดยทรงออกแบบตรวจตราคุณภาพผลิตภัณฑ์ด้วยพระองค์เอง และโปรดเกล้าฯ ให้ติดเครื่องหมายการค้าเป็นรูปคนหาบกระจาด มีอักษรย่อ ส.บ.ก. (สวนบ้านแก้ว) ใช้ชื่อว่า “อุตสาหกรรมชาวบ้าน” ซึ่งเป็นที่นิยมอย่างแพร่หลาย ทั้งนี้ด้วยมีพระราชประสงค์ที่จะให้โรงงานทอเสื่อของพระองค์เป็นสถานที่เผยแพร่ความรู้ด้านการประกอบอาชีพให้แก่ราษฎร

สร้างศิลปชีพหัตถกรรมชาวบ้าน

ศิลปชีพการทอเสื่อ และผลิตภัณฑ์จากเสื่อ

พระราชกรณียกิจที่สำคัญอีกประการหนึ่งที่ปรากฏเป็นผลงานเด่นชัดที่สุดตราบแทบทุกวันนี้ คือ การพัฒนางานด้านการทอเสื่อ และผลิตภัณฑ์จากเสื่อ พระองค์สนพระราชหฤทัยในด้านการทอเสื่อของราษฎรจังหวัดจันทบุรี และพระองค์ทรงเลือกที่จะมาประทับ สวนบ้านแก้ว ดังที่หม่อมราชวงศ์ถนัดศรี สวัสดิวัตน์

“ สมเด็จพระนางเจ้าท่านรับสั่งว่าที่เมืองจันทน์นั้นนะดินดี ปลูกลงไม้

ได้ผลดีมาก แต่ฉันจะไปฉันจะไม่ปลูกลงไม้แข่งกับราษฎร

ฉันชอบเสื่อจันทบูร ฉันจะไปดูซิว่าเสื่อจันทบูร เวลา ย้อมกกในสมัยก่อน

สีมันจะตกสีมันจะซีด จะมีหนทางอย่างไรบ้างที่จะพัฒนาเรื่องการทอเสื่อ

ให้เป็นอาชีพเสริมหรือเป็นอาชีพหลักของคนเมืองจันทน์ เราจะเอาเสื่อ

มาทำเป็นรูปแบบต่าง ๆ ขึ้นมา นั่นเป็นความมุ่งมั่นในพระราชหฤทัย”

ในโรงทอเสื้อแบ่งออกเป็นแผนกต่าง ๆ ได้แก่ แผนกฟอกกกให้ขาว แผนกย้อมกก แผนกทอกก แผนกตัดเย็บ แผนกช่างไม้ทำส่วนประกอบผลิตภัณฑ์จากเสื้อ โดยการรับสมัครคนงานที่มีความสามารถหรือมีพื้นฐานในการทอเสื้อด้วยการบอกต่อ ๆ กันไปในกลุ่มราษฎรท้องถิ่นที่ตั้งบ้านเรือนแถบหมู่บ้านที่เรียกว่า บ้านขอมและบ้านลาวเป็นส่วนใหญ่ซึ่งเคยทำงานเป็นคนงานฝ่ายต่างๆ ในสวนบ้านแก้วอยู่แล้ว ในระยะแรกมีคนงานอยู่ทำงานประมาณ 15-20 คน ทรงมอบให้นายเพาะ พันธุ์วร ชำราชบริพารที่ตามเสด็จมาด้วยเป็นผู้ดูแลรับผิดชอบ และทรงมอบให้หม่อมปัทมา (หม่อมปลั่ง) ซึ่งสมรสกับหม่อมเจ้าประดิษฐา จักรพันธุ์ เป็นผู้ดูแลในระยะต่อมา ด้วยเหตุที่พระองค์มีพระราชประสงค์ที่จะปรับปรุงกรรมวิธีการผลิตให้ได้ผลผลิตเสื้อจันทบูรที่มีคุณภาพ สีสวย สีไม่ตก มีลวดลายต่างๆ ตลอดจน การแปรรูปเสื้อเป็นผลิตภัณฑ์เครื่องใช้ต่างๆ เช่น ถาด ที่รองจาน ที่รองแก้ว น้ำกระเป่า และอื่นๆ การใช้เชือกที่ทำด้วยปอสำหรับถักร้อยในการทอเพื่อความคงทน

วิธีการฟอกกกนั้นจะต้มน้ำแล้วแชกกโดยใช้สารเคมีซึ่งเป็นของญี่ปุ่น จะมีคุณสมบัติ คลายนํ้ากรดในสัดส่วนพอเหมาะ ต้องฟอกขาวก่อนย้อมจึงจะได้กกสีอ่อน ๆ เช่น สีชมพู สีเขียว อ่อน หากฟอกไม่ขาว สีสอกมาจะเป็นสีเข้ม ในการย้อมสีกกบางครั้งพระองค์ จะทรงทดลองย้อมกก ให้เป็นสีต่างและทรงตากกกด้วยพระองค์เอง เมื่อทำการฟอกสีและย้อมสีกกเป็นที่เรียบร้อยแล้ว ก็จะมีแผนทอเสื่อ เสื่อในสมัยก่อนจะเป็นเสื่อชนิดเย็บริม ขนาดกว้าง 5 คืบ 7 คืบ 9 คืบ ยาว 2 หลา เพื่อใช้เป็นเสื่อปูนอน ในระยะต่อมามีการพัฒนาเป็นที่รองจานรองแก้วที่เป็นเครื่องใช้บนโต๊ะอาหาร ในส่วนที่เป็นกระเป๋ต่าง ๆ ที่เป็นผลิตภัณฑ์จากเสื่อ พระองค์คัดลายพิกุลเล็กพิกุลใหญ่ด้วยพระองค์ เองไว้เป็นแบบอย่าง นอกจากนี้เมื่อพระองค์มีพระราชดำริลดทอนที่แปลกใหม่ก็ทรงตั้งชื่อไว้

³ รองศาสตราจารย์สัมา ธนิตย์. 2564. พระมหากษัตริย์คุณเพริศแพร้ว ณ สวนบ้านแก้ว จันทบุรี. อมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์พับลิชชิ่ง : 58

บางครั้งทรงซื้อกระเป๋าทิโปรดจากเมืองนอกมาทำเป็นแบบอย่างแล้วให้คนงานช่วยตัดช่วยออกแบบ โดยมีกระดาดแข็งเป็นเครื่องประกอบภายในมีผ้าหุ้มสีต่าง ๆ เย็บเข้ารูปและได้รับการพัฒนาให้มีคุณภาพดีขึ้นตามที่พระองค์ทรงแนะนำ จนเป็นรูปกระเป๋ายอดนิยมที่นิยมรับกันทั่วโลก โดยเฉพาะลวดลายและสีต่าง ๆ ชาวต่างประเทศจะชอบมากการคิดลวดลายต่าง ๆ พระองค์มีพระราชดำริให้นำมาให้หัวหน้าช่างดูว่าเหมาะสมหรือไม่ต่อจากนั้น ช่างก็นำเสื้อตัวอย่างไปให้คนงานอื่น ๆ ดูเป็นตัวอย่าง ในบางครั้งก็ทรงฟังคำแนะนำ ความพอใจและความพร้อมในการประดิษฐ์ลวดลายของช่างทอเสื้อ เมื่อช่างทอทำผิดแบบจากที่พระราชทาน ก็ไม่กริ้วกลับทรงพระสรวลว่าเป็นลายใหม่ที่ดูแล้วแปลกตาดี พระองค์จะทรงแนะนำให้ทำลวดลายนั้นต่อไป ทำให้ช่างทอต่างปลื้มปิติที่ได้มีโอกาสถวายงานลวดลายต่าง ๆ นับว่าทรงเป็นผู้นำที่ดีที่มีลักษณะเป็นนักประชาธิปไตยอย่างแท้จริง โดยให้ราษฎรที่ถวายงานสามารถแสดงความคิดเห็นและกราบบังคมทูลเสนอแลกต่าง ๆ ของเสื้ออย่างเต็มที่ นอกจากนี้ ยังส่งเสริมให้ผลิตผลผลิตที่เป็นของใช้จากเสื้อประเภทอื่น เช่น กระเป๋าเอกสาร ก่องใส่กระดาดเช็ดมือ ถังรองแก้ว โดยทรงออกแบบและตรวจสอบคุณภาพสินค้าเหล่านี้ด้วยพระองค์เองทุกขั้นตอนด้วยความสนพระราชหฤทัย หม่อมราชวงศ์ถนัดศรี สวัสดิวัตน์ ได้กล่าวถึงเรื่องนี้ไว้ดังนี้

“ ท่านทรงคิดค้นออกแบบกระเป๋าคือให้คนถือเป็นกระเป๋าคล้ายของอีฟ แซงต์ ลอรองค์ แต่ทำด้วยเสื้อทั้งหมด ปรากฏว่าขายดิบขายดีมีคนนิยมมาก ส่วนการย้อมสีเสื้อแบบเดิมนั้นสีไม่ทนและตก ลอกกระดาดกระด้าง ท่านก็รับสั่งให้น้องชายของท่านคือ หม่อมเจ้ากอกษัตริย์ท่านทรงเป็นโปรเฟสเซอร์อยู่ที่มหาวิทยาลัยสิงคโปร์ทางด้านเคมีโดยเฉพาะ หม่อมเจ้ากอกษัตริย์ ก็เสด็จมาที่จันทบุรีจัดหากรรมวิธีในการย้อมสีไม่ให้หลุดออกเมื่อทรงตั้งโรงงานทอเสื้อแล้วก็เอาคนแถบบ้านขอมมาเป็นลูกจ้างทอเสื้อ ทอกระเป๋าคือตอนนั้นกิจการดีมาก ถือเป็นอาชีพหลักของจันทบุรีในระยะหลังเมื่อทรงมีพระชนม์มากขึ้นการเสด็จไปจันทบุรีก็เพลาลง หลังจากหม่อมราชวงศ์สมักรมาน เสียชีวิต นาน ๆ จึงจะเสด็จจันทบุรีเสียทีหนึ่ง ”⁵

ผลิตภัณฑ์และสินค้าต่าง ๆ จากสวนบ้านแก้ว พระองค์พระราชทานเครื่องหมายการค้าเป็นรูปคนทอกระดาดและใช้ชื่อว่า อุตสาหกรรมชาวบ้านที่ผลิตได้รับการเรียกขานเป็นสามัญว่า “ผลิตภัณฑ์เสื้อสมเด็จพระเจ้า” ซึ่งได้รับความนิยมมาก คนงานต้องทำงานทั้งกลางวันและกลางคืน แม้กระนั้นก็ไม่สามารถผลิตสินค้าได้ทัน เมื่อมีบริษัทที่สหรัฐอเมริกาสั่งซื้อมาจึงไม่สามารถรับได้ ดังนั้นการจำหน่ายสินค้าของโรงงานจึงจำกัดอยู่เพียงภายในประเทศ ที่กรุงเทพฯ และจันทบุรีเท่านั้น โดยกรุงเทพฯ มีจำหน่ายที่ร้านนารายณ์ภรณ์ ส่วนจันทบุรีจะนำผลิตภัณฑ์ส่งไปจำหน่ายที่ร้านวิบูลย์สุข ซึ่งร้านจะมีลักษณะเป็นห้องแถวในตัวจังหวัดรับไปจำหน่าย

⁴ รองศาสตราจารย์สัมพันธ์ 2564. พระมหากรุณาธิคุณเพริศแพร้ว ณ สวนบ้านแก้ว จันทบุรี. อมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์พับลิชชิ่ง. : 59

⁵ รองศาสตราจารย์สัมพันธ์ 2564. พระมหากรุณาธิคุณเพริศแพร้ว ณ สวนบ้านแก้ว จันทบุรี. อมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์พับลิชชิ่ง. : 60

เมื่อพุทธศักราช 2503 โดยจะส่งไปจำหน่ายทุก 2 สัปดาห์ นายวิบูลย์มังกรและภรรยา
เล่าว่า ได้กำไรร้อยละ 7 และเมื่อพระองค์เสด็จพระราชดำเนินมาซื้อของในตลาดหรือซื้อผ้าที่ร้าน
แขกจันทน์ จะประทับ ณ ร้านวิบูลย์สุขเพื่อทรงเยี่ยมชมการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ของพระองค์ และ
ประทับเสวยพระกระยาหารกลางวันที่ร้านโดยทรงโปรดถวายเตี๋ยวเส้นจันทน์ผัดปู

ด้วยความมุ่งมั่นพระราชหฤทัยในการพัฒนาการท่องเที่ยวและการผลิตผลิตภัณฑ์เครื่องใช้
จากเส้นอันเป็นศิลปาชีพสำคัญที่พระราชทานแก่ชาวจันทบุรีสืบมาจึงเป็นที่ทราบกันดีว่าการทอเสื้อ
เป็นงานหลักในสวนบ้านแก้วที่สามารถทำรายได้มาจุนเจือรายจ่ายในด้านอื่น ๆ มากพอสมควรและ
เป็นที่รู้กันว่า หากไม่มีพระราชกรณียกิจอื่นใดอย่างเป็นทางการ พระองค์จะทรงงานที่โรงทอเสื้อทุก
วันในเวลาประมาณ 11.00 น.เพื่อทอดพระเนตรการทอเสื้อ บางครั้งพระองค์ทรงทอเสื้อเอง หรือ
พระราชทานคำแนะนำแก่ราษฎรที่ทำงานในโรงทอเสื้ออย่างใกล้ชิด นางแสง พิมพ์า และนางสาววัง
บุญศิริ ข้าหลวงต้นห้องของพระองค์แล้วว่า พระราชกรณียกิจประจำโดยทั่วไปจะเป็นไปตามลำดับ
ดังนี้

หลังเสวยพระกระยาหารเช้าแล้ว ทอดพระเนตรงานต่าง ๆ ในบริเวณสวนหลังจากนั้น
ทรงปฏิบัติพระราชภารกิจส่วนพระองค์ ณ พระตำหนักเวลาประมาณ 11.00 น. ทอดพระเนตรการ
ทอเสื้อ ณ โรงงานทอเสื้อและพระราชทานคำแนะนำในการตัดเย็บเสื้อ เวลาประมาณเที่ยงเศษ ๆ
เสวยพระกระยาหารกลางวัน ณ พระตำหนักหลังจากนั้นทรงพักผ่อนพระราชอิริยาบถ เวลายื่น
ทอดพระเนตรต้นไม้ที่ทรงเพาะ ณ โรงเพาะชำ เสวยพระสุธารสชาติและทอดพระเนตรงานต่าง ๆ ที่
คนงานทำหลังเสวยพระกระยาหารค่ำแล้ว ทรงพระอักษร นางแป้น สุนทร นางโปร่ง สุนทร นายจรรยา
พลบ่อนและนางละเมียด พลบ่อน กล่าวถึงบรรยากาศในการทำงานในโรงทอเสื้อไว้ว่า

“ การทอเสื้อนั้นพระองค์ไม่ได้กำหนดว่าจะต้องทอกี่ผืนต่อวัน

แล้วแต่ความสมัครใจหรือความรับผิดชอบ แต่ทุกคนก็ทำให้พระองค์

โดยไม่ย่อท้อหรือเหน็ดเหนื่อย พระองค์แบ่งงานด้วยความยุติธรรม

ตามความถนัดของแต่ละบุคคล ถ้าตรงไหนยังมีคนทำงานไม่เป็น

พระองค์จะทรงสอนกับหัวหน้าโรงทอเสื้อเพื่อให้ไปสอนงานอีกครั้ง

หรือถ้าพระองค์เห็นในขณะที่พระองค์เสด็จเยี่ยม พระองค์จะทรง

ตักเตือนหรือสอนงานให้เข้าใจทันทีที่พระองค์ทอเสื้อครั้งแรกโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม

ให้นางแป้นถวายการสอน พระองค์ตรัสเหมือนสามัญชน ทรงเป็นกันเอง

⁶ รองศาสตราจารย์สัมา รณิธย์. 2564. พระมหากษัตริย์คุณเพริศแพร้ว ณ สวนบ้านแก้ว จันทบุรี. อมรินทร์พริ้นติ้ง
แอนด์พับลิชชิ่ง. : 61

กับผู้ทำงานในโรงทอเสื่อ โปรดนำหวานสีเขียว มักจะโปรดเกล้า

โปรดกระหม่อมให้นางแป้นไปซื้อมาถวายเสมอ ทรงตรัสด้วยวาจาไพเราะ

อ่อนหวาน พระราชทานคำแนะนำในการเย็บให้ดูได้อย่างละเอียด

สำหรับกกที่ใช้ในการทอเสื่อของสวนบ้านแก้วนั้น จะส่งซื้อกกตากแห้ง

จากชาวบ้าน ซึ่งส่วนใหญ่จะซื้อจากชาวบ้านที่หมู่บ้านศาลหิน

โดยจะซื้อบริเวณทำน่าน้ำหน้าวัดศาลหิน โดยนายบุญมี นักเลียง

เป็นผู้ไปซื้อ”⁷

พระราชจริยาวัตรที่กล่าวมาทั้งหมดแต่ต้น ล้วนเป็นปัจจัยที่ก่อให้เกิดการพัฒนาและส่งเสริมศิลปาชีพการทอเสื่อ และผลิตภัณฑ์จากเสื่อให้มีคุณภาพเป็นที่ยอมรับเกิดความนิยมเสื่อและผลิตภัณฑ์ที่ทำด้วยเสื่อจันทบูรแพร่หลายอย่างกว้างขวางอันเป็นพระกรุณาธิคุณอย่างล้นพ้นแก่พสกนิกรชาวจันทบุรี ที่สืบสานการประกอบอาชีพการทอเสื่อ ช่วยยกระดับเศรษฐกิจ และพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้เกี่ยวข้องทั้งหมดสืบมาตราบจนทุกวันนี้

เสื่อจันทบูร บ้านท่าแฉลบ ตำบลบางกะจะ อำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี

ที่ตั้งของชุมชน ตั้งอยู่ทางด้านทิศใต้ของอำเภอเมืองจันทบุรี ห่างจากตัวเมืองประมาณ 7 กิโลเมตร เนื้อที่อาณาเขตมีทั้งสิ้น 9 ตารางกิโลเมตร จำนวนพื้นที่ทั้งหมด 5,625 ไร่ โดยมีอาณาเขต ดังนี้

ทิศเหนือ จดทางหลวงจังหวัด หมายเลข 3147 สายหัวหิน – อำเภอท่าใหม่ หมู่ 8, หมู่ 7 และหมู่ที่ 5 ตำบลบางกะจะ

ทิศใต้ จดลำคลองบางกะจะ หมู่ที่ 10 ตำบลบางกะจะ

ทิศตะวันออก จดหมู่ที่ 3 หมู่ที่ 9 ตำบลบางกะจะ

ทิศตะวันตก จดหมู่ที่ 9 ตำบลบางกะจะ และเขตตำบลสีพยา อำเภอท่าใหม่

วิถีชีวิตและภูมิปัญญาท้องถิ่น

การปลูกกก บ้านเขาน้อย (ท่าแฉลบ) ตำบลบางกะจะ เป็นแหล่งปลูกกกพันธุ์ดี มีลักษณะต้นกลม เส้นกกนิ่ม เหนียวและทนทาน คนทอกกที่บางกะจะ มีความชำนาญจากการถ่ายทอดฝีมือมาจากบรรพบุรุษต่อเนื่องกันมาหลายชั่วอายุคน เป็นการพัฒนาทางภูมิปัญญาที่ตกทอดทาง

⁷ รองศาสตราจารย์สัสมมา ธนินธย์. 2564. พระมหากุณาธิคุณเพชรแพร้ว ณ สวนบ้านแก้ว จันทบุรี. อมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์พับลิชชิ่ง. : 62

วัฒนธรรมที่ล้ำค่ายิ่ง นอกจากจะทอเสื่อเป็นของใช้พื้นบ้านแล้ว ยังได้มีการพัฒนาออกแบบสนองการใช้สอยอื่น ๆ ในชีวิตประจำวัน เช่น การทำชุดรองจาน การบุผ้าวมเป็นที่นอนหนาหนุ่ม กระเป๋ากล่องใส่ของหลายรูปแบบ เป็นต้น ผลิตภัณฑ์จากกกที่มีอายุการใช้งานที่นานหลายสิบปี ไม่มีราขึ้น รวมทั้งเป็นกกที่ปลูกในบริเวณแหล่งน้ำกร่อย ที่มีความเหนียว ทน และแข็งแรง เวลาทอเสื่อกกจะไม่แตก และไม่โป่งพองออกมา

ภาพที่ 1.1 ต้นกกที่นำมาปลูกในน้ำกร่อย บ้านท่าแฉลบ ตำบลบางกะจะ

สินค้าพื้นเมืองและของที่ระลึก

บางกะจะมีสินค้าขึ้นชื่ออยู่ 2 ชนิด ได้แก่ พลวยแท้บางกะจะ และเสื่อกก ผลิตภัณฑ์จากกก ที่บ้านท่าแฉลบ ที่มีลวดลายต่าง ๆ

ภาพที่ 1.2 กระเป๋าเอกสาร และเสื่อกก ที่ทำจากต้นกก ชุมชนบางกะจะ จังหวัดจันทบุรี

ในวิถีความเป็นอยู่แบบเรียบง่ายของชุมชนบ้านท่าแฉลบมีการปลูกกก ซึ่งเป็นแหล่งปลูกกกพันธุ์ดี มีลักษณะต้นกลม เส้นกกนิ่ม เหนียวและทนทานในเมืองจันทบุรีจะมีอยู่ทั่วไปในพื้นที่น้ำกร่อยแต่ชาวเรือนำมาใช้ประโยชน์แค่มัดปูเท่านั้น ซึ่งคนกลุ่มแรกที่ริเริ่มการทอเสื่อคือ ชาวญวน ที่

อพยพมาอาศัยอยู่บริเวณหลังวัดญวนหรือวัดคาทอลิก สมัยนั้นชาวบ้านทอเสื่อทุกหลังคาบ้าน โดยมีวัสดุดิบหลักๆ คือ กก และปอกระเจา (about Chan, 2559: 22)

ภาพที่ 1.3 ต้นกกกลม

ภาพที่ 1.4 ต้นปอกระเจา

การถ่ายทอดฝีมือมาจากบรรพบุรุษต่อเนื่องกันมาหลายชั่วอายุคน เป็นการพัฒนาทางภูมิปัญญาที่ตกทอดทางวัฒนธรรมที่ล้ำค่ายิ่ง นอกจากจะทอเสื่อเป็นของใช้พื้นบ้านแล้ว ยังได้มีการพัฒนาออกแบบสนองการใช้สอยอื่น ๆ ในชีวิตประจำวัน เช่น การทำชุดรองจาน การบุผ้านวมเป็นที่นอนหนานุ่ม กระเป๋า กล่องใส่ของหลายรูปแบบ เป็นต้น ผลิตภัณฑ์จากกกที่นี้มีอายุการใช้งานที่นานหลายสิบปี ไม่มีราขึ้น รวมทั้งเป็นกกที่ปลูกในบริเวณแหล่งน้ำกร่อย ที่มีความเหนียว ทน และแข็งแรง เวลาทอเส้นกกจะไม่แตก และไม่โป่งพองออกมา

ภาพที่ 1.5 ลวดลายเสื้อบ้านท่าแลบ (เขาน้อย) ที่เกิดจากจินตนาการคิดบนพื้นฐานวิถีชีวิตในชุมชน

ภาพที่ 1.6 เส้นปอ และฟืม

เสื้อกจันทบูร บ้านเสม็ดงาม ตำบลหนองบัว อำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี

การทอเสื้อกจันทบูรมีมาตั้งแต่สมัยก่อนและถือเป็นวิถีชีวิตที่ชาวบ้านสืบสานต่อกันมาเป็นร้อยปีแรกเริ่มนั้นการทอไม่มีลวดลายไม่มีสีสันทันมีวัตถุประสงค์เพื่อใช้ในครอบครัวแต่ปัจจุบันการพัฒนาการทอเสื้อของชาวบ้านนอกจากเพื่อใช้เองในครอบครัวยังเป็นการทอเพื่อจำหน่าย การทอลวดลายเสื้อกจันทบูรนั้นชาวบ้านจะนำต้นกกที่ทำเป็นเส้นตากแห้งแล้วไปย้อมสีตามใจชอบแล้วนำมาทอ

สลัสด้วยกระบวนการต่าง ๆ ให้เกิดเป็นลวดลายขึ้น โดยมีแรงบันดาลใจในการสร้างลวดลายจากธรรมชาติหรือสิ่งแวดล้อมผสมผสานกับรายดั้งเดิมที่ชาวบ้านถ่ายทอดกระบวนการทอและจดจำกันมา ลายเสื้อกบที่ปรากฏในพื้นที่ตำบลเสม็ดงามจึงมีลักษณะที่คล้ายกับชุมชนอื่นในจังหวัดจันทบุรี ปัจจุบันมีการทอด้วยเทคนิคการสลัสด้ายขัดให้เกิดเป็นลวดลายการขีดจกให้เกิดเป็นลวดลายที่สวยงามและการมัดย้อมที่ได้แนวคิดจากการมัดหมี่มาประยุกต์ใช้ในการทำให้เกิดลวดลายในการทอเสื้อของชุมชนเสม็ดงาม

เสื้อกจันทบุรี บ้านบางสระแก้ว ตำบลบางสระแก้ว อำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี

ที่ตั้ง ตำบลบางสระแก้ว อำเภอแหลมสิงห์ จังหวัดจันทบุรี มีเขตการปกครอง รวม 5 หมู่บ้าน คือ หมู่ที่ 1 บ้านเนิน หมู่ 2 บ้านกลาง หมู่ 3 บ้านเนินกลาง หมู่ที่ 4 บ้านกองหิน หมู่ที่ 5 บ้านแฉวนา ในอดีตที่ผ่านมาชุมชนตำบลบางสระแก้วส่วนใหญ่ประกอบอาชีพด้านเกษตรกรรมเป็นหลัก เป็นเกษตรกรรมแบบหมุนเวียน คือ ในฤดูฝนมีการทำนาข้าว ปลูกปอ ปลูกกก ในช่วงฤดูแล้งจะหันมาปลูกถั่วลิสงและทอเสื้อกกันในวันว่าง ด้านทรัพยากรธรรมชาติมีลำคลองที่เชื่อมติดต่อกับทะเล มีป่าชายเลนที่อุดมสมบูรณ์ มีสัตว์น้ำ เช่น กุ้ง หอย ปู ปลา ที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติเป็นแหล่งอาหารที่มั่นคงของชุมชน

ลักษณะภูมิปัญญาท้องถิ่นการทอเสื้อ มีการปลูกกกจนกระทั่งแปรรูปออกมาเป็นผลิตภัณฑ์ของชาวบ้านในหมู่บ้านบางสระแก้วซึ่งต้ององค์ประกอบของภูมิปัญญาพื้นบ้านปรากฏอยู่ทุกขั้นตอนโดยใช้ภูมิปัญญาชาวบ้านในการปลูกกก จนถึงการทอเสื้อ การเลือกวัตถุดิบ เพื่อนำมาทอเสื้อเป็นผืนอย่างประณีต

บทที่ 2

ภูมิปัญญาท้องถิ่นบนฐานอัตลักษณ์ศิลปวัฒนธรรม ของเสื่อกกจันทบูร โดยผ่านกระบวนการจัดการความรู้

ความรู้คือขุมทรัพย์ที่มีค่ามหาศาล ที่ไม่สามารถถ่ายทอดให้กับใครได้หมดสิ้น โดยเฉพาะภูมิปัญญาของท้องถิ่น ที่มีฐานอัตลักษณ์ของแต่ละวิถีชุมชนที่แตกต่างกัน โดยผ่านกระบวนการเรียนรู้ไม่หยุดนิ่ง เรียกว่า **Spiral Knowledge** ซึ่งมีนักวิชาการหลายท่านที่ได้ให้ความหมายของความรู้ ดังนี้

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 (2546 : 232, วิจารณ์ พานิช (2548 : 4-5)) ได้ให้ความหมายของความรู้ หมายถึง สิ่งที่สั่งสมมาจากการศึกษาเล่าเรียน การค้นคว้า หรือประสบการณ์รวมทั้งความสามารถเชิงปฏิบัติและทักษะ ความเข้าใจหรือสารสนเทศที่ได้รับมาจากการสัมผัส สิ่งที่ได้รับการได้ยิน ได้ฟัง การคิดและการปฏิบัติ และองค์ความรู้ในแต่ละสาขา หรือการให้ความหมายหมายของความรู้ที่แตกต่างกันไป เช่น

ความรู้ คือ สิ่งที่น่าไปใช้ไม่หมดไม่สึกหรอแต่จะยิ่งออกเงยหรือออกงามขึ้น

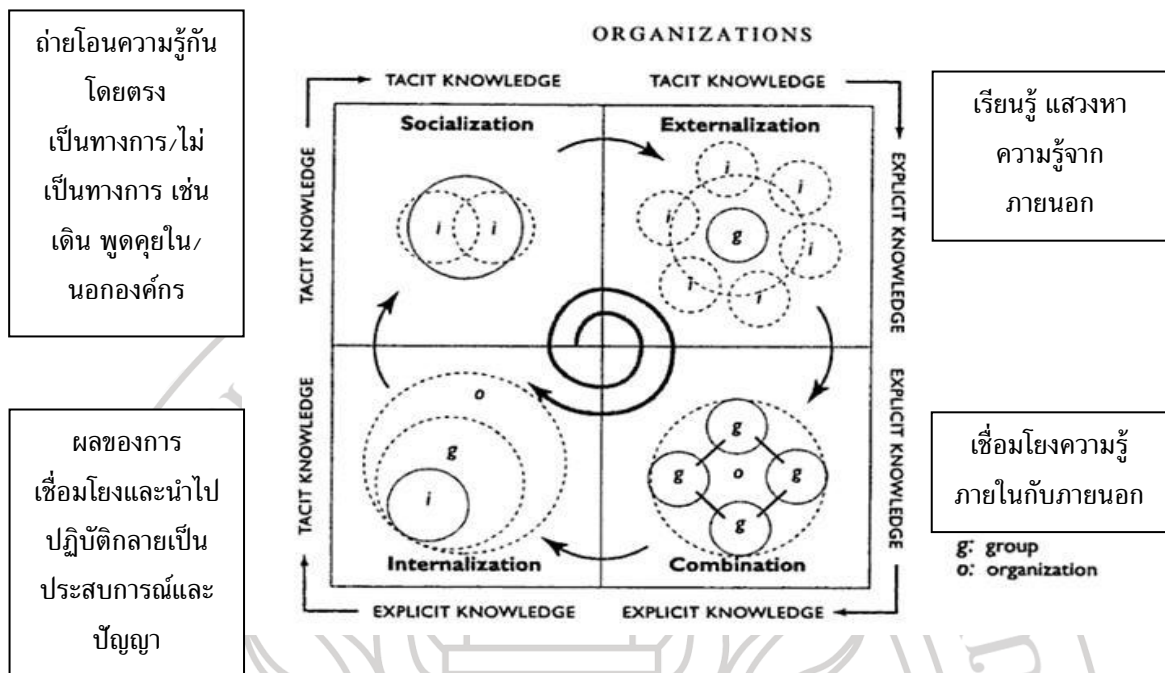
ความรู้ คือ สารสนเทศที่น่าไปสู่การปฏิบัติ

ความรู้ คือ สิ่งที่คาดเดาไม่ได้

ความรู้ คือเกิดขึ้น ณ จุดที่ต้องการใช้ความรู้

ความรู้ คือ สิ่งที่ขึ้นกับบริบทและกระตุ้นให้เกิดขึ้นโดยความต้องการ

Nonaka and Takeuchi (1998 : 122-123) ได้นำเสนอรูปแบบการขยายผลของความรู้ของบุคคลที่จะนำไปใช้ในองค์กรแห่งการเรียนรู้อย่างแพร่หลาย เรียกว่า SECI-Knowledge Conversion Process หรือ SECI Model ดังจะเห็นได้จากกระบวนการเรียนรู้ในองค์กร ซึ่งมีการเรียนรู้ในระดับบุคคลมากที่สุด เพราะบุคคลแต่ละคนต่างต้องการเรียนรู้เพื่อเป้าหมายในการดำเนินชีวิตของตนเอง และ Nonaka and Takeuchi ได้อธิบายรูปแบบระดับการเรียนรู้ของบุคคลที่แบ่งไว้เป็น 4 ระดับ ดังภาพที่ 2.1 ดังนี้

ภาพที่ 2.1 Nonaka's SECI Model

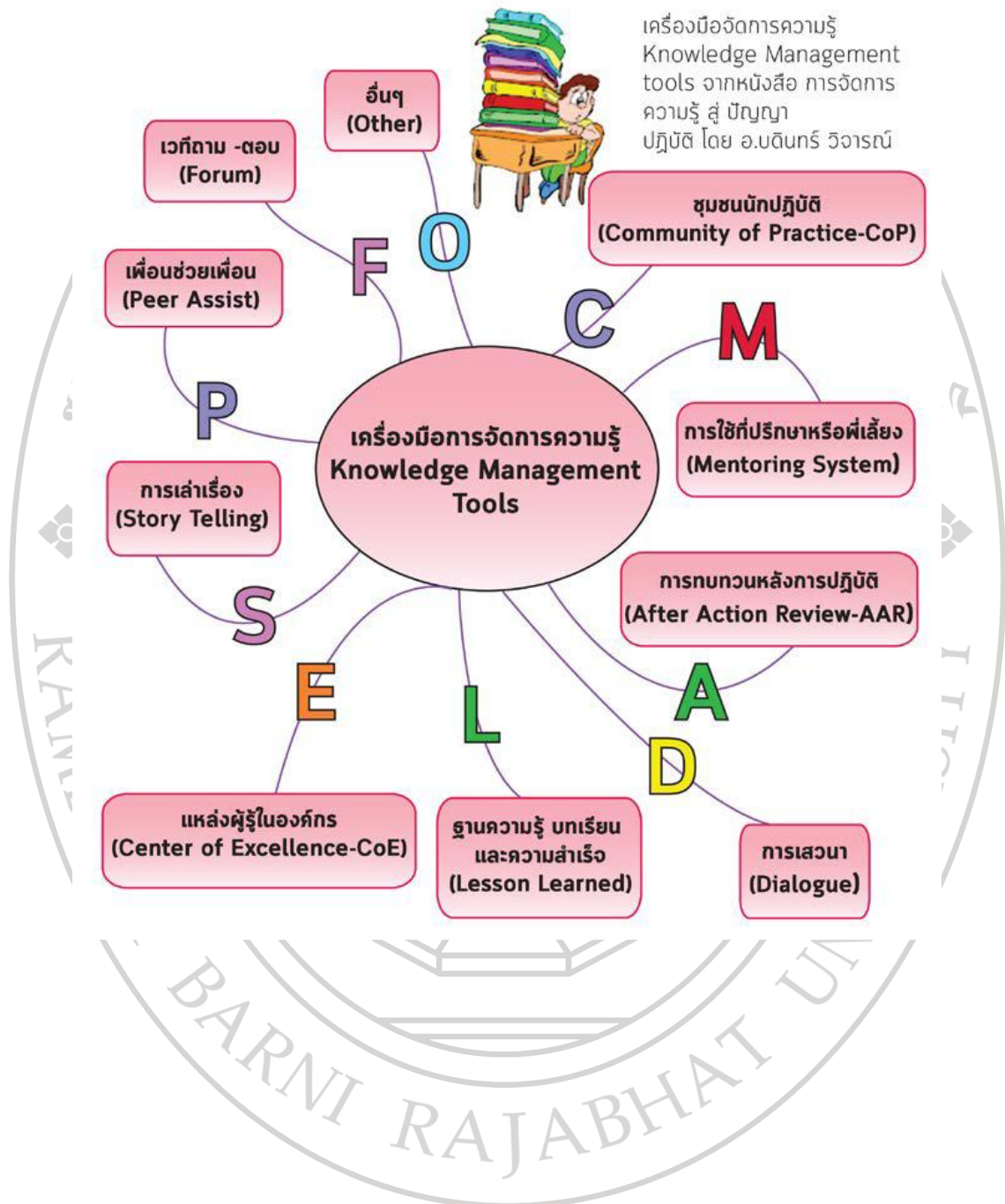
ที่มา : Nonaka and Takeuchi 1998 : 122-123

ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า ความรู้ หมายถึง สิ่งที่สั่งสมจากการพบเห็น ได้ยิน ได้ฟัง ได้อ่านแล้วเก็บไว้เป็นประสบการณ์ การนำเอาประสบการณ์กับสารสนเทศใหม่ ๆ มาผสมรวมเข้าด้วยกัน มาปรับประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน หากมีการพบปะผู้คนจะเกิดการแลกเปลี่ยนความรู้ซึ่งกันและกัน โดยถูกนำไปประยุกต์ได้โดยบุคคล และอาศัยข้อมูล ทักษะ ประสบการณ์ที่มีอยู่เป็นส่วนสนับสนุนในการตัดสินใจ การเรียนรู้สิ่งใหม่ๆ

จะเห็นได้ว่า การจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นบนฐานอัตลักษณ์ชุมชนเป็นการแลกเปลี่ยนความรู้ของคนในท้องถิ่นเอง โดยคำนึงถึงความเป็นอยู่ที่ดีของคนในชุมชน ร่วมกับสภาพแวดล้อมความเป็นอยู่ (Context) ตามบริบทของท้องถิ่น ซึ่งเป็นการแลกเปลี่ยนความรู้ในกิจกรรมของตน และนำความรู้ที่ได้จากการแลกเปลี่ยนมาสร้างความรู้ใหม่ โดยเป็นการตัดสินใจจากคนในท้องถิ่นอย่างอิสระ ซึ่งความรู้แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ ความรู้ในตัวตน (Tacit) และความรู้ในกระดาษ (Explicit) ซึ่งต้องอยู่บนพื้นฐานความเชื่อว่าคนที่ทำงานโดยอยู่ คนนั้นย่อมมีความรู้เรื่องนั้นๆ เป็นอย่างดี การจัดการความรู้ที่ดีควรมีลักษณะเป็นวงจรหมุนไปเรื่อยๆ ไม่มีที่สิ้นสุด ถ้ามีจุดสิ้นสุดไม่ถือเป็นการจัดการความรู้ เมื่อมีการจัดการความรู้ที่ดีในหน่วยงานใด คนจะ

เกิดความสามัคคี มีการแลกเปลี่ยนความรู้ซึ่งกันและกัน พร้อมทั้งร่วมมือกันบรรลุผลสำเร็จขององค์การอย่างมีประสิทธิภาพ

หลักการง่ายๆ ในแนวปฏิบัติ และการใช้เครื่องมือการจัดการความรู้

การจัดการความรู้จึงเป็นเครื่องมือที่ช่วยพัฒนาการทำงานต่าง ๆ ให้เกิดประสิทธิภาพประสิทธิผลมากขึ้น ซึ่งความรู้ นั้น นอกจากจะสืบค้นและแสวงหาความรู้มาจากแหล่งต่าง ๆ แล้ว ยังต้องสร้างความรู้ขึ้นใช้เองด้วย โดยสร้างขึ้นเพื่อเตรียมพร้อมก่อนการทำงาน สร้างขึ้นระหว่างการทำงานและสร้างขึ้นจากการสรุปทบทเรียนหลังจากเสร็จสิ้นแล้ว โดยอาศัยการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันภายในกลุ่มหรือเครือข่าย อย่างไรก็ตาม สิ่งที่มีมักเป็นกับดักคือ การติดอยู่แค่ข้อมูลข่าวสารเท่านั้น ไม่สามารถยกระดับไปสู่ “ปัญญา” อันเป็นเป้าหมายที่แท้จริงของการจัดการความรู้ได้

ฉะนั้นภูมิปัญญาท้องถิ่นถือเป็นความรู้ทางวัฒนธรรมที่มีคุณค่าอย่างยิ่ง เพราะเป็นรากฐานของสังคมที่มีการสั่งสมสืบทอดมา เป็นความรู้ที่อยู่กับคนและติดแผ่นดิน กล่าวคือ ได้สะท้อนถึงวิถีการดำเนินชีวิตของผู้คน ซึ่งเกิดจากการปรับตัวให้สัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมให้อยู่อย่างเป็นปกติ ไม่ว่าจะเป็นด้านปัจจัย 4 ด้านศิลปวัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการดำเนินชีวิตของคนไทย มีส่วนสำคัญที่กำหนดวิถีการกินการอยู่ หรือภูมิปัญญาของคนไทยให้มีความหลากหลายไปตามภูมิโนเวศน์ของภาคต่าง ๆ ด้วย อันสะท้อนถึงโลกทัศน์ หรือระบบวิธีคิดในการจัดระบบความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน คนกับธรรมชาติ ให้เอื้อต่อการดำรงชีวิตด้านต่าง ๆ อย่างชาญฉลาด การเข้าใจในความหมายของ “ภูมิปัญญา” (Wisdom) มีนัยสำคัญอย่างยิ่งต่อการจัดการความรู้เป็นอย่างมาก มิฉะนั้นอาจทำให้พลาดเป้าหมายไป หรือไม่สามารถดึงเอา “ภูมิปัญญา” นั้นออกมาเป็นสาระได้ ฉะนั้น ในการจัดการความรู้ “ภูมิปัญญา” จำเป็นต้องพิจารณาองค์ประกอบของภูมิปัญญาในสามส่วนที่สำคัญ คือ (1) ความรู้ (2) กระบวนการได้มาซึ่งความรู้ นั้น (3) เป้าหมายหรือทิศทางการพัฒนา การนำความรู้ไปใช้ หรือมองอีกแง่หนึ่งคือ ผลกระทบจากความรู้และกระบวนการนั้น ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องเป้าหมายหรือทิศทางการพัฒนา ถือเป็นประเด็นสำคัญ เพราะสะท้อนถึงกระบวนการทัศน์ วิธีคิด ที่กำหนดวิธีการจัดการในเรื่องต่าง ๆ ซึ่งในวิถีของภูมิปัญญาตะวันออก มักสะท้อนให้เห็นถึงความรู้ เทคโนโลยีที่มีลักษณะเรียบง่าย ราคาไม่แพง ทุกคนสามารถเข้าถึงหรือทำเองได้ ทำให้สามารถพึ่งตนเองได้ และดำรงอยู่ร่วมกันกับสรรพชีวิตอื่นอย่างเกื้อกูล เป็นความรู้ที่สะท้อนปรัชญาแนวคิดในการประกาศตัวเป็นอิสระ ต่างจากภูมิปัญญาของโลกตะวันตกที่มุ่งเอาชนะธรรมชาติและเป็นความรู้แบบครอบงำ

ฐานคิดในการมองถึงเป้าหมายของการจัดการความรู้ “ภูมิปัญญาท้องถิ่น” บนฐานอัตลักษณ์ของท้องถิ่น จึงเป็นเรื่องสำคัญที่จะต้องตั้งคำถามให้ถูกต้อง และชัดเจนว่าจะนำไปในทิศทางใด ซึ่งการนำเอาภูมิปัญญาท้องถิ่นมาพัฒนา ประยุกต์ใช้ เพื่อความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นของคนไทยโดยรวม ควรจะกำหนดเป็นยุทธศาสตร์ในการพัฒนาประเทศ แต่ไม่ใช่ว่าการเอาสิ่งที่เหลือเป็น “ทุนทางสังคม” ของคนไทยไปเป็นจุดขายใหม่เพื่อรับใช้กระแสทุนนิยมอย่างที่เป็นมา ซึ่งจะไม่ช่วยแก้ปัญหาอะไร

มีหน้าซ้ำยังจะทำให้สังคมไทยตกไปอยู่ในร่องรอยเดิมของการพัฒนาที่เมื่อถึงจุดหนึ่งก็พาสังคมไทยไปสู่วิกฤติ

ดังนั้น การจัดการความรู้ “ภูมิปัญญาท้องถิ่น” จึงไม่ใช่การไปเก็บรวมเนื้อหาภูมิปัญญาทั้งหมด เพราะโดยสภาพข้อเท็จจริงเป็นเรื่องที่มีความหลากหลาย มีข้อมูลมากมาย และมีการพัฒนาการอยู่ตลอดเวลา แต่อาจทำให้รู้อย่างกว้าง ๆ ว่า มีเนื้อหากลุ่มใดบ้าง ใครทำ อยู่ที่ไหน หรือสามารถสืบค้นได้จากที่ใดหากแต่สิ่งที่ต้องมองทะลุลงไปคือ กระบวนการได้มาของความรู้หรือปรัชญาแนวคิดที่อยู่เบื้องหลังความรู้นั้น ๆ ที่ควรมีการเก็บและจัดการให้เป็นระบบ ดังนั้น สถานการณ์การจัดการความรู้ “ภูมิปัญญาท้องถิ่น” จึงไม่ควรหลุดลอยออกจากฐานของความรู้ เพราะจะทำให้ไม่สามารถงอกงามหรือพัฒนาต่อได้ การจัดการภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นเรื่องที่คนในชุมชนหรือท้องถิ่นนั้น จะต้องเป็นผู้มีส่วนสำคัญในสร้าง สืบสาน หรือพัฒนาความรู้ภูมิปัญญานั้น ให้สามารถเชื่อมโยงต่อกับสมัยใหม่ หรือมีการประยุกต์ให้สมสมัย มิฉะนั้น ความรู้ภูมิปัญญาที่สั่งสมกันมา ก็อาจขาดการสืบทอดและตายไปในที่สุด (นุชจรีย์ ทิวาวลย์ 2556 : 104)

ภูมิปัญญาท้องถิ่น หรือภูมิปัญญาชาวบ้าน (Local wisdom หรือ Popular wisdom) คือพื้นฐานของความรู้ของชาวบ้านที่เรียนรู้และมีประสบการณ์สืบทอดกันมาทั้งทางตรงและทางอ้อม ซึ่งเรียนรู้จากผู้ใหญ่หรือที่เป็นความรู้ที่สั่งสมสืบทอดกันมา การเรียนรู้มาเป็นระยะเวลายาวนาน มีลักษณะเชื่อมโยงกันไปหมดทุกสาขาวิชาไม่แยกเป็นวิชาแบบเรียนที่เราเรียน แต่เป็นการเชื่อมโยงกันทุกรายวิชาทั้งที่เป็นเศรษฐกิจ ความเป็นอยู่ การศึกษาและวัฒนธรรม จะผสมกลมกลืนเข้าด้วยกัน (ประเวศ วะสี 2536: 21)

ภาพที่ 2.2 กระบวนการจัดการความรู้ในชุมชน และกิจกรรม PAR

จะเห็นได้ว่า การจัดการความรู้ จึงเป็นสิ่งที่ถูกสะสม บ่มเพาะ จนเกิดประสบการณ์ ในตัวบุคคลใดบุคคลหนึ่ง แล้วสามารถนำมารวบรวม วิเคราะห์ กลั่นกรอง สกัดแล้วนำมาจัดเก็บความรู้

ให้เป็นระบบ รวมถึงการนำไปเผยแพร่ และการนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ ซึ่งมีขั้นตอน (พินิจ สมบูรณ์ 2557) ดังนี้

1. การสร้างความรู้ขึ้นใช้เองจากการทำงาน เพื่อหาเส้นทางใหม่ ๆ หรือหานวัตกรรมใน
การทำงาน ทำให้การทำงานหรือการประกอบกิจกรรมได้ผลดีขึ้น หรือก้าวสู่กระบวนการทัศน์ใหม่ กระบวนการสร้างความรู้ขึ้นใช้เองน่าจะมีทั้งทำโดยตั้งใจหรือตั้งใจ กับที่ทำโดยไม่ตั้งใจแต่เกิดผลเป็น การสร้างความรู้ และกระบวนการสร้างความรู้ที่น่าจะประกอบด้วยกิจกรรมย่อยมากมาย ทำอย่าง ต่อเนื่องยาวนาน ควรหาทางระลึกลย้อนกลับไปและรวบรวมข้อมูลดังกล่าว นำมาวิเคราะห์ทบทวน สังเคราะห์ขึ้นเป็นแนวทางสำหรับจัดกระบวนการความรู้

เครื่องมือที่ใช้ ส่วนใหญ่มาจาก การสนทนา การเสวนา การเล่าเรื่องเมื่อครั้งอดีต แบ่งแยกตามปี พ.ศ. หรือช่วงระยะเวลาที่ได้ มีการจดบันทึก เช่น วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชน ภาพอดีต หรือที่มาจากการบอกเล่าของคนแก่ในชุมชน (เล่าให้หมด จนกว่าไม่อยากเล่า แล้ว นำมาสกัดให้ได้ ความรู้หรือเนื้อหาที่น่าสนใจและมีหลักของความจริงโดยสอดคล้องกับ ประวัติศาสตร์และอ้างอิงจากแหล่งข้อมูลที่น่าเชื่อถือ เช่น หอจดหมายเหตุ)

2.การแสวงหาความรู้และการค้นคว้าหาความรู้จากภายนอก สำหรับนำมาใช้
ประโยชน์ ดำเนินการอย่างไรบ้าง ในสถานการณ์ใดที่ทำให้มีการค้นคว้าหาความรู้จากภายนอกอย่าง ชื่นแข็งมากกว่าปกติแหล่งความรู้ที่ใช้มีที่ใดบ้าง แหล่งใดที่จัดได้ว่าเป็นแหล่งที่ดี ตัวอย่างใด วิธีการ ค้นคว้าอย่างไรบุคคลหรือสมาชิกองค์กร/เครือข่ายที่มีความสามารถพิเศษในการค้นคว้าหา ความรู้จากภายนอกกับความรู้ที่สร้างขึ้นเองจากการทำงานอย่างไรบ้าง เป็นต้น

เครื่องมือที่ใช้ ส่วนใหญ่มาจาก การเล่าเรื่องต่างๆ ที่ผ่านมาบนฐานข้อมูลความจริง ใน อินเทอร์เน็ต ในรูปแบบข้อมูลวิดีโอ บทเรียนที่ผ่านมา ในแง่ดีและแง่ที่ต้องปรับปรุงร่วมกัน ความสำเร็จ การศึกษาดูงาน เทคนิควิธีการ การเสวนา สรุปร่วมกัน

3.สร้างความรู้ และใช้จินตนาการ หรือความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ของศูนย์การเรียนรู้หอ
เสื่อ หรือเครือข่ายมีกระบวนการดังกล่าวอย่างไรบ้าง อธิบายหลักการและวิธีการให้ชัดเจน กระบวนการดังกล่าวก่อผลดี/ผลเสีย ต่องาน/กิจกรรม และต่อสมาชิกหรือเครือข่าย อย่างไรบ้าง มี คำแนะนำต่อองค์กร/เครือข่ายอื่น ๆ ในเรื่องหลักการ/วิธีการ สร้างและใช้จินตนาการ ความคิด ริเริ่มสร้างสรรค์อย่างไรบ้าง เป็นต้น

เครื่องมือที่ใช้ ส่วนใหญ่มาจาก การสนทนากลุ่มย่อย และนำมาสรุปภาพรวม วางแผน ร่วมกันในการพัฒนาสายสื่อ รูปแบบผลิตภัณฑ์ที่แปลกใหม่ สร้างคุณค่า และมูลค่าให้กับงาน หัตถกรรม เช่น เรื่องราว ที่มาของผลิตภัณฑ์ เมื่อครั้งอดีตและวิถีที่เปลี่ยนไป ขยายความรู้ไปยัง เครือข่ายอื่นๆ พื้นที่ใกล้เคียง หรือ พื้นที่ ที่มีอาชีพทอเสื่อในภาคอื่นๆ ที่ให้ความสนใจ

4.การแลกเปลี่ยน แบ่งปันความรู้ เป็นกระบวนการถ่ายทอด/แลกเปลี่ยนความรู้ ภายในองค์กร/เครือข่ายดำเนินการอย่างไร เน้นความรู้แบบไหน มีวิธีการถ่ายทอดความรู้ต่าง แบบอย่างแตกต่างกันอย่างไรใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารช่วยอำนวยความสะดวกในการ ถ่ายทอด/แลกเปลี่ยนความรู้อย่างไร มีการถ่ายทอด/แลกเปลี่ยนความรู้กับนอกองค์กร/เครือข่าย บ้างหรือไม่ เนื้อความรู้แบบใดที่มีการถ่ายทอด/แลกเปลี่ยนกับภายนอก เนื้อหาความรู้อะไรบ้างที่มี การถ่ายทอด/แลกเปลี่ยนกันอย่างกว้างขวางภายในองค์กร อะไรบ้างที่ไม่ค่อยมีการถ่ายทอด แลกเปลี่ยนทั้งๆ ที่เป็นความรู้ที่สำคัญเพราะอะไร เป็นต้น อะไรบ้างที่ต้องปกปิด ไม่ให้รั่วออกไป ภายนอก

เครื่องมือที่ใช้ ส่วนใหญ่มาจาก การสนทนากลุ่มย่อย การจดบันทึกให้เป็นหลักฐาน ความเหมือนความต่างของชุมชน เช่น ภาคตะวันออกมีการทอเสื่อ กับ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่มี การทอเสื่อ ที่มีอัตลักษณ์เฉพาะพื้นที่ เปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่ดีขึ้น ที่มีการแลกเปลี่ยนแบ่งปัน ความรู้ในหลากหลายรูปแบบ โดยผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ต มีทั้งภาพ แสง สี เสียง ให้เลือกและนำ ข้อมูลที่ดีมีประโยชน์มาใช้

5.วิเคราะห์และสกัดความรู้ เป็นการแยกแยะ การจัดหมวดหมู่ความรู้ และการ จัดเก็บความรู้ ให้อยู่ในลักษณะให้ค้นหาได้ง่ายและอยู่ในลักษณะที่ใช้งานได้ง่าย มีการทำบ้าง หรือไม่ ทำอย่างไร ใครเป็นผู้ทำ มีการปรับปรุงบ่อยแค่ไหน กลไกให้เกิดการปรับปรุงคืออะไร โปรด นำเสนอความรู้ดังกล่าวในรูปแบบซีดี-รอม YouTube Face book Line ในการกำหนดความรู้ที่ จำเป็นสำหรับใช้งาน มีการกำหนดหรือไม่ถ้ามีการกำหนดโปรดระบุว่ามีความรู้ด้านใดบ้าง กระบวนการกำหนดทำอย่างไร ใช้เกณฑ์อะไรมีการปรับปรุงข้อกำหนดหรือไม่ ถ้ามีบ่อยแค่ไหน บุคคลที่เป็นแกนนำในด้านนี้คือใครบ้าง ทำไมจึงเป็นคนที่ทำภารกิจนี้ได้ดี หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “หน้าที่เฉพาะบุคคล” ความถนัด ความพิเศษ เป็นต้น

เครื่องมือที่ใช้ ส่วนใหญ่มาจาก การบันทึกความรู้ ในรูปแบบที่หลากหลาย เช่น จดบันทึกในรูปแบบเอกสาร หรือพิมพ์ลงในคอมพิวเตอร์ เน้นความสะดวก

6.การถ่ายโอนและเผยแพร่ความรู้ ซึ่งเป็นการยกระดับความรู้ โดยการตีความ จัดแบบแผน หรือหมวดหมู่ ภายใต้บริบทของงานหรือกิจกรรม ทั้งที่เป็นความรู้ฝังลึก ความรู้แฝง และความรู้ที่เปิดเผย รวมทั้งการยกระดับผ่านวงจรเปลี่ยนความรู้ฝังลึกไปเป็นผู้ที่เปิดเผย และเปลี่ยนไปเป็นความรู้ฝังลึกในระดับที่สูงขึ้น มีกิจกรรมหรือกระบวนการอะไรบ้างที่เกิดการยกระดับความรู้ดังกล่าวใครคือแกนนำที่ผลักดันหรือดำเนินการกระบวนการดังกล่าว มีปัจจัยใดบ้างที่ส่งเสริมหรือขัดขวางการยกระดับความรู้ เมื่อมีการยกระดับความรู้แล้ว เกิดผลอะไรบ้างต่อองค์กร/เครือข่ายและต่อสมาชิกขององค์กร/เครือข่าย เป็นต้น

เครื่องมือที่ใช้ ส่วนใหญ่มาจาก การนำเสนอในรูปแบบ วิดีโอ ผ่านสื่ออินเทอร์เน็ต (YouTube Face book Line) การประชุมวิชาการระดับชาติและนานาชาติ และตลาดนัดความรู้

7.การประยุกต์ใช้ความรู้ ปรับความรู้ให้ทันเหตุการณ์อยู่เสมอ การใช้ความรู้ มีการประยุกต์ใช้ความรู้ในกิจการต่าง ๆ อย่างไรบ้าง ผลของการประยุกต์ใช้ความรู้เป็นอย่างไรบ้าง ทั้งมีผลงาน การเรียนรู้ภายในองค์กร/เครือข่ายการยกระดับความรู้ และผลต่อคน (สมาชิกขององค์กร/เครือข่าย โปรดระบุพลวัตของการใช้ความรู้มีประสบการณ์ของการใช้ความรู้แล้วเกิดผลด้านลบหรือไม่ ถ้ามี เป็นเพราะเหตุใด มีข้อเสนอแนะต่อองค์กร เครือข่ายอื่น ๆ ด้านกระบวนการใช้ความรู้ ใดบ้าง ซึ่งมีการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารสนับสนุนกระบวนการมีการดำเนินการอย่างไรบ้าง ตามประสบการณ์ที่ผ่านมา เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารแบบใดที่ใช้สะดวก/ไม่สะดวกอย่างไร เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารแบบใดที่ส่งผลอย่างมีพลังสูง /ต่ำ ใดบ้าง Cost-benefit และ Cost-effectiveness ของ เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารแต่ละแบบเป็นอย่างไรบ้าง มีคน/กลุ่มคนที่กลัวไม่กล้าใช้หรือไม่คล่องแคล่วในการใช้ เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร แบบใดบ้าง องค์กร/เครือข่ายได้แก้ปัญหา กลัวเทคโนโลยีใหม่อย่างไร

8.ชุมชนความรู้ มีการรวมกลุ่มกันเป็น “ชุมชนแห่งความรู้” ใดบ้างการริเริ่มมาจากจากไหน มีความต่อเนื่องหรือไม่ อย่างไร ปฏิสัมพันธ์และกิจกรรมภายในชุมชนแห่งความรู้เป็นอย่างไร กิจกรรมชุมชนแห่งความรู้ก่อนผลด้านต่าง ๆ มีข้อเสนอแนะต่อองค์กร/เครือข่ายอื่น ๆ ในเรื่อง “ชุมชนแห่งความรู้” ใดบ้าง เช่น การรวมกลุ่มวิสาหกิจชุมชนทอเสื่อบ้านท่าแฉลบ ที่มี

ความต่อเนื่องในการพัฒนา หลอมรวม (รากเหง้า) วิถีทอเสื่อตั้งแต่บรรพบุรุษ สืบทอดจนมาถึงปัจจุบัน ทุกคนมีอาชีพ มีรายได้ สามารถเลี้ยงครอบครัวได้ นี่คือการที่ยั่งยืนและความเข้มแข็งของชุมชน

จากกระบวนการจัดการความรู้ทั้ง 14 ขั้นตอน ทำให้เกิดชุมชนแห่งการเรียนรู้และชุมชนนักปฏิบัติ ระหว่างชุมชน โรงเรียน มหาวิทยาลัย หน่วยงานภาครัฐ

ภาพที่ 2.3 ต้นเสาแห่งความรู้ (ลวดลายเสื่อ)

ภาพที่ 2.4 ป้าเทียบตั้งใจทอเสื่อจันทบูรให้เกิดลายเสื่อที่หลากหลายเพื่อสืบสานตำนานเสื่อจันทบูร

ความเข้มแข็งของชุมชน กับการรวมกลุ่มวิสาหกิจชุมชนทอเสื่อบ้านท่าแฉลบ

เนื่องจากชุมชนเป็นวิถีที่เรียบง่าย อยู่แบบพี่แบบน้อง แบ่งปัน สามัคคี ซึ่งส่วนใหญ่มีอาชีพทำนา ทำสวน เมื่อเสร็จจากนาข้าวชาวบ้านก็รวมกลุ่มกัน ตัดกก จักกก ตากกก ย้อมกก และมีการทอในรูปแบบลวดลายต่างๆ จากลายง่ายๆ ไปลายที่ยากขึ้น

จนวันหนึ่งมีคุณตา เป็นคนเสม็ดงามและคุณยายเป็นคนบางสระเก้า ซึ่งทั้งสองพื้นที่ คืออาชีพหลักคือการทอเสื่อจันทบูร จึงได้มีการสืบทอดเรื่อยมา จนทำให้ คุณณิชาภัฏญ์ วงษ์จินเพชร หรือ “พี่ต้อม” ทายาทร้านประสิทธิ์พาณิชย์ ได้เล็งเห็นความสำคัญในการรวมกลุ่มวิสาหกิจชุมชนทอเสื่อบ้านท่าแฉลบ กลัวว่าวันหนึ่งภูมิปัญญาในการทอเสื่อของเมืองจันทน์จะสูญหาย เพราะคนทอเสื่อส่วนใหญ่อายุมาก (ผู้สูงอายุ) จึงได้จัดทำเป็นศูนย์การเรียนรู้วิสาหกิจชุมชนกลุ่มทอเสื่อบ้านท่าแฉลบ (ร้านประสิทธิ์พาณิชย์) ขึ้น ทำให้เกิดรูปธรรมมากขึ้น โดยใช้พื้นที่ตนเองเป็นฐานการเรียนรู้

ภาพที่ 2.5 การรวมกลุ่มระหว่างภาคีเครือข่าย ภาครัฐในการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น

ภาพที่ 2.6 นักศึกษาร่วมเรียนรู้ในการจัดการความรู้สายเลือกกจันทบูร ชุมชนทอเสื้อเม็ดงาม

จะเห็นได้ว่าการรวมกลุ่มกันของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนทอเสื้อบ้านท่าแฉลบ ตำบลบางกะจะ มีความเข้มแข็งมาก ซึ่งเริ่มจากภูมิปัญญาชาวบ้าน (ลองผิตลองถูก ที่มีกระบวนการทอเสื้อ ขั้นตอน ที่ละเอียด (ไม่สวย รื้อทำใหม่) และมีจรรยาบรรณในการผลิตและการแปรรูปผลิตภัณฑ์อย่างมาก

ทำให้หน่วยงานภาครัฐ และเอกชน (ภาคีเครือข่าย) ได้ให้ความสนใจและลงพื้นที่ในการพัฒนา ซึ่งมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี ถือเป็นอีกหนึ่งหน่วยงานหนึ่งที่ได้ให้นักศึกษา คณาจารย์ได้เข้ามามีบทบาท การมีส่วนร่วมในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้ความรู้ สร้างจิตสำนึกให้เด็กรุ่นใหม่ รักษาท้องถิ่น ควบคู่แก่การอนุรักษ์ รวมถึงการหาเทคนิคและวิธีการต่างๆ ร่วมกับชุมชน เพื่อให้เกิดความยั่งยืน และคงอยู่สืบไป

ภาพที่ 2.6 การดำต้นกกบนที่นาของนักเรียนโรงเรียนบ้านท่าแฉลบ
ร่วมกับชุมชนทอเสื่อบ้านท่าแฉลบ

ภาพที่ 2.7 การออกแบบลวดลายทอเสื่อของนักเรียนโรงเรียนบ้านท่าแฉลบ
ร่วมกับชุมชนทอเสื่อบ้านท่าแฉลบ ตำบลบางกะจะ อำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี

ในทศวรรษที่ 21 เพื่อชีวิตและอาชีพ มีความจำเป็นอย่างยิ่งกับผู้เรียน เด็ก ๆ ต้องมีอาชีพติดตัวหรือได้เรียนรู้ที่มาของกก ในวิถีดั้งเดิมจนสามารถแปรรูปผลิตภัณฑ์ และขายได้บนช่องทางตลาดออนไลน์ บนฐานชีวิตที่เปลี่ยนไป โรคภัยคุกคาม ในทางตรงกันข้ามข้อมูลสารสนเทศที่มีจำนวนมหาศาลที่ทำให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง

บทที่ 3

กระบวนการได้มาซึ่งลายเส้นจันทบุรี

ลวดลายเส้นจันทบุรีล้วนมาจากจินตนาการและทักษะกระบวนการคิดของภูมิปัญญาชาวบ้านที่สามารถถ่ายทอดลงในลายเส้นที่มีความวิจิตร และมีชื่อเรียกแตกต่างกัน ส่วนใหญ่ชื่อที่ตั้งขึ้นอยู่กับพื้นฐานอัตลักษณ์ในวิถีชุมชน มุ่งเน้นความละเอียดในลวดลายบ่งบอกถึงการใส่ใจและมีจรรยาบรรณต่อตนเองและผู้อื่น

เลือกบ้านท่าแฉลบ เลือกบ้านเสม็ดงาม และเลือกบางสระแก้ว เกิดขึ้นมายุคในใดสมัยใดนั้น ไม่เป็นที่แน่ชัด แต่จากหลักฐานอ้างอิงทางประวัติศาสตร์ เลือกก็มีมานานแล้ว ประวัติศาสตร์บางเล่มกล่าวไว้ว่า การทอเสื่อนั้นเป็นการลองผิดลองถูกของบรรพบุรุษ และมีการพัฒนาสืบทอดกันมาจนนั้นการทอเสือกในปัจจุบันนี้ก็ได้รับการสืบทอดมาจากบรรพบุรุษเป็นเวลานับร้อยปีมาแล้วเช่นกัน และได้มีการพัฒนาต่อยอดขึ้นมาอีกระดับหนึ่งเพื่อพร้อมที่จะถ่ายทอดไว้ให้ลูกหลานต่อไปในอนาคต

เสือกของจังหวัดจันทบุรีนั้นเปรียบเสมือนเครื่องบอกเล่าเรื่องราวและวิถีชีวิตของชาวชนบท เสือกจันทบุรีมีความโดดเด่นเป็นเอกลักษณ์ในตัวเอง เสือกจันทบุรีมีความเหนียวทนทาน แข็งแรง เสือกจันทบุรีมีความโดดเด่นด้วยฝีมือของผู้ทำและอีกหลาย ๆ ด้านที่เสือกของจันทบุรีแตกต่างกับเสือกของที่อื่น

เสือกของจังหวัดจันทบุรีเป็นงานหัตถกรรมในครัวเรือนที่มีความละเอียดอ่อนบ่งบอกถึงความสุขุมรอบคอบและผสมผสานกับลวดลายที่งดงามของศิลปะ บ่งบอกถึงความอ่อนโยนของจิตใจผู้ทอเสือก เสือกจันทบุรีในอดีต จะรู้จักกันในชื่อของเสือกจันทบุรี เพราะ “จันทบุรี” เป็นชื่อที่ชาวบ้านใช้เรียกจังหวัดจันทบุรี อาชีพทอเสือก ของจังหวัดจันทบุรี มีทำกันอยู่หลายหมู่บ้าน แต่ในปัจจุบันนี้ อาชีพการทอเสือกทำกันมากที่บ้านท่าแฉลบ ตำบลบางกะจะ จังหวัดจันทบุรี เนื่องด้วยที่ตำบลบางกะจะ มีสภาพพื้นที่เป็นที่ราบลุ่มเหมาะกับการเพาะปลูกจึงมีดินกักและต้นปอเกิดขึ้นเองตามธรรมชาติจำนวนมากทำให้ชาวบ้านในตำบลมีวัสดุเพียงพอต่อการทอเสือกทั้งปี การทอเสือกจะทำกันในยามที่ว่างจากการปฏิบัติการกิจต่าง ๆ ในอดีตที่ผ่านมการทอเสื่อนั้นจัดได้ว่าเป็นเพียงอาชีพเสริมแต่ปัจจุบันนี้การทอเสือกจัดได้ว่าเป็นอาชีพหลักของชาวบ้าน

จุดเด่นของผลิตภัณฑ์ 1) เส้นกก ที่ใช้ในการทอเสือก เป็นกกที่ปลูกในพื้นที่บ้านท่าแฉลบ ตำบลบางกะจะ เป็นกนกน้ำกร่อย ซึ่งจะมีความเหนียว และทนทาน 2) กระบวนการผลิตเสือกมีความประณีตทุกขั้นตอน เริ่มจากการคัดสรรกกที่มีคุณภาพ จักกก การย้อมสีต้องย้อมให้สีเข้าถึงเส้นกกเพื่อให้สีติดทนนานและมีหลอดลวดลายดี รวบรวมถึงการตากกกต้องตากให้แห้งจัดก่อนนำมาทอเป็นผืนเสือกด้วยลวดลายเฉพาะประณีต สวยงาม และทนทาน 3)การแปรรูปผลิตจากเสือก

เสื่อกกบ้านท่าแลบ สามารถนำมาแปรรูปเป็นของใช้ได้หลากหลายประเภท มีความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว และมีคุณค่าทางจิตใจเหมาะสำหรับผู้ที่มีจิตใจเป็นนักอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ

ซึ่งกว่าจะมาเป็นลายเสื่อกกจันทบุรีบ้านท่าแลบ ตำบลบางกะจะ อำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี ผ่านกระบวนการจัดการความรู้ แบ่งออกเป็น 4 ระยะคือ

ระยะที่ 1 การเพาะปลูกต้นกกและเก็บเกี่ยวต้นกก

ระยะที่ 2 การย้อมสีเสื่อกก

ระยะที่ 3 การทอเสื่อกก และการออกแบบลวดลายเสื่อกก

ระยะที่ 4 การแปรรูปผลิตภัณฑ์จากลวดลายเสื่อกก

ซึ่งในแต่ละระยะ มีรายละเอียดดังนี้

ระยะที่ 1 การเพาะปลูกต้นกกและเก็บเกี่ยวต้นกก

ต้นกก

พืชวงศ์ “กก”

ชื่อวิทยาศาสตร์ : Cyperaceae

ชื่ออังกฤษ : Sedge

เป็นไม้ล้มลุก มีประมาณ 4,000 ชนิดแพร่พันธุ์กระจายทั่วโลก ชอบที่ชื้นแฉะ ขึ้นในระดับต่ำ ตามหนอง บึง ทางระบายคันคูน้ำและโคลนเลน ใน 46 ประเทศจัดพืชวงศ์กกเป็นวัชพืช มีหลายชนิดใช้เป็นอาหาร เช่น *Eleocharis toberosus* และ *Scirpus toberosus* และหลายชนิดนำมาทำเครื่องจักสานได้อย่างดี

ชนิดกกที่ใช้มากของจันทบุรี

กกรงก (กกต้นกลม)

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Cyperus flabelliformis* Rottb.

ชื่อสามัญ Umbrella Plant

ชื่อวงศ์ CYPERACEAE

ชื่ออื่น: กกรงก, กกต้นกลม, กกขนาก, กกดอกแดง, Umbrella Plant “กก” เป็นพืชเส้นใยชนิดหนึ่งขึ้นและเจริญเติบโตได้ดีตามที่ชุ่มชื้นแฉะ และดินเลนตามชายทะเล กกที่ชาวจันทบุรีนิยมใช้ในการทอเสื่อกคือ “กกต้นกลม” เพราะมีความเหนียว นุ่ม คงทนดีกว่ากกชนิดอื่น

เอกลักษณ์อย่างหนึ่งของเสื่อกกจันทบุรีต้องมีสีดำ แดง และใช้ปอเป็นเส้นยืนซึ่งจะทนทานกว่าเส้นยืนที่เป็นพลาสติก

การปลูก กก

ต้องเตรียมที่นาเหมือนการทำนาข้าว โดยต้องไถตะไกว่ก่อน แล้วไถแปรหลังไถตะไกว่ประมาณ 15 วัน แล้วคราดทำเช่นเดียวกับนาข้าว ในระยะไถต้องเตรียมต้นกกเพื่อปลูกไว้ โดยการชุดต้นกกและแยกออกจากต้นเดิมโดยการชุดแยกมาทั้งกกแล้วแบ่งเป็นกอเล็กๆ กอละ 2-3 ต้น เอามามัดเป็นกำ ก่าละประมาณ 50 ปักดำ โดยปลูกแปลงละประมาณ 1,000 กำ ในการดำนา กกควรดำถี่กว่านาข้าว เพราะกกจะได้แน่น เป็นการเพิ่มปริมาณต้นกก ก่อนดำ ควรหว่านปุ๋ยอินทรีย์หรือปุ๋ยเคมีพอสมควร เมื่อดำไปแล้วประมาณ 1.5 เดือนต้องใส่ปุ๋ยอีกครั้ง เพราะจะทำให้ต้นกออ่อนนุ่มงักงายแห้งแล้วนุ่มดีห่อเสื่อได้สวยงาม ย้อมสีได้สดสวยกว่ากกที่ขึ้นเองตามธรรมชาติ

โรคและศัตรูของกก

โรคและศัตรูของต้นกก มักจะมีดังนี้

1. โรคที่เกิดจากเชื้อรา
2. แมลง ซึ่งได้แก่ จิ้งพวกตักแตนกัดกินใบ และลำต้น
3. หนอนกัดกินราก เหง้า และลำต้นกก

การเก็บเกี่ยว

โดยปกติจะตัดต้นกกเมื่อมีอายุประมาณ 3 เดือนต้นกกจะยาวเต็มที่ประมาณ 2.50 เมตร แต่จะยาวไม่เสมอกันทั้งแปลง การตัดจะใช้เคียว รวบลำต้นเหนือดินประมาณ 1 คืบ เมื่อตัดต้นกกแล้วต้องแยกประเภทต้นกกตามความยาว เช่น ขนาด 9 คืบ 8 คืบ 6 คืบ 5 คืบ มัดให้เรียบร้อยตัดดอกออก การตัดกกควรจะตัดให้หมดเป็นแปลงๆไป

ภาพที่ 3.1 ต้นกก ในช่วงเดือน พฤษภาคม – สิงหาคม ของทุกปี ที่มีการเก็บเกี่ยว

ภาพที่ 3.2 คุณตาประสิทธิ์ และสมาชิกกลุ่ม ได้ลงพื้นที่ทำนาเสือกก เพื่อเก็บเกี่ยวในช่วงเดือนสิงหาคม 2563

ภาพที่ 3.3 กลุ่มสมาชิก และเยาวชน ช่วยกันจักกก แล้วนำมาตากให้แห้ง เด็กๆ ได้เข้ามามีส่วนร่วม ในการจักกก โดยที่สมาชิกได้ปลูกฝังให้รักการทอเสื่อ ให้รักบ้านเกิด รักชุมชน

ภาพที่ 3.4 นกกที่จัก เรียบร้อยมาตากให้แห้ง

ระยะที่ 2 การย้อมสีเสื้อกจันทบูร

การย้อมสี กก

- 1.นำกกที่ตากแห้งแล้วไปแช่น้ำประมาณ 12 ชั่วโมง เพื่อให้กกอืดตัว
- 2.ต้มน้ำให้เดือด แล้วใส่สีลงไปในกะละมังย้อมสีเคี้ยวน้ำย้อมสีเพื่อให้สีย้อมมีการแตกตัวของสีอย่างสม่ำเสมอใส่เส้นกกที่มัดเป็นกำๆ ลงไปใช้เวลาประมาณ 5-7 นาที พลิกกกกลับเอาด้านบนลงล่าง นำเส้นกกออกจากกะละมังย้อมสี และทิ้งระยะให้น้ำเดือดอีกครั้งแล้วย้อมใหม่เพื่อให้สีเข้มสวย ติดทนนาน ไม่ลอก เสร็จแล้วนำไปล้างน้ำเปล่า 1 ครั้ง นำไปแขวนผึ่งลมกับราวไม้ไผ่จนสีย้อมไม่หยดลงมาถึงนำไปตากแดดบนราวตาก ตากกกให้แห้งประมาณ 1-2 วัน

ภาพที่ 3.5 การย้อมสีกก โดยป้าเล็กผู้เชี่ยวชาญด้านการย้อม

ภาพที่ 3.6 ป้าเล็กมีความเชี่ยวชาญในการย้อมกก ให้มีสีที่สวยงาม ตากให้แห้ง เพื่อเตรียมทอเสื่อ

ระยะที่ 3 การทอเสื่อกกจันทบูร และการออกแบบลวดลายเสื่อกก

กิจกรรมทอเสื่อเริ่มรุ่งเรืองอีกครั้งเมื่อประมาณ พ.ศ. 2493 โดยสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีพระบรมราชินีในพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 7) ได้ทรงส่งเสริมให้ข้าราชการบริพารในวังสวนบ้านแก้ว (ปัจจุบันคือมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี) ทอเสื่อกกแล้วนำไปประดิษฐ์เป็นเครื่องใช้แบบต่าง ๆ เช่น กระเป๋าถือ เข็มขัด แผ่นรองจาน ฯลฯ เมื่อผู้ทอเสื่อได้เห็นรูปแบบผลิตภัณฑ์ที่แปลกตาก็เกิดความคิดที่จะประดิษฐ์ของใช้ใหม่ ๆ เช่น เสื่อม้วน เสื่อเม้มริม เป็นต้น การทอเสื่อจึงเริ่มฟื้นฟูอีกครั้งหมู่บ้านที่สามารถปลูกกกและทอเองได้ เช่น หมู่บ้านขอม บ้านลาว บ้านบางสระแก้ว บ้านเสม็ดงาม ฯลฯ ได้เริ่มทอเสื่อกันอย่างกว้างขวางรวมไปถึงหมู่บ้านตำบลบางกะไชย บ้านตะกาดเจ้า บ้านหนองคัน พร้อมทั้งมีการขยายพื้นที่ปลูก กก ออกไปอีกต่อมาชาวบ้านได้รวมตัวกันนำวิธีผลิตและแนวความคิดจากวังสวนบ้านแก้วมาใช้

การเตรียมกกเพื่อทอ

การจักกก

เมื่อแยกตามความยาวไว้แล้ว ควรนำมาทำการจักทันที เพราะถ้ากสกสดๆจะจักง่ายกว่า และได้เส้นที่มีคุณภาพดี เครื่องมือที่ใช้จักกกโดยเฉพาะ เช่น การนำเอาใบเลื่อยตัดเหล็กที่ไม่ใช่แล้ว นำมาตัดปลายเฉียงแหลมใส่ด้ามแล้วลับให้คมจะใช้ในการจัก กกได้ดี โดยใช้ปลายแหลมกรีดผ่ากกให้เป็นเส้น และใช้ความคมปาดไล่กกออกให้เหลือเพียงผิว ตันกก 1 ตันจะจักได้ 2-4 เส้น

การตากกก

นำเส้นกกที่จักแล้วมาตากแดดให้แห้งสนิทโดยการมัดเป็นกำ ๆ วางแผ่วไว้ในที่ ๆ มีแดดจัด หรือแขวนไว้กับราวไม้ไผ่ประมาณ 3-4 วัน เส้นกกที่แห้งจะสังเกตได้จากสีจะมีขาวนวล น้ำหนักเบา

วัสดุที่ใช้ในการทอเสื่อ

1. กกที่ผ่านการย้อมสีแล้ว
2. น้ำเปล่าสำหรับชุบหัวเสื่อให้มีความชื้น อ่อนนุ่ม เพื่อความสะดวกในการพับเส้น กกกับไม้ฟุ้งกก การทอเสื่อจะใช้คน 2 คน คือ 1 คนฟุ้งกก ทำหน้าที่ส่งไม้ฟุ้งกกที่พันเส้นกกแล้ว เข้าไปในระหว่างฟืมกับเอ็นแล้วดึงไม้ออก ต้องฟุ้งกกทีละ 1 เส้น การฟุ้งกกแต่ละครั้ง คนทอ (คน กระทบฟืม) ต้องหยาย และคว่ำฟืมสลับกันไปจนเสร็จและ 2 คนทอเสื่อทำหน้าที่ใช้ฟืมกระทบเส้น กกให้เข้าไปในผืนเสื่อให้แน่นจนเสร็จ

การทอเสื่อ

อุปกรณ์ที่ใช้ในการทอเสื่อ

1. หูกมี 2 แบบ คือ แบบตั้งฟืม และแบบหูกนอน ชาวจีนทอบุรีนิยมใช้แบบหูกนอน ซึ่งจะใช้ในการชิงเส้นเอ็นปอกกับฟืม หรือที่เรียกว่าเส้นยืนในการทอเสื่อโดยร้อยเส้นปลายเส้นเอ็น ปอในรูฟืมและในร่องฟืมครบทั้ง 4 เส้น มัดรวมกัน ทำจนหมดรูฟืม หรือตามขนาดที่ต้องการ ดึงให้ตึง
2. ฟืม เป็นเครื่องมือที่ใช้กระทบเส้นกกให้แน่น ทำจากไม้ไผ่แก่ ครอบฟืมด้วยไม้จริง มีความกว้างเท่ากับความกว้างของเสื่อ ซึ่งมีหลายขนาด ตั้งแต่ขนาด 12 นิ้ว 5 คืบ 10 คืบ ฯลฯ
3. ไม้ขัดเอ็น หัว/ท้ายของหูก และใช้เชือกดึงหูกทั้งสองข้างให้เส้นเอ็นปอตึง นำมารองเอ็นมาสอดได้เส้นเอ็นที่ชึงกับหูก เพื่อไม่ให้เส้นเอ็นปอที่ชึงเรียบร้อยแล้วขยับไป-มา

ภาพที่ 3.7 เส้นปอสำหรับทอเสื่อ และ ฟืม

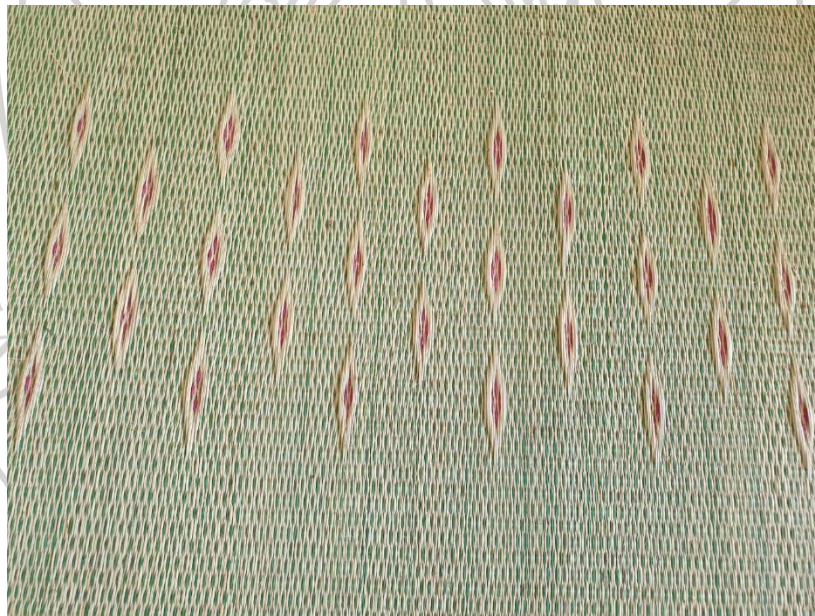
ภาพที่ 3.8 การสอดเส้นปอกับฟืม หรือเรียกว่าเส้นยืน ก่อนที่จะออกแบบลายในการทอเสื่อ

ภาพที่ 3.9 การทอเสื่อกก ในลวดลายต่าง ๆ ที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชน และลวดลายที่นักท่องเที่ยวให้คำแนะนำ

ภาพที่ 3.10 ลวดลายจากการทอเสื่อกก เช่น ลายดอกพิกุล ลายข้าวหลามตัด ลายยกตัวหนังสือ
ลายหมากฮอต เป็นต้น

ภาพที่ 3.11 สายไฟฟ้าแรงดันสูง ที่ชุมชน สมาชิกกลุ่มทอเสื่อท่าแฉลบ ช่วยกันออกแบบและรำลึกถึง สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี

ภาพที่ 3.12 ลายมัลลัร้อยใจทำแฉลบ (เป็นที่นิยมของนักท่องเที่ยว)

ภาพที่ 3.13 ป้าเทียบ เจ้าของของลายรำไพจันทบูร

ภาพที่ 3.14 ป้าปอง เจ้าของลายเสือ ลายเสือเชิงกระได (จดสิทธิบัตร)

ภาพที่ 3.15 ออกแบบป้ายติดสินค้า เน้นลายเสือที่จดสิทธิบัตร เพื่อเป็นการประชาสัมพันธ์

ระยะที่ 4 การแปรรูปผลิตภัณฑ์จากลวดลายเสื้อกั๊กจันทบูร

ส่วนใหญ่เกิดจากความต้องการของนักท่องเที่ยว (ลูกค้า) และความพิเศษในงานประเพณี โรงแรม หรือหน่วยงานภาครัฐและเอกชนมีความต้องการสั่งทำ เป็นต้น

ภาพที่ 3.16 สมาชิกช่วยกันออกแบบ แปรรูปผลิตภัณฑ์ลายรำไฟจันทบูร (หมอน)

ภาพที่ 3.17 สมาชิกช่วยกันออกแบบ แปรรูปผลิตภัณฑ์ลายรำไฟจันทบูร (กระเป๋า)

ภาพที่ 3.18 สมาชิกช่วยกันออกแบบแปรรูปผลิตภัณฑ์ลายมาลัยร้อยใจทำแฉลบ (กระเป๋า)

ภาพที่ 3.19 สมาชิกช่วยกันออกแบบแปรรูปจากเศษวัสดุเส้น มาทำหมวกเฟสชีล (face shield)

ภาพที่ 3.20 แปรรูปผลิตภัณฑ์ กระเป๋า และ เสื่อนอนบุฟองน้ำ

ภาพที่ 3.21 กระเป๋าเสื้อลายบายบุรีท่าแลบ

ภาพที่ 3.22 กระเป๋าเสื้อลายคลื่นความสุขท่าแลบ

ภาพที่ 3.23 แปรูปผลิตภัณฑ์ กระเป๋า หมอน

ภาพที่ 3.24 การแปรรูปผลิตภัณฑ์จากขวดพลาสติกทำกระเป๋าและรองเท้า

แนวคิดในการพัฒนาผลิตภัณฑ์

1. สมาชิกกลุ่มทอเสื่อทำแฉลบ มีการออกแบบกระเป๋าร่วมกัน โดยการจัดเก็บข้อมูลเบื้องต้น จากการให้ข้อเสนอแนะต่างๆ แล้วนำมาบูรณาการตามแนวคิดจากนักท่องเที่ยว ที่มาศึกษาเรียนรู้ ศึกษาดูงาน และแวะซื้อผลิตภัณฑ์ที่ศูนย์การเรียนรู้ทอเสื่อ เพื่อให้ผลิตภัณฑ์มีความทันสมัยและน่าใช้มากขึ้น
2. ขวดพลาสติกที่ขึ้นชื่อ และมีสีสันสวยงาม สมาชิกในกลุ่มทอเสื่อ จะนำมาเป็นครั้งแรกในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ เช่น ลายสายน้ำจันทบูร ลายรำไฟจันทบูร ลายราชวัตร ลายเชิงกะได ฯลฯ
3. การพัฒนาผลิตภัณฑ์ยังขึ้นอยู่กับช่วงประเพณี เช่น วันเข้าพรรษา สมาชิกจะทอเสื่อ กก ลายสีพื้น เพื่อทำเบาะรองนั่งบุฟองน้ำ ที่ชาวบ้านนิยมซื้อไปทำบุญที่วัด วันปีใหม่ วันเกษียณอายุราชการ หรือทำบุญขึ้นบ้านใหม่ เป็นต้น

บทที่ 4

ลวดลายเสื้อกักจันทบูรบนฐานอัตลักษณ์ท้องถิ่น

จากพื้นปากกระหมี่ชาติรังสรรค์เป็นพื้นเสื้อทอมือ ด้วยภูมิปัญญาที่สืบทอดจากบรรพบุรุษ เสื้อกักจันทบูร มิใช่เพียงเครื่องใช้สอย แต่คือจิตวิญญาณแห่งจันทบุรี ที่สะท้อนวิถีชีวิตและวัฒนธรรมอันเป็นเอกลักษณ์ ลวดลายที่ฉีกทอบนพื้นเสื้อบอกเล่าเรื่องราวของท้องถิ่นอย่างละเอียดละไม ทั้งลายดอกพิกุล ลายลูกแก้ว หรือลายขอ อันเป็นสัญลักษณ์แห่งความอุดมสมบูรณ์และศรัทธาถ่ายทอดผ่านเส้นสายที่ประณีตและสืบทอดจากรุ่นสู่รุ่น ทุกพื้นคือมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ เป็นความภาคภูมิใจของคนจันทบุรีที่ยังคงรักษาศิลปะการทอเสื้อกักให้คงอยู่คู่ชุมชน ตอกย้ำถึงคุณค่าและอัตลักษณ์ท้องถิ่นที่มีเคยจางหายไปตามกาลเวลา

ลวดลายเสื้อกักสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินีในรัชกาลที่ 7

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 7 สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินี ทรงมีพระราชหฤทัยเปี่ยมด้วยพระเมตตาและสนพระทัยในงานหัตถกรรมพื้นบ้านเป็นอย่างยิ่ง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เสื้อกัก ซึ่งเป็นหัตถกรรมที่สร้างชื่อเสียงให้กับจังหวัดจันทบุรีมาช้านาน ด้วยสายพระเนตรอันกว้างไกลและพระปรีชาสามารถ พระองค์ทรงเล็งเห็นถึงคุณค่าและศักยภาพของเสื้อกักจันทบูร ทรงส่งเสริมและพัฒนาลวดลายเสื้อกักให้มีความงดงาม วิจิตรบรรจงยิ่งขึ้น ลวดลายหลายแบบได้รับการออกแบบขึ้นใหม่ภายใต้พระราชูปถัมภ์ ซึ่งต่อมาได้กลายเป็นที่รู้จักในนาม “ลวดลายพระราชานิยม” หรือ “ลวดลายสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี” อันสะท้อนถึงพระอัจฉริยภาพและพระราชวิสัยทัศน์ที่ทรงคุณค่าในการยกระดับงานฝีมือท้องถิ่นให้เป็นที่ประจักษ์ และสร้างแรงบันดาลใจให้แก่ช่างทอเสื้อจันทบุรีสืบมาจนถึงปัจจุบัน ซึ่งแบ่งได้ดังนี้

1. ประเภทลายเสื้อสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี จำนวน 243 ลาย
แยกเป็นที่มีชื่อลายเสื้อ 38 ลาย อีก 205 ลายเสื้อยังไม่ปรากฏชื่อ
2. ลวดลายเสื้อสาธารณะและลวดลายเสื้อในพิพิธภัณฑ์ จำนวน 72 ลาย เริ่มปี 2563 ที่

เก็บรวบรวม

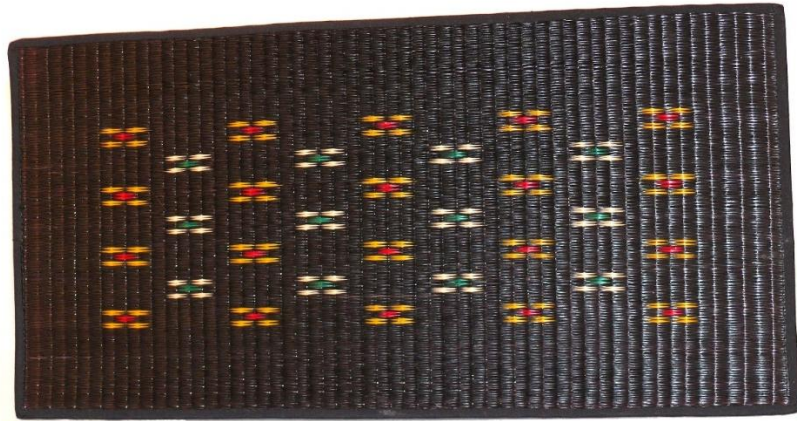
ประเภทลาย จำนวน 38 ลาย

1.ชื่อลาย ผีเสื้อ

ลายโบราณ

ลายพัฒนาใหม่

ลายวังสวนบ้านแก้ว

2.ชื่อลาย

สายรุ้งบวกดวงดาว

ลายโบราณ

ลายพัฒนาใหม่

ลายวังสวนบ้านแก้ว

3.ชื่อลาย

ตัวหนอน

ลายโบราณ

ลายพัฒนาใหม่ .

ลายวังสวนบ้านแก้ว

4.ชื่อลาย

ลายไทยข้าวหลามตัด

ลายโบราณ

ลายพัฒนาใหม่

ลายวังสวนบ้านแก้ว

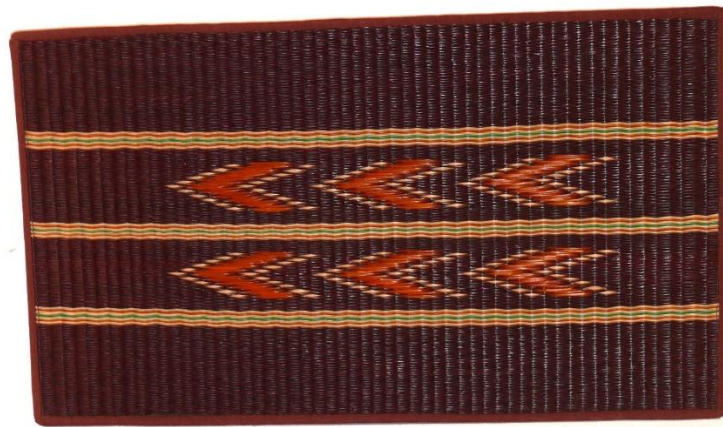
5.ชื่อลาย

ลูกศรผสมลูกโซ่เส้นเดี่ยว

ลายโบราณ

ลายพัฒนาใหม่

ลายวังสวนบ้านแก้ว

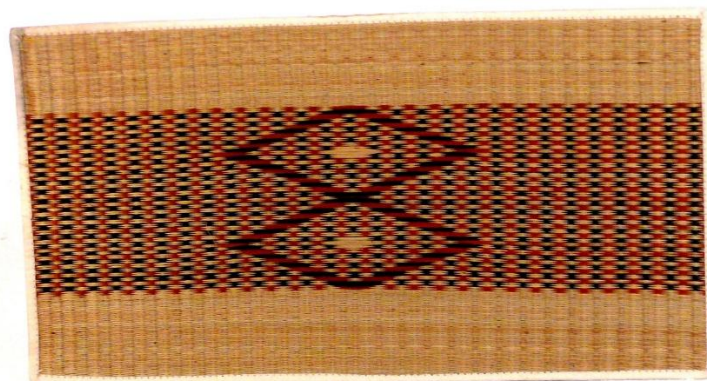
6.ชื่อลาย

ข้าวหลามตัดสอดไส้ดวงดาวพื้นลายสาม

ลายโบราณ

ลายพัฒนาใหม่

ลายวังสวนบ้านแก้ว

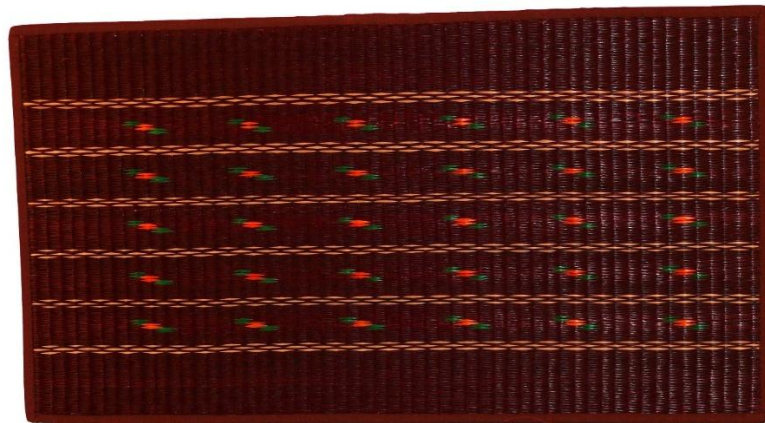
7.ชื่อลาย

ลูกโซ่ผสมเมล็ดข้าว

ลายโบราณ

ลายพัฒนาใหม่

ลายวังสวนบ้านแก้ว

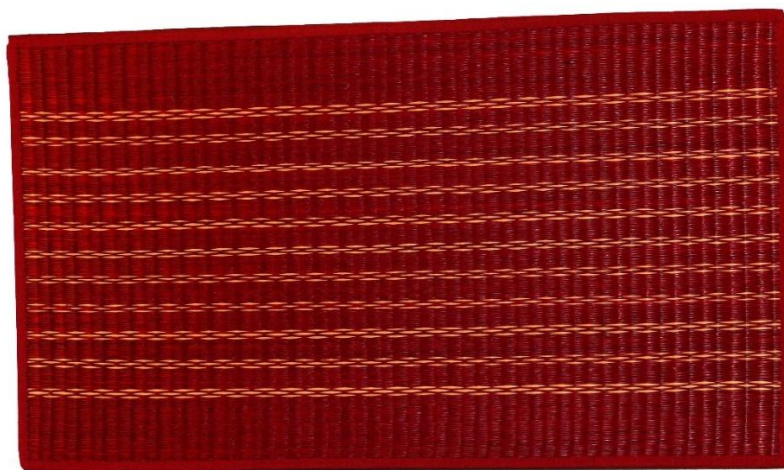
8.ชื่อลาย

ลูกโซ่

ลายโบราณ

ลายพัฒนาใหม่

ลายวังสวนบ้านแก้ว

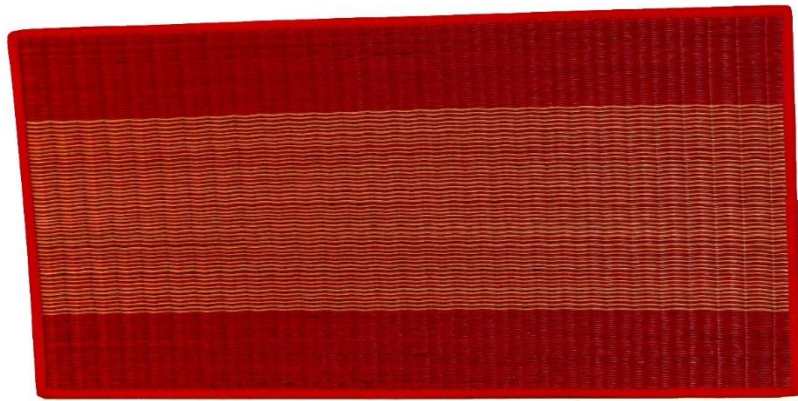
9.ชื่อลาย

ลูกคลื่น

ลายโบราณ

ลายพัฒนาใหม่

ลายวังสวนบ้านแก้ว .

10.ชื่อลาย

ดาว

ลายโบราณ

ลายพัฒนาใหม่

ลายวังสวนบ้านแก้ว

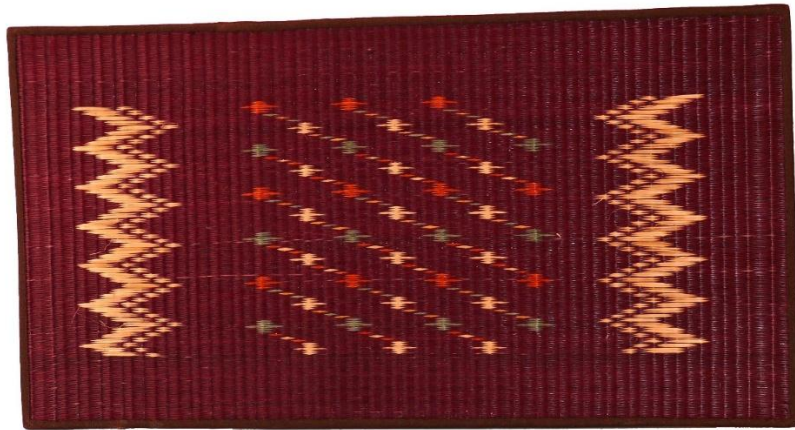
11.ชื่อลาย

ดาวสายรุ้งขอบต้นสน

ลายโบราณ

ลายพัฒนาใหม่

ลายวังสวนบ้านแก้ว

12.ชื่อลาย

ข้าวหลามตัดสอดไส้

ลายโบราณ

ลายพัฒนาใหม่

ลายวังสวนบ้านแก้ว

13.ชื่อลาย

ขัดสลับลี

ลายโบราณ

ลายพัฒนาใหม่

ลายวังสวนบ้านแก้ว .

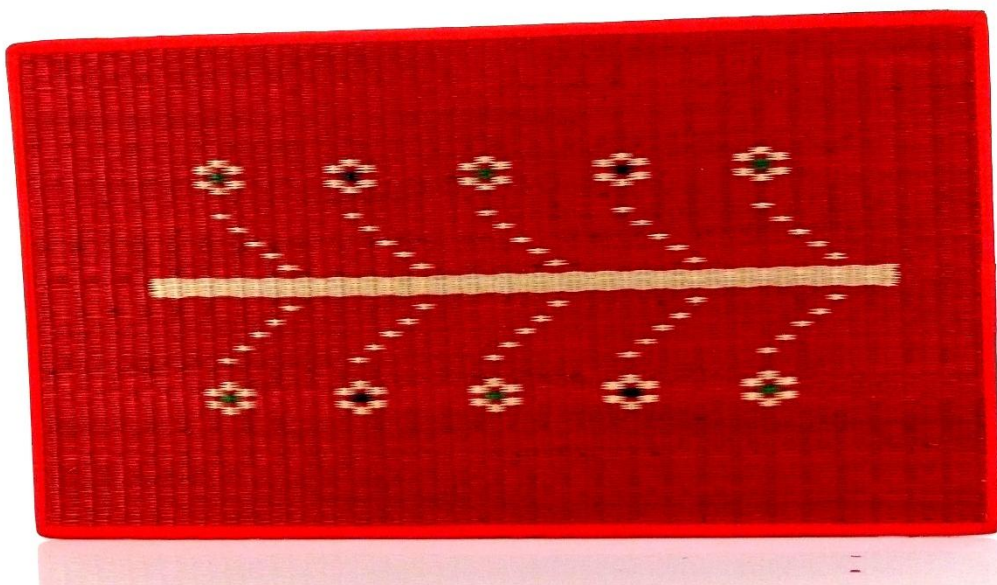
14.ชื่อลาย

ช่อดอกแก้ว

ลายโบราณ

ลายพัฒนาใหม่

ลายวังสวนบ้านแก้ว

15.ชื่อลาย

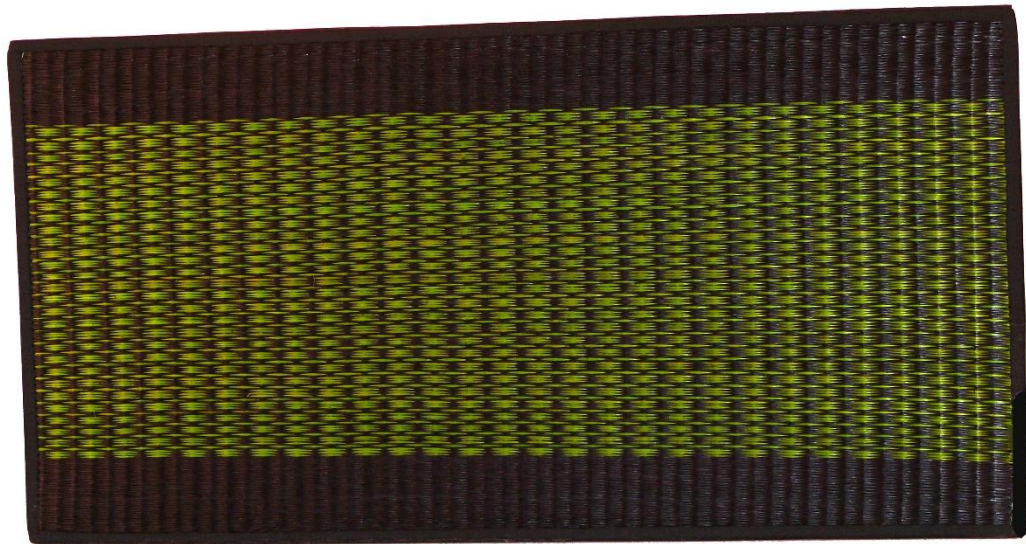
ลายหลังเต่าตะแคง

ลายโบราณ

.

ลายพัฒนาใหม่

ลายวังสวนบ้านแก้ว

16.ชื่อลาย ตัวนอนเรียงระบำ

ลายโบราณ

ลายพัฒนาใหม่

ลายวังสวนบ้านแก้ว

17.ชื่อลาย

เส้นทแยงพื้นลายขัด

ลายโบราณ

ลายพัฒนาใหม่

ลายวังสวนบ้านแก้ว

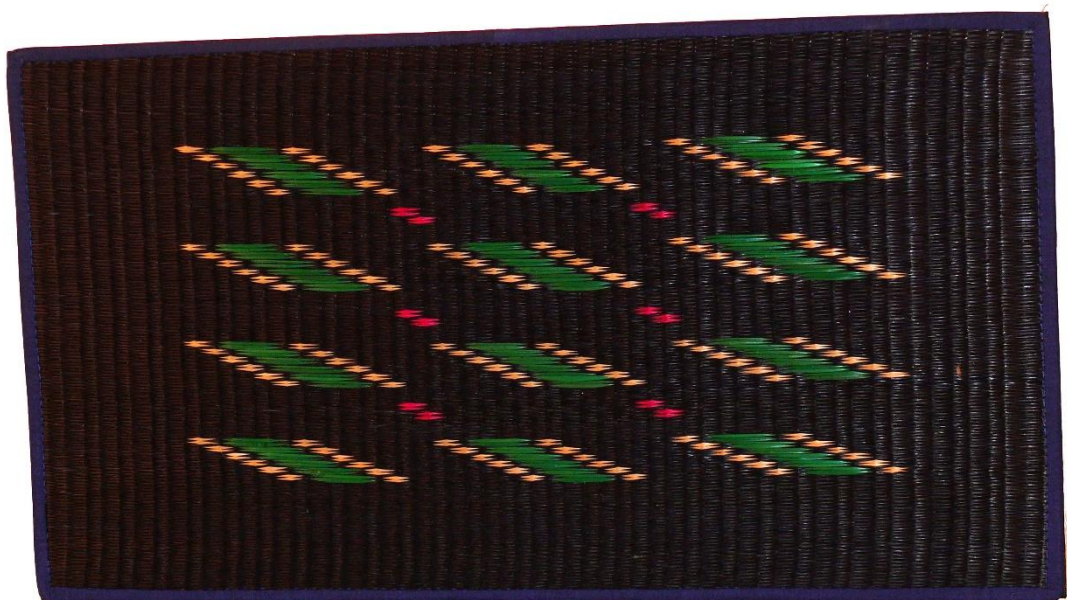
18.ชื่อลาย

ตะขาบ

ลายโบราณ

ลายพัฒนาใหม่

ลายวังสวนบ้านแก้ว

19.ชื่อลาย ดอกจักร

ลายโบราณ

ลายดั้งเดิม

ลายวังสวนบ้านแก้ว

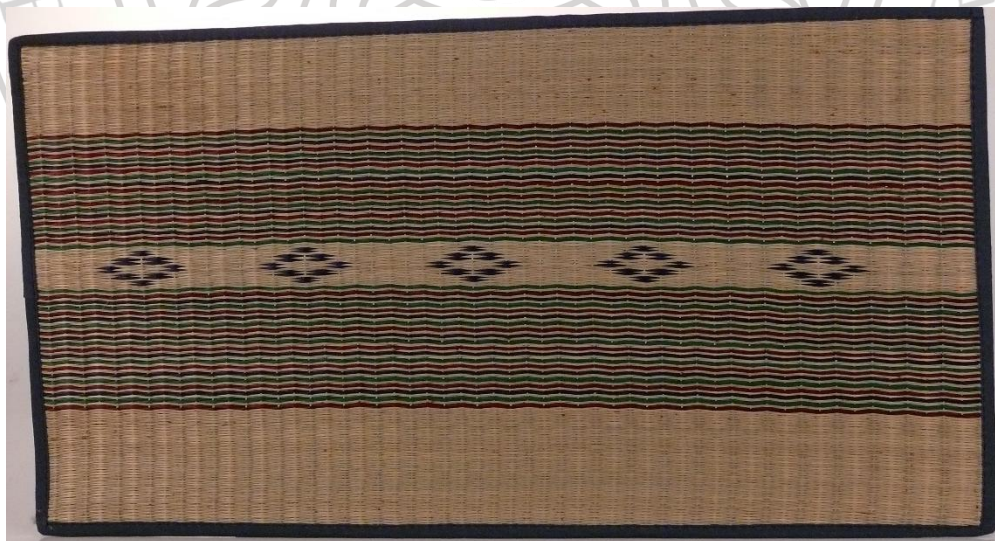

20.ชื่อลาย ดอกคลื่นแก้ว

ลายโบราณ

ลายดั้งเดิม

ลายวังสวนบ้านแก้ว

21.ชื่อลาย ดอกพลับ

ลายโบราณ

ลายดั้งเดิม

ลายวังสวนบ้านแก้ว

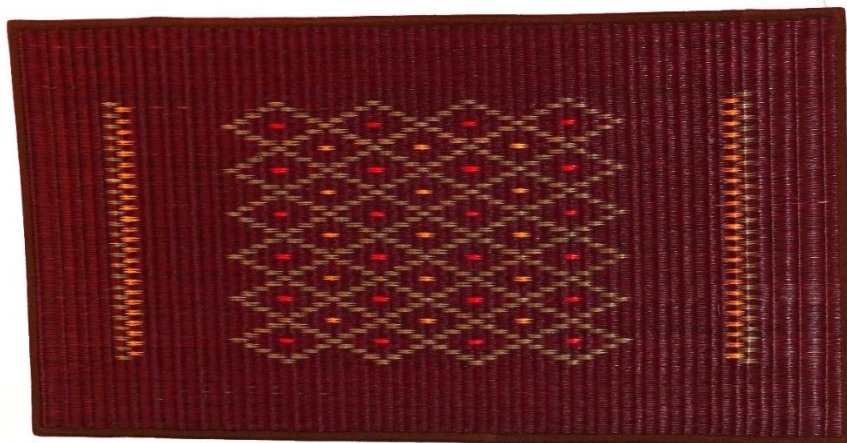

22.ชื่อลาย ขนมหเปียกปูนโตคลื่น

ลายโบราณ

ลายดั้งเดิม

ลายวังสวนบ้านแก้ว

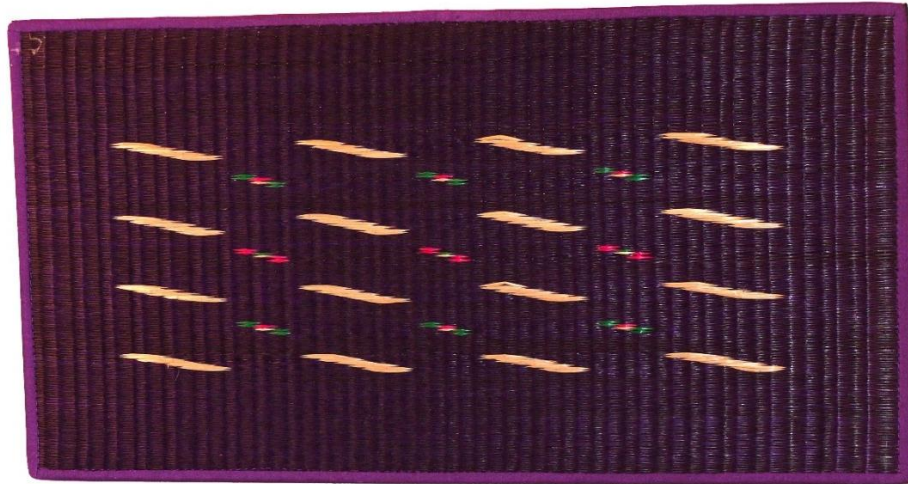

23.ชื่อลาย ละลอกคลื่นทะเล

ลายโบราณ

ลายดั้งเดิม

ลายวังสวนบ้านแก้ว

24.ชื่อลาย ขนมหเปียกปูนโต้คลื่น

ลายโบราณ

ลายดั้งเดิม

ลายวังสวนบ้านแก้ว

25.ชื่อลาย ขนมเปียกปูน 2 ฟังชล

ลายโบราณ

ลายดั้งเดิม

ลายวังสวนบ้านแก้ว

26.ชื่อลาย คลื่นความสุข

ลายโบราณ

ลายดั้งเดิม

ลายวังสวนบ้านแก้ว

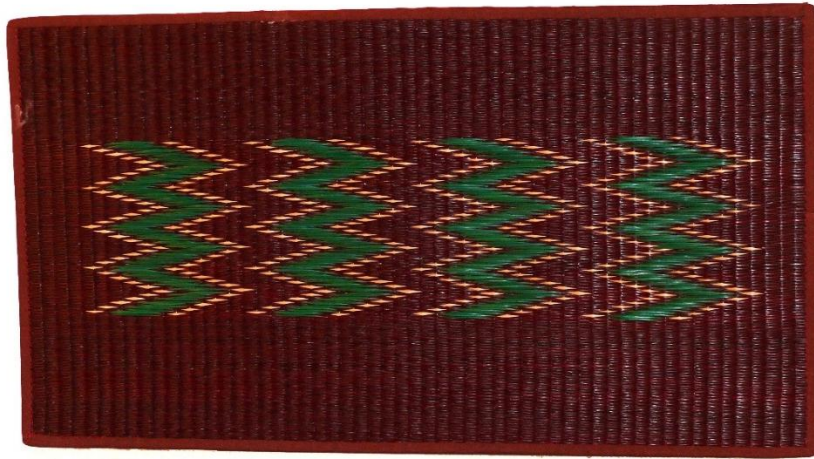

27.ชื่อลาย คลื่นความสุขกระดับ

ลายโบราณ

ลายดั้งเดิม

ลายวังสวนบ้านแก้ว

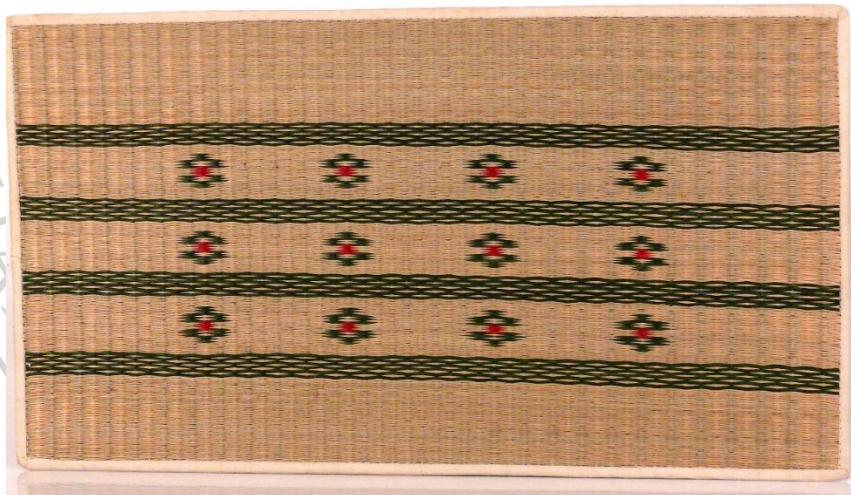

28.ชื่อลาย ดอกพลับสายชล

ลายโบราณ

ลายดั้งเดิม

ลายวังสวนบ้านแก้ว

29.ชื่อลาย ดอกพลับ (ใหญ่)

ลายโบราณ

ลายดั้งเดิม

ลายวังสวนบ้านแก้ว

30.ชื่อลาย ขนมเปียกปูนสายฟ้า

ลายโบราณ

ลายดั้งเดิม

ลายวังสวนบ้านแก้ว

31.ชื่อลาย ดอกพลับเริงระบำ

ลายโบราณ

ลายดั้งเดิม

ลายวังสวนบ้านแก้ว

32.ชื่อลาย เม็ดข้าวสาร

ลายโบราณ

ลายดั้งเดิม

ลายวังสวนบ้านแก้ว

33.ชื่อลาย ดอกกุหลาบ

ลายโบราณ

ลายดั้งเดิม

ลายวังสวนบ้านแก้ว

34.ชื่อลาย ขนมเปี้ยกปูน

ลายโบราณ

ลายดั้งเดิม

ลายวังสวนบ้านแก้ว

35.ชื่อลาย ยกตัวหนังสือ

ลายโบราณ

ลายดั้งเดิม

ลายวังสวนบ้านแก้ว

36.ชื่อลาย กระต่ายหมายจันทร์

ลายโบราณ

ลายดั้งเดิม

ลายวังสวนบ้านแก้ว

37.ชื่อลาย แก้วอี

ลายโบราณ

ลายดั้งเดิม

ลายวังสวนบ้านแก้ว

38.ชื่อลาย ดอกกุหลาบ

ลายโบราณ

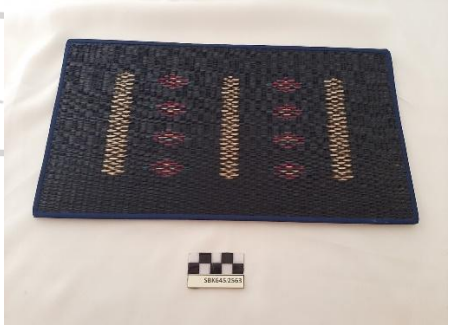
ลายดั้งเดิม

ลายวังสวนบ้านแก้ว

ลวดลายเสื้อสาธารณะและลวดลายเสื้อในพิพิธภัณฑ์ จำนวน 72 ลาย ในปี 2563

No.	ชื่อลาย	รูป
ลายเสื้อในพิพิธภัณฑ์		
1	Sbk858/2563 ลายโซ่เดี่ยวพิกุล	
2	Sbk619/2563 ลายข้าวหลามตัด	
3	sbk621/2563 ลายข้าว หลามตัดเกลียว	
4	sbk623/2563 ลายตัว หนอน	

No.	ชื่อย่อ	รูป
ลายเส้นในพิพิธภัณฑ์		
5	sbk629/2563 ลายสอง ชั้นตาข่าย	
6	sbk630/2563 ลายเกล็ดงู	
7	sbk633/2563 ข้าวหลาม ตัดครึ่งผสมดอกจิก	
8	sbk639/2563 ลาย 2 ชั้น 2 หน้า	
9	sbk645/2563 ลายมัลลีย ข้าวหลามตัดสอดสี	

No.	ชื่อลาย	รูป
ลายเส้นในพิพิธภัณฑ์		
10	sbk646/2563 ลายโซ่คู่ สลัبدอก	
11	sbk647/2563 ลาย ดาวกระจาย	
12	sbk648/2563 ลายลูกโซ่	
13	sbk650/2563 ลายไทย เสี้ยว	
14	sbk656/2563 ลายหมาก รุกสองชั้น	

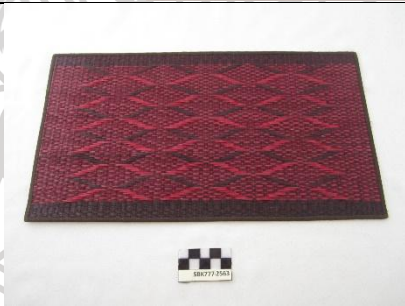
No.	ชื่อลาย	รูป
ลายเส้นในพิพิธภัณฑ์		
15	sbk654/2563 ลายขัด ธรรมดา	
16	sbk699/2563 ลายหมาก รุกแปลง	
17	sbk704/2563 ลายสอด ธรรมดา	
18	sbk705/2563 ลายตาสอง สี	
19	sbk706/2563 ลายสน ใหญ่ผสมลายขยับ	

No.	ชื่อยลาย	รูป
ลายเส้นในพิพิธภัณฑ์		
20	sbk707/2563 ลายข้าว หลามตัดผสมลายพื้นปลา ขยับ	
21	sbk711/2563 ลายข้าว หลามตัดพื้นปลา	
22	sbk712/2563 ลายเมล็ด พริก	
23	sbk713/2563 ลายห่าน	
24	sbk714/2563 ลายสายน้ำ ตกดอกสลับ	

No.	ชื่อยลาย	รูป
ลายเส้นในพิพิธภัณฑ์		
25	sbk715/2563 ลายต้นสน แปลง	
26	sbk716/2563 ลายจิก ขนมเปียกปูน	
27	sbk719/2563 ลายสน เส้นเดี่ยว	
28	sbk722/2563 ลาย ตะแคง	
29	sbk724/2563 ลายสน สามแถวผสม	

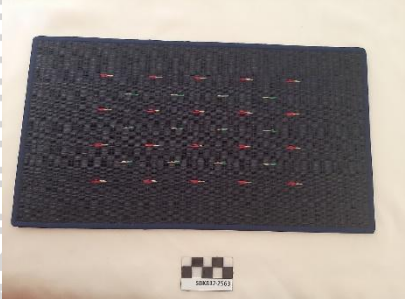
No.	ชื่อลาย	รูป
ลายเส้นในพิพิธภัณฑ์		
30	Sbk/725/2563 ลายข้าว หลามตัด	
31	sbk726/2563 ลายไขว้	
32	sbk727/2563 ลาย ข้าวสารพันปลา	
33	sbk728/2563 ลายข้าว หลามตัดขยับตัว	
34	sbk729/2563 ลายดอก จิกลอยน้ำ	

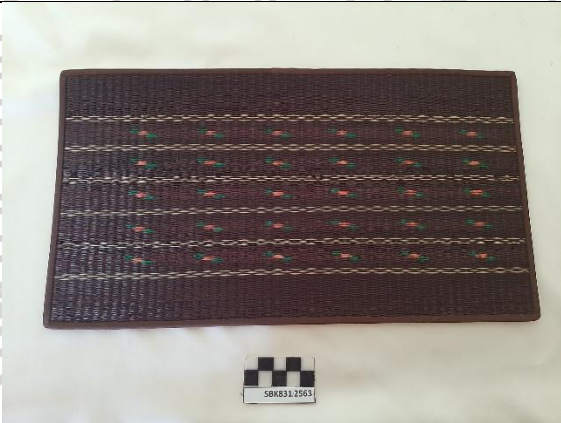
No.	ชื่อลาย	รูป
ลายเสื้อในพิพิธภัณฑ์		
35	sbk731/2563 ลายข้าว หลามตัดแยก	
36	sbk734/2563 ลาย กากบาท	
37	sbk735/2563 ลูกคลื่น ข้าวหลามตัด	
38	sbk737/2563 ลายต้นสน	

No.	ชื่อยลาย	รูป
ลายเส้นในพิพิธภัณฑ์		
39	sbk739/2563 ลายสาย ฝน	
40	sbk747/2563 ลายดอก ผสมลูกคลื่น	
41	sbk774/2563 ลายหนอน สลัดดอก	
42	sbk777/2563 ลายคลื่น	
43	sbk781/2563 ลายข้าว หลามตัดสอดไส้	

No.	ชื่อยลาย	รูป
ลายเส้นในพิพิธภัณฑ์		
44	sbk787/2563 ลายห่วง	
45	sbk788/2563 ลายไทยขาเป๋	
46	sbk791/2563 ลายดอกจิก	
47	Sbk795/2563 ลายข้าวหลามตัดผสมมัน	
48	sbk799/2563 ลายเมล็ดข้าวสารสอดสี	

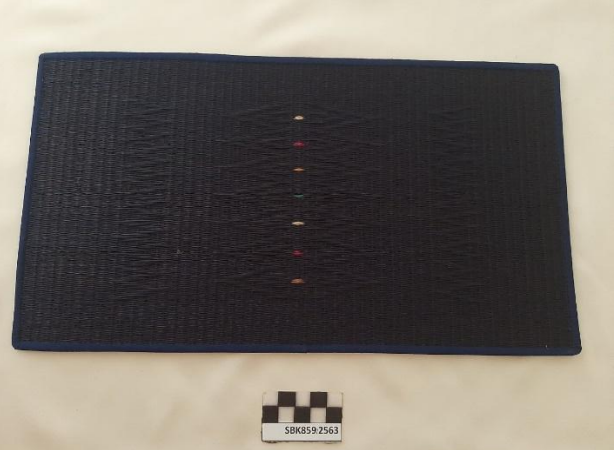
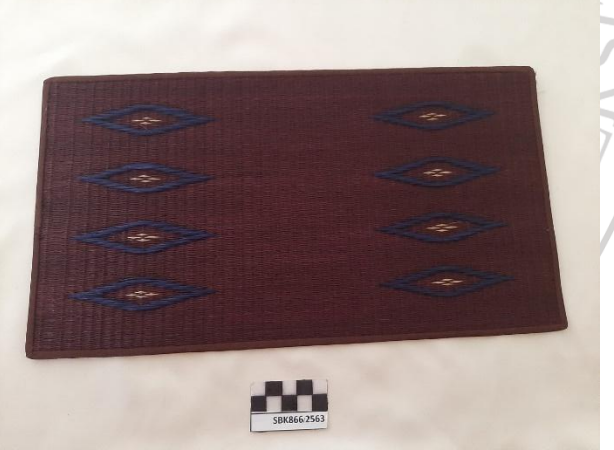
No.	ชื่อลาย	รูป
ลายเส้นในพิพิธภัณฑ์		
49	Sbk800/2563 ลายลาย ตาเสือฟันปลา	
50	Sbk806/2563 ลายหัวไม้ ขีด	
51	Sbk807/2563 ลายข้าว หลามตัดขยับผสมลาย เอียง	
52	Sbk808/2563 ลายตีน แมว	
53	Sbk809/2563 ลายดอก จิกยาว	

No.	ชื่อลาย	รูป
ลายเส้นในพิพิธภัณฑ์		
54	Sbk849/2563 ลายดอก จิกข้าวหลามตัด	
55	Sbk812/2563 ลายดอก เข็ม	
56	Sbk813/2563 ลายไขว้	
57	Sbk825/2563 ลาย พริกไทยยกทางรถไฟ	
58	Sbk827/2563 ลายโซ่เล็ก	

No.	ชื่อย่อย	รูป
ลายเสือในพิพิธภัณฑ์		
59	Sbk830/2563 ลายข้าว หลามตัดตาเสือ	
60	Sbk831/2563 ลายลูกโซ่ ตาเสือ	
61	Sbk839/2563 ลาย เกลียว 2 แถว	

No.	ชื่อลาย	รูป
ลายเส้นในพิพิธภัณฑ์		
62	Sbk840/2563 ลายพิกุล น้ำไหล	
63	Sbk841/2563 ลายพื้น ปลาตอกเข็ม	
64	Sbk843/2563 ข้าวหลาม ตัดผสมยอดสน	
65	Sbk846/2563 ลายโซ่หัว ไม้ขีด	

No.	ชื่อยาย	รูป
ลายเส้นในพิพิธภัณฑ์		
66	Sbk850/2563 ลายดอก จิกผสมขยับ	
67	Sbk855/2563 ลายดักแด้	
68	Sbk857/2563 ลาย ข้าวสารสามเมล็ด	

No.	ชื่อย่อย	รูป
ลายเส้นในพิพิธภัณฑ์		
69	Sbk858/28563 ลายโซ่ เดี่ยวพิกุล	
70	Sbk859/28563 ลายไทย บางกอก	
71	Sbk866/28563 ลายตา กา	

No.	ชื่อย่อย	รูป
ลายเสือในพิพิธภัณฑ์		
72	sbk871/2563 ลายขัดโชว์เส้นเอ็นบวก	

ลวดลายเสื่อกก บ้านท่าแฉลบ ตำบลบางกะจะ อำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี

รวบรวมเมื่อปี พศ.2562 ถึงปัจจุบัน จำนวน 96 ลาย

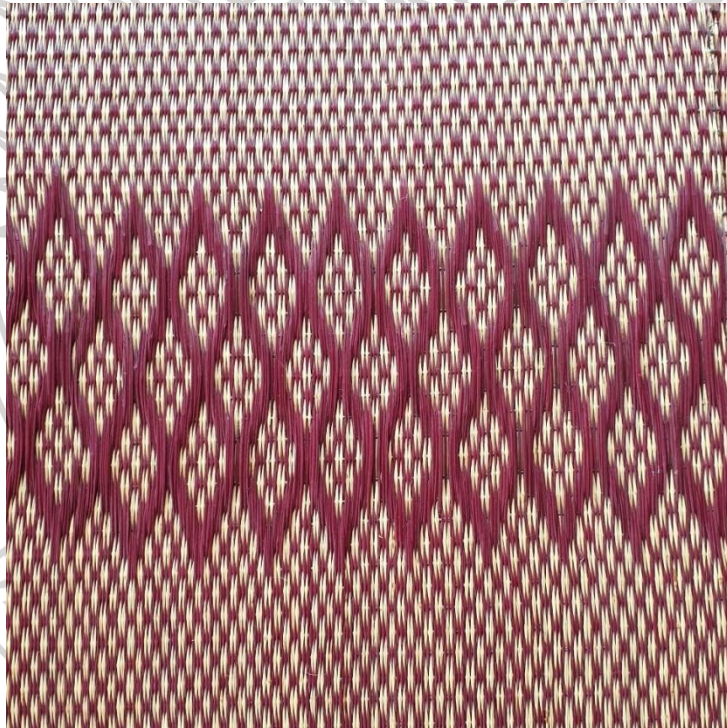
รายชื่อลวดลายเสื้อกักจันทบุรี บ้านท่าแฉลบ ตำบลบางกะจะ อำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี

1. ลายกระต่ายชมจันทร์	31. ลายเม็ดข้าวสาร
2. ลายกลีบบัว	32. ลายคลื่นขนมเปียกปูน
3. ลายก้างปลาพื้นริมด้วยปอ	33. ลายขัดทำแฉลบ
4. ลายเกร็ดดาวทำแฉลบ	34. ลายดอกพิกุลโบราณ
5. ลายโกเมน	35. ลายยกตัวหนังสือ
6. ลายขนมเปียกปูนโบราณทำแฉลบ	36. ลายราชวัตรหรือลายดาคุ๋
7. ลายขนมเปียกปูนยกดอกพลับ	37. ลายแดงดำตั้งเดิมจันทบูร
8. ลายขัด	38. ลายดอกเข็ม
9. ลายดอกพิกุล	39. ลายหมากruk (หมากฮอต)
10. ลายข้าวหลามตัด	40. ลายไทยทำแฉลบ
11. ลายดอกมะขาม	41. ลายคลื่นน้ำทำแฉลบ
12. ลายต้นสนทำแฉลบ	42. ลายข้าวหลามตัดยกดอกพลับ
13. ลายคลื่นความสุข	43. ลายข้าวหลามตัดซ้อนความสุข
14. ลายคลื่นความสุขทำแฉลบ	44. ลายข้าวหลามตัดโบราณ
15. ลายลูกคลื่นดอกพิกุล	45. ลายเม็ดพริกไทยทำแฉลบ
16. ลายยกดอกกุหลาบ	46. ลายเกร็ดดาวทำแฉลบโบราณ
17. ลายรำไฟจันทบูร (จดสิทธิบัตร)	47. ลายมาลัยร้อยใจทำแฉลบ
18. ลายเชิงกระได (จดสิทธิบัตร)	48. ลายยกดอกคู่ทำแฉลบ
19. ลายหยดน้ำ	49. ลายบายบุรี (โบราณ)
20. ลายสายน้ำจันทบูร (จดสิทธิบัตร)	50. ลายหยดน้ำ
21. ลายหน้าจั่วชั้นเดียว	51. ลายเสือสองชั้นโบราณ
22. ลายหน้าจั่วสองชั้น	52. ลายเม็ดข้าวสาร
23. ลายรางรถไฟจันทบูร (จดสิทธิบัตร)	53. ลายมาลัยร้อยใจทำแฉลบสามแถว
24. ลายดอกเล็บมือนาง	54. ลายเชิงกระได (กนกสมัยกล้วย)
25. ลายตัวหนอนคู่	55. ลายเสือหมากrukสองชั้นทำแฉลบ
26. ลายตัวหนอนเดี่ยว	56. ลายลูกเต๋าโบราณ
27. ลายห้าทางทำแฉลบ	57. ลายขัดเริงระบำ
28. ลายคลื่นน้ำจันทบูร	58. ลายขนมเปียกปูนยกดอกพลับ

29.ลายพันปลา	59. ลายดอกเข็มเรีงรำทำแฉลบ
30.ลายลูกโช้	60. ลายขนมเปียกปูเรีงรำทำแฉลบ
61.ลายมัดหมี่	81.ลายข้าวหลามตัดจันทบูร
62.ลายธรรมดา (กกผสมปอ)	82.ลายขัดโบราณทำแฉลบ
63.ลายดอกพลับโบราณ	83.ลายเจดีย์วัดพลับบางกะจะ
64.ลายขัดโบราณทำแฉลบ	84.ลายขัดสีกก ธรรมชาติ
65.ลายหัวใจมีปีกทำแฉลบ	85.ลายขนมเปียกปูนใบเตย (โบราณ)
66.ลายคลื่นความสุขธรรมชาติ	86.ลายฝนดาวตก
67.ลายขนมเปียกปูนซ่อนหวาน	87.ลายนกกวักทำแฉลบ
68.ลายเกร็ดงู	88.ลายจิกขอว์
69.ลายสองฝั่งทำแฉลบ (ทำแฉลบและเม็ดงา)	89.ลายเม็ดข้าวสารผสมลายขัดพื้นริมปอ
70.ลายมัดหมี่ยกดอกเข็ม	90.ลายคลื่นความสุขยกดอก
71.ลายดอกเข็ม (กกผสมปอ)	91.ลายข้าวหลามตัดสองชั้น
72.ลายข้าวหลามตัดห้าชั้นยกดอก	92.ลายมัดหมี่ยกดอก
73.ลายข้าวหลามตัดเรีงรำทำแฉลบ	93.ลายยกดอกพลับโบราณสลับลี
74.ลายหนอนคู่เรีงรำ	94.ลายรางรถไฟยกดอกขนมเปียกปูน
75.ลายคลื่นกระทบฝั่งทำแฉลบ	95.ลายขัดยกดอกพลับ
76.ลายสาหร่ายจันทบูรโบราณ	96.ลายขอเจ้าฟ้าสิริวัณณวรีฯ
77.ลายมัดหมี่โบราณ	
78.ลายคลื่นเรีงรำทำแฉลบ	
79.ลายจุดเริ่มคลื่นความสุข	
80.ลายสาวเชียงใหม่	

1.ลายกระต่ายชมจันทร์

2.ลายกลีบบัว

3.ลายก้างปลาพื้นริมด้วยปอ

4.ลายเกร็ดดาวท่าแฉลบ

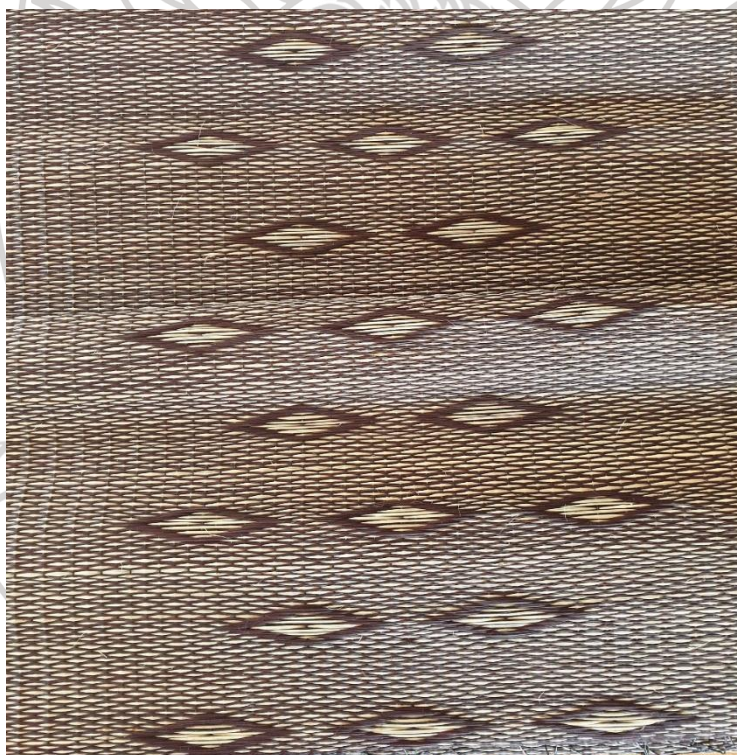

ลายเกร็ดดาวท่าแฉลบ

5.ลายโกเมน

6.ลายขนมเปียกปูนโบราณทำแฉลบ

7.ลายขนมเปียกปูนยกดอกพลับ

8.ลายขัด

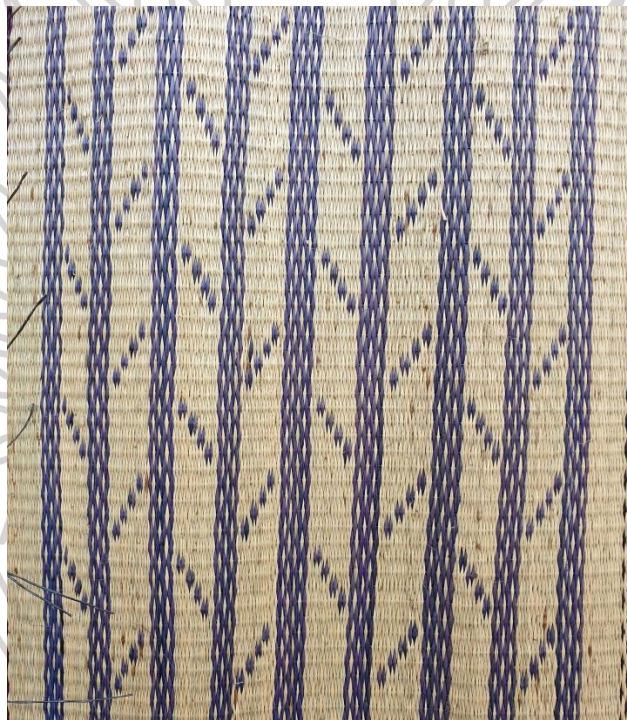
9.ลายดอกพิกุล

10.ลายข้าวหลามตัด

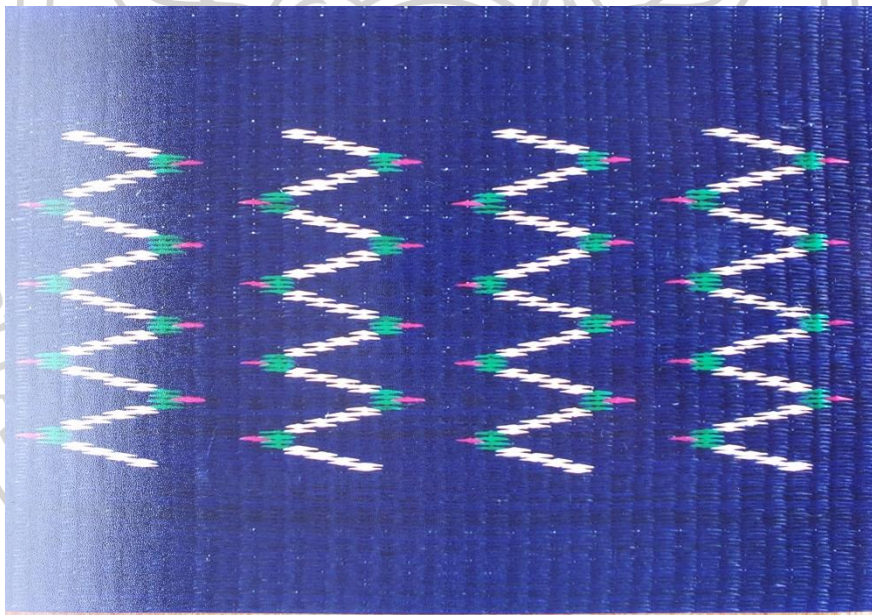
11.ลายดอกมะขาม

12.ลายต้นสนท่าเลียบ

13.ลายคลื่นความสุข

14.ลายคลื่นความสุขทำแฉลบ

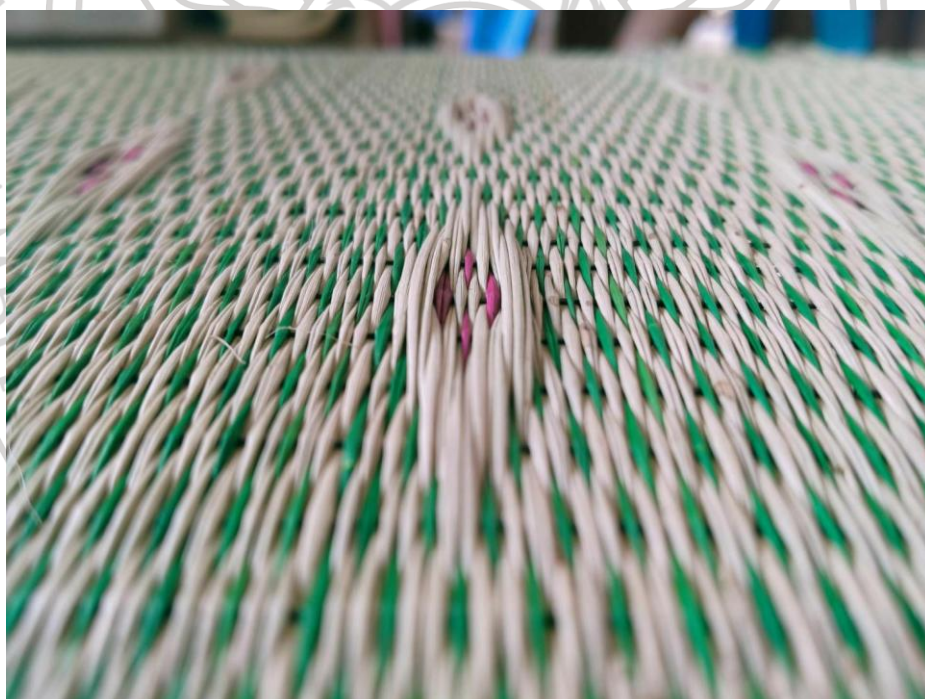
15.ลายลูกคลื่นดอกพิกุล

16.ลายชกดอกกุหลาบ

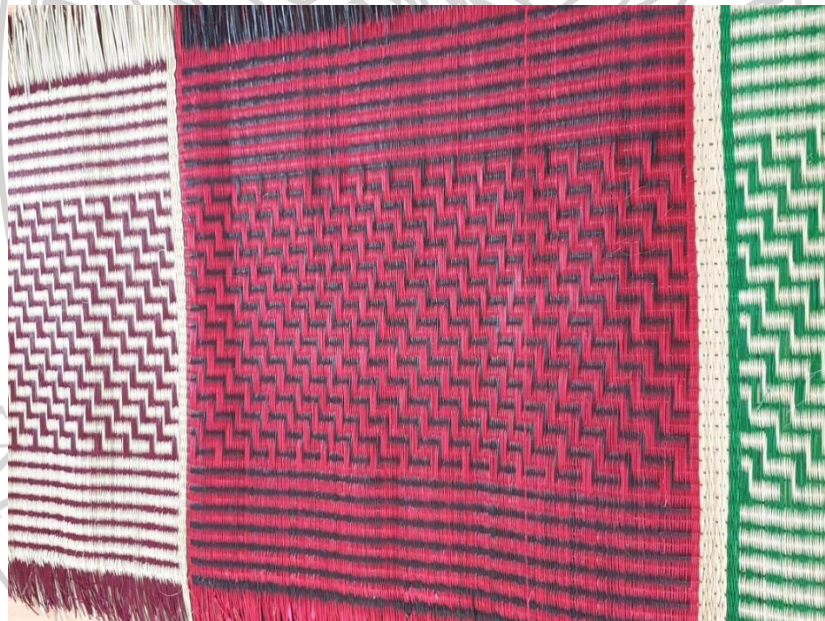

17.ลายรำไฟจันทบูร (จดสิทธิบัตร)

18.ลายเซิงกระได (จดสิทธิบัตร)

19.ลายหยดน้ำ

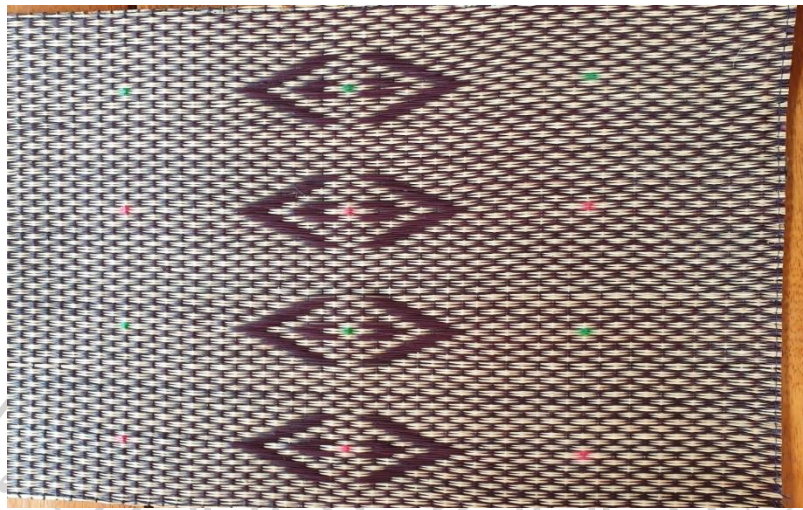

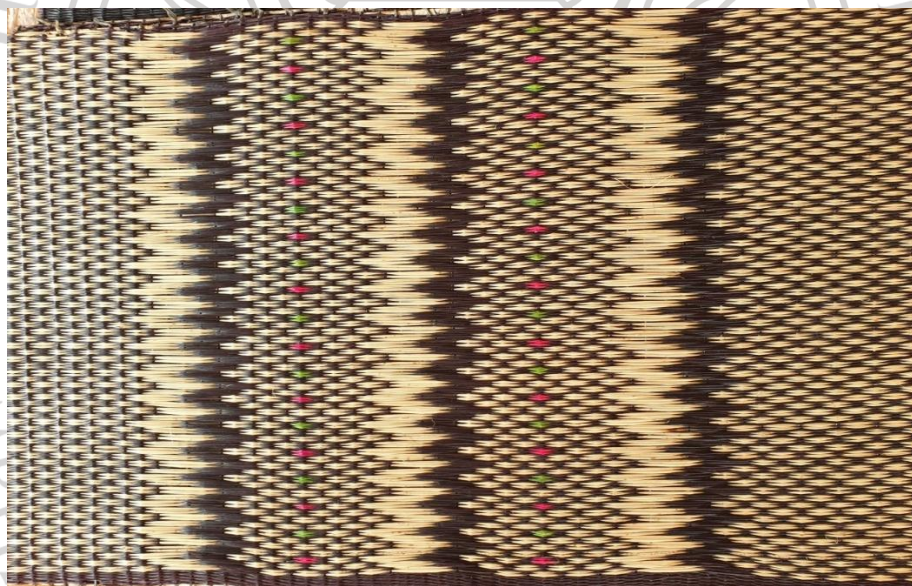
20.ลายสายน้ำจันทบูร (จดสิทธิบัตร)

21.ลายหน้าจั่วชั้นเดียว

22.ลายหน้าจั่วสองชั้น

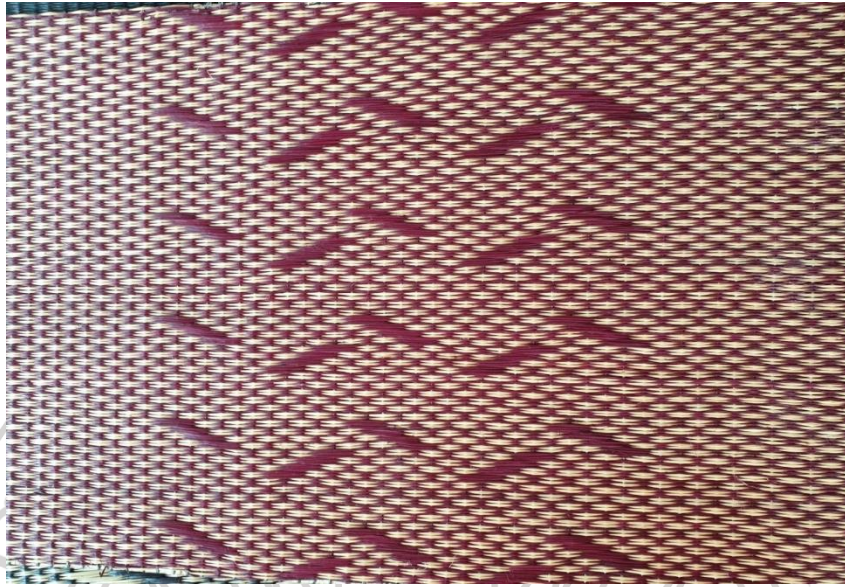
23.ลายรางรถไฟจันทบูร

24.ลายดอกเล็บมือนาง

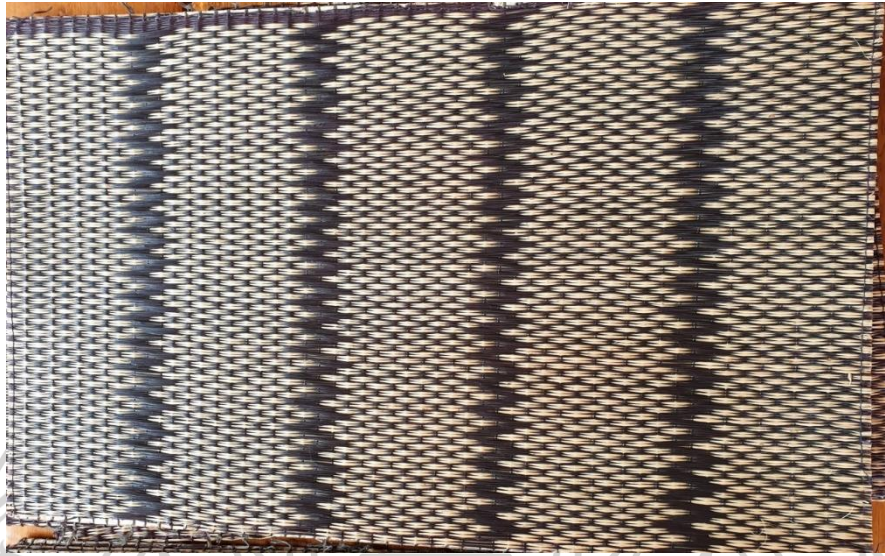
25.ลายตัวหนอนคู่

26.ลายตัวหนอนเดี่ยว

27.ลายห้าทางท่าแฉลบ

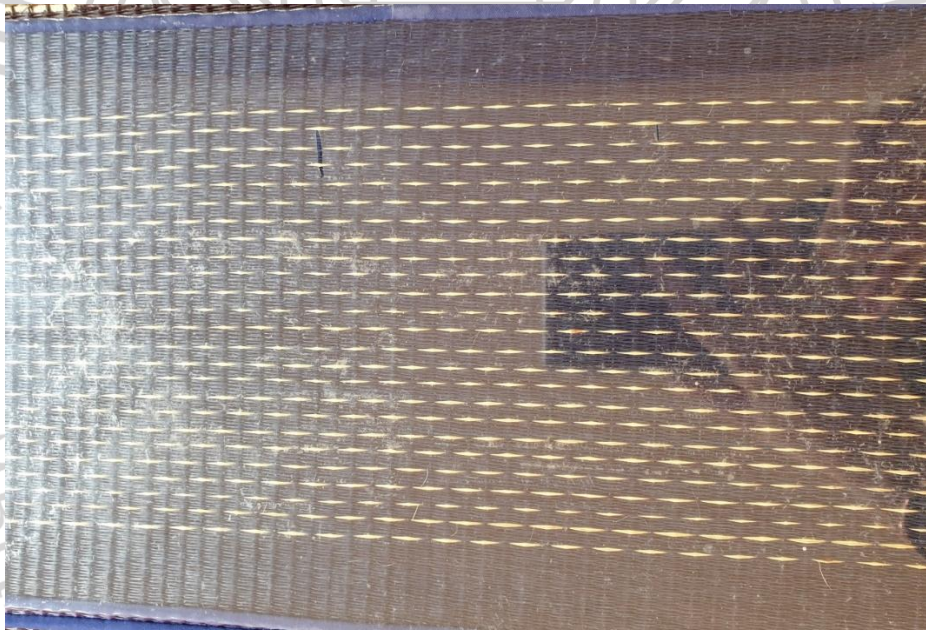
28.ลายคลื่นน้ำจันทบูร

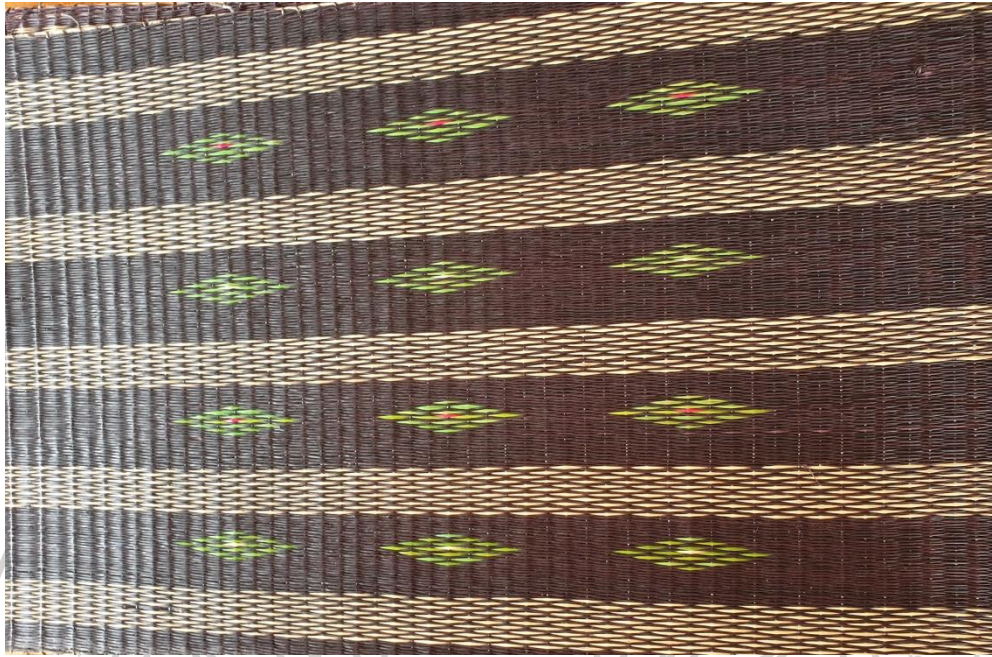
29.ลายฟันปลา

30.ลายลูกโซ่

31.ลายเม็ดข้าวสาร

32.ลายคลื่นขนมเปี้ยกปูน

33.ลายขัดทำแฉลบ

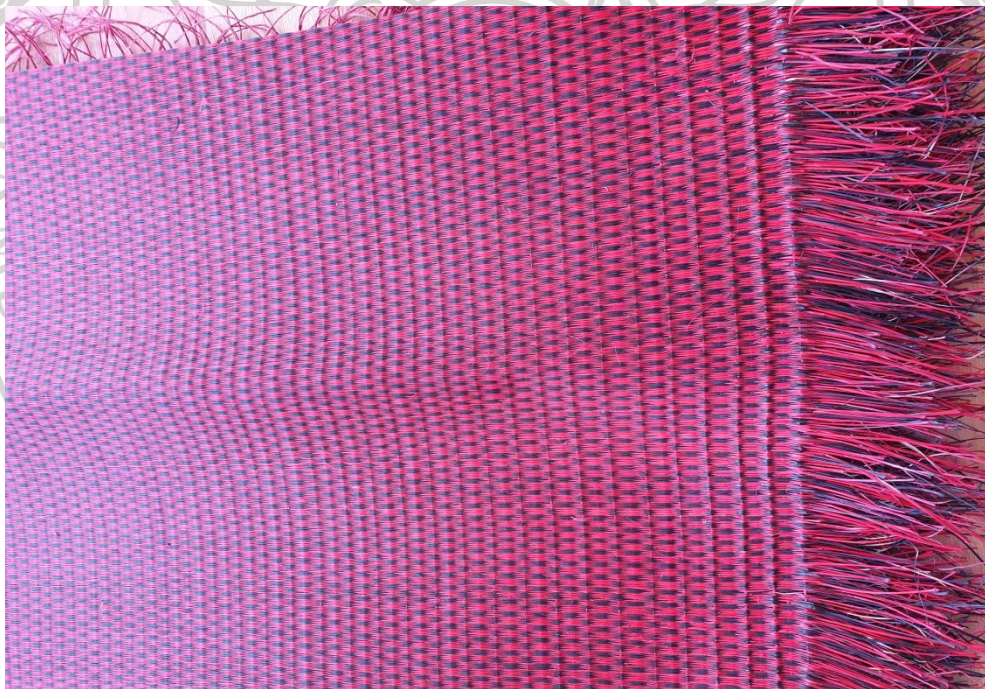
34.ลายดอกพิกุลโบราณ

35.ลายยกตัวหนังสือ

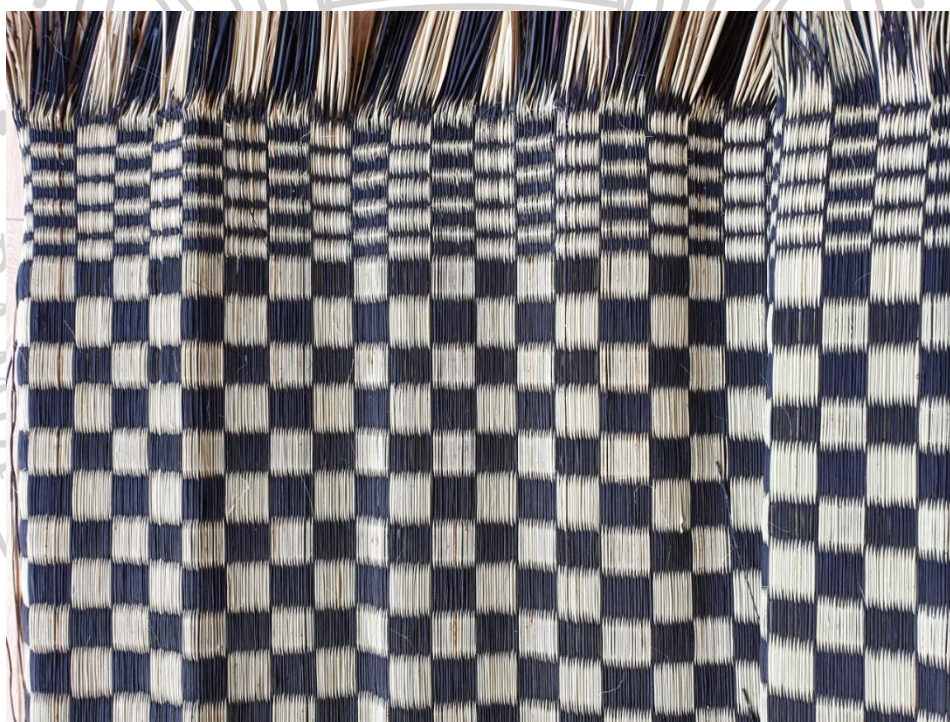
36.ลายราชวัตรหรือลายตาคู่

37.ลายแดงดำดั้งเดิมจันทบุรี

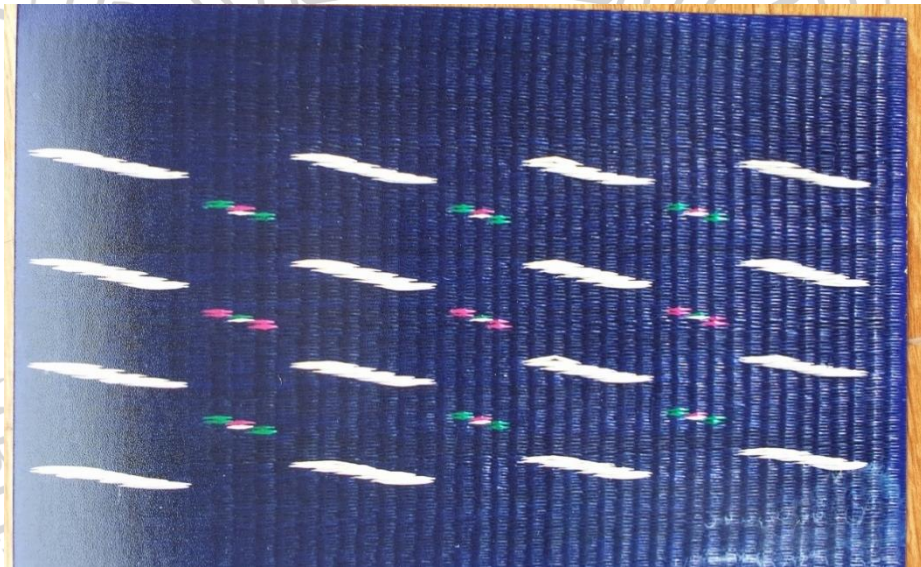
38.ลายดอกเข็ม

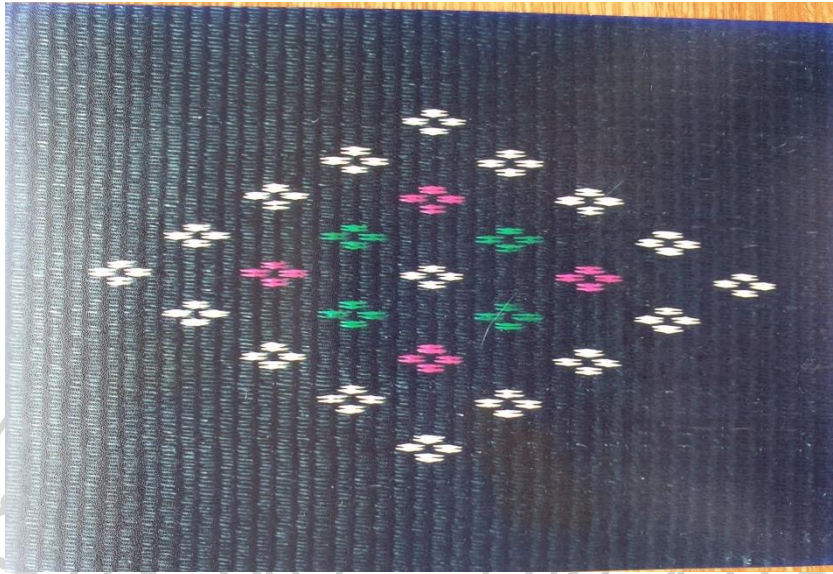
39.ลายหมากruk (หมากฮอต)

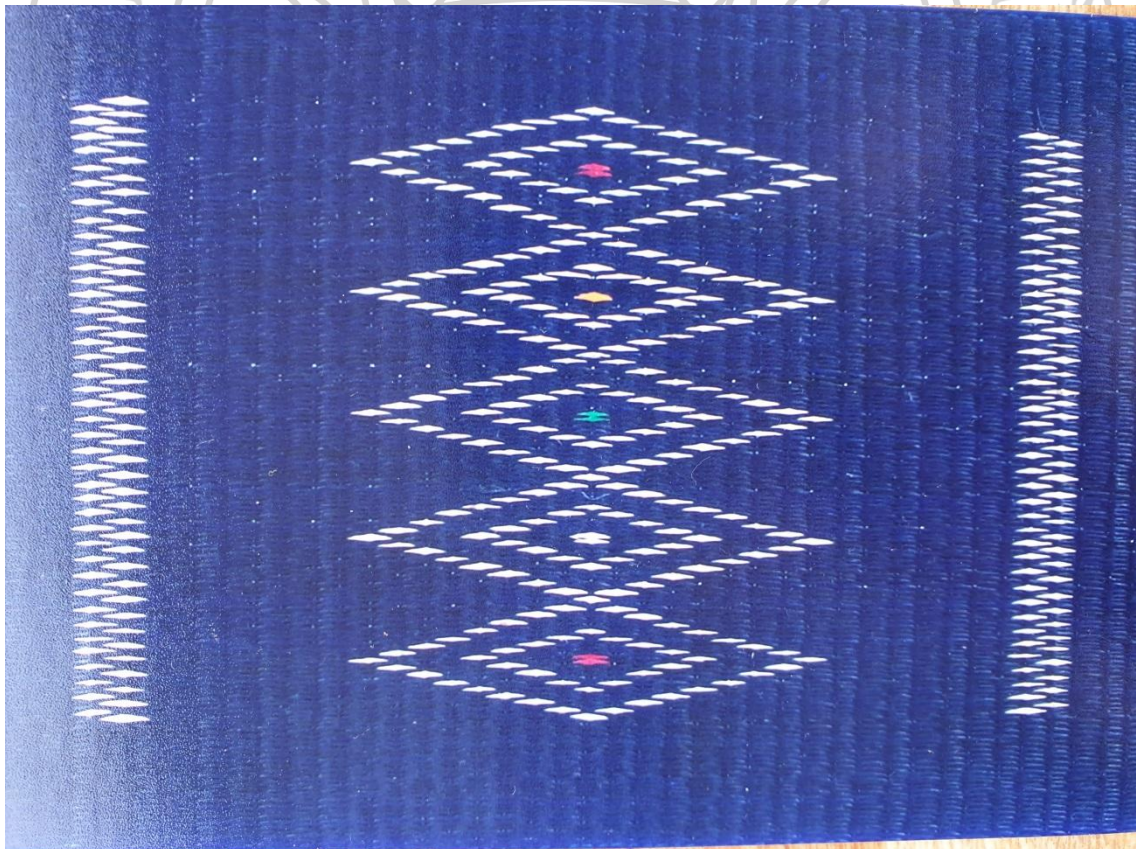
40.ลายไทยทำแฉลบ

41.ลายคลื่นน้ำทำแฉลบ

42.ลายข้าวหลามตัดยกดอกพลับ

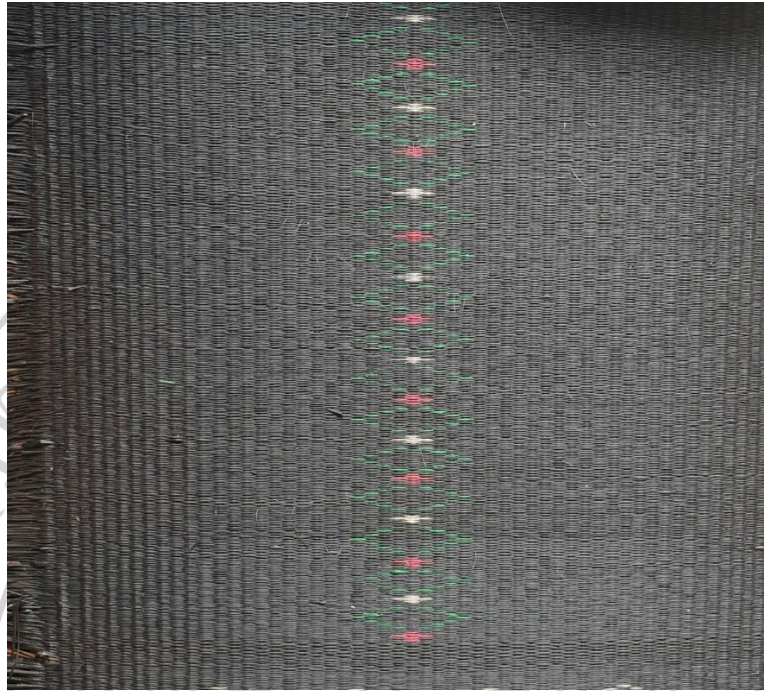
43.ลายข้าวหลามตัดซ้อนความสุข

44.ลายข้าวหลามตัดโบราณ

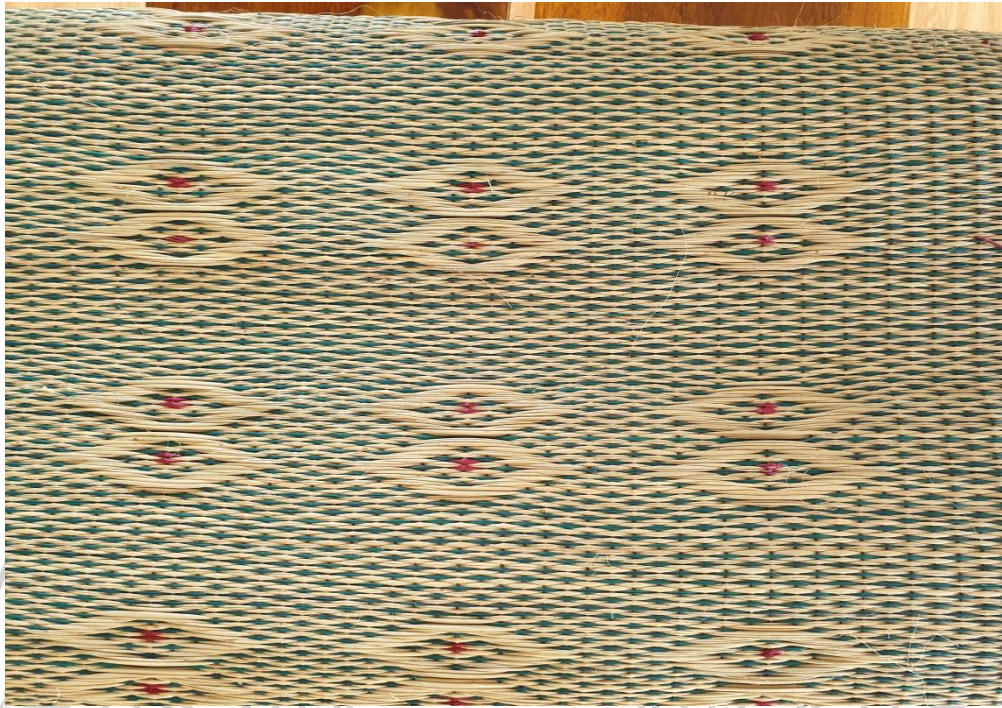
45.ลายเม็ดพริกไทยทำແລບ

46.ลายเกร็ดดาวท่าแหลบโบราณ

47.ลายมาลัยร้อยใจท่าแหลบ

48.ลายยกดอกคู่ทำแฉลบ

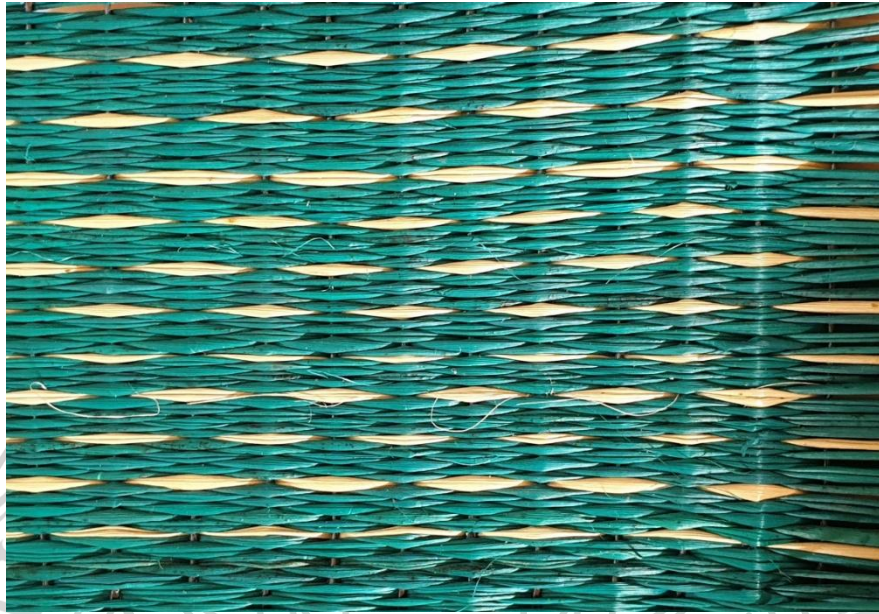
49.ลายบายบุรี (โบราณ)

50.ลายหยดน้ำ

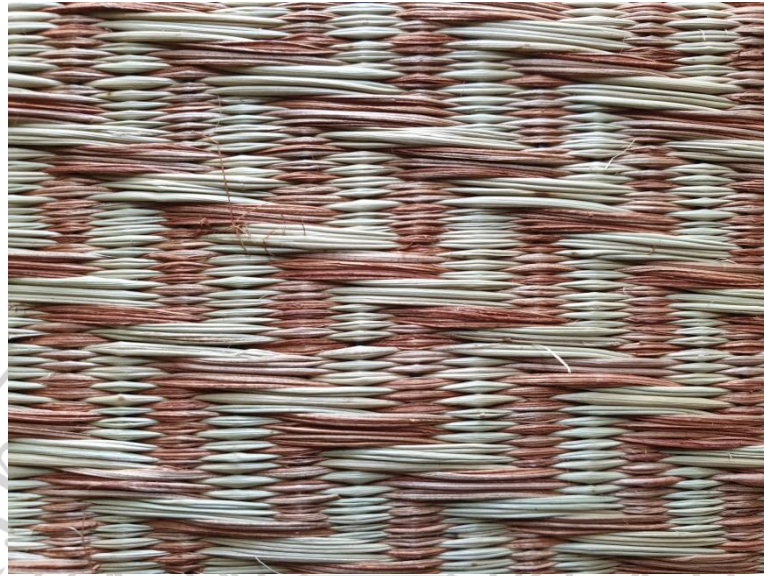
51.ลายเสือสองชั้นโบราณ

52.ลายเม็ดข้าวสาร

53.ลายมัลย์ร้อยใจทำแฉลบสามแถว

54.ลายเชิงกระได (กกผสมใยกล้วย)

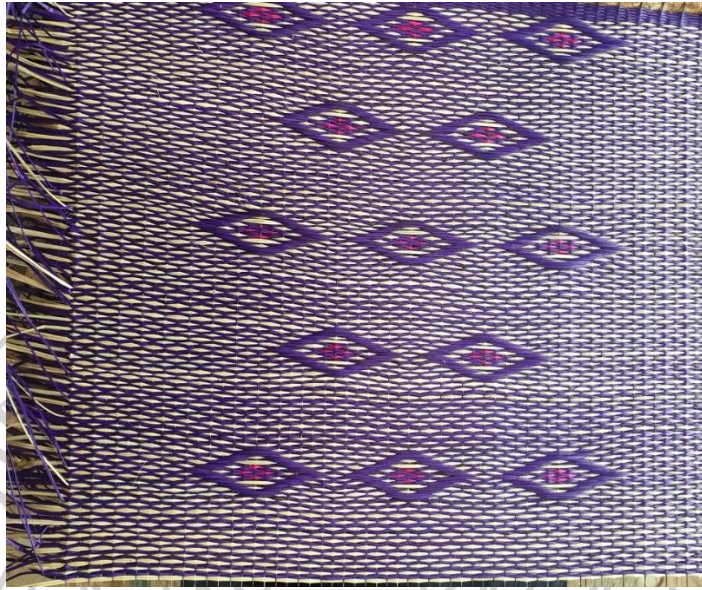
55.ลายเสือหมากรุกสองชั้นทำแฉลบ

56.ลายลูกเต๋าโบราณ

57.ลายขัดเรีงระบำ

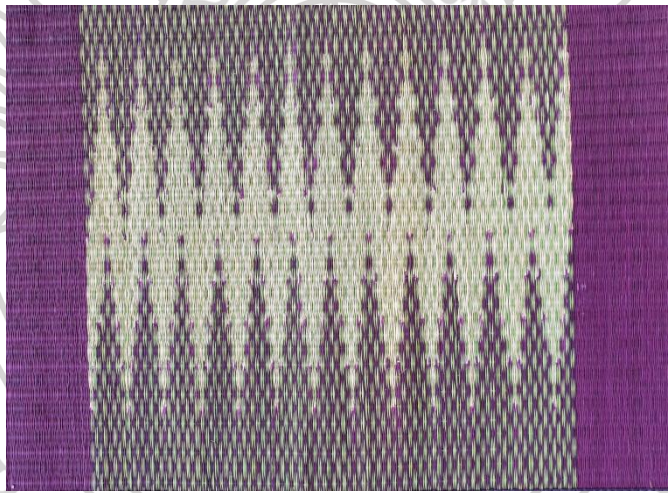
58.ลายขนมเปียกปูนยกดอกพลับ

59.ลายดอกเข็มเรียงร่าทำแฉลบ

60.ลายขนมเปียกปูนเรีงร่ำท่าแฉลบ

61.ลายมัดหมี่

62.ลายธรรมดา (กกผสมปอ)

63.ลายดอกพลับโอราน

64.ลายขัดโอรานทำแฉลบ

65.ลายหัวใจมีปีกทำแถบ

ลายคลื่นความสุข

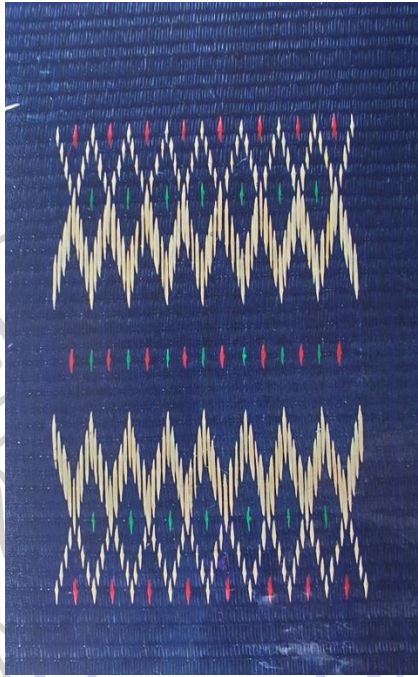
66.ลายคลื่นความสุขสี่ธรรมชาติ

67.ลายขนมเปียกปูนซ่อนหวาน

68.ลายเกร็ดตู

69.ลายสองฝั่งทำแฉลบ (ทำแฉลบและเสม็ดงาม)

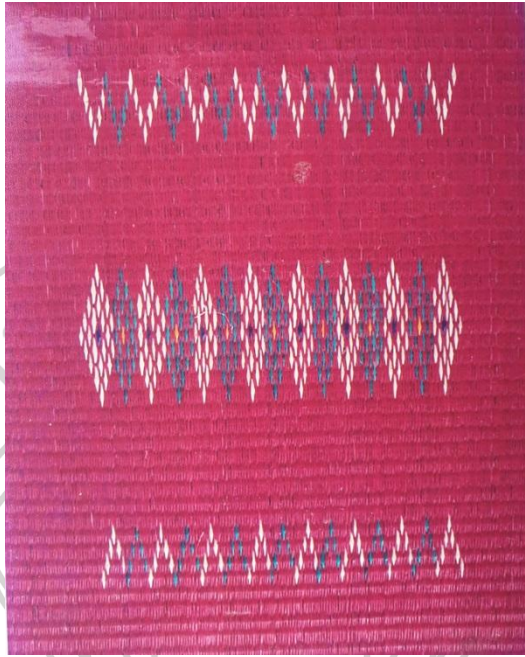
70.ลายมัดหมี่ยกดอกเข็ม

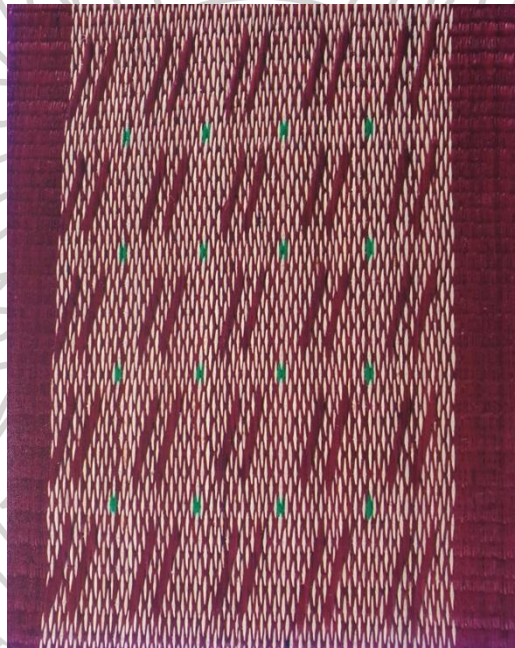
71.ลายดอกเข็ม (กกผสมปอ)

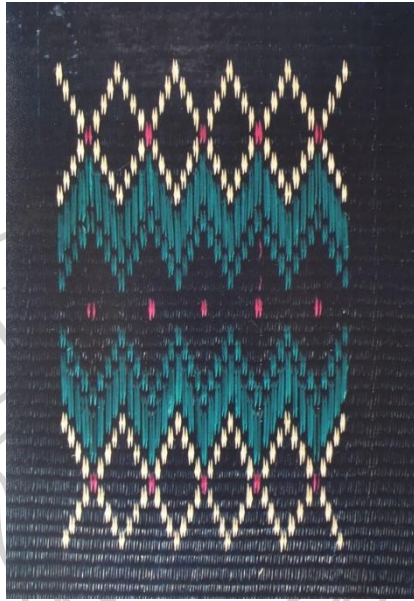
72.ลายข้าวหลามตัดห้าชั้นยกดอก

73.ลายข้าวหลามตัดเรขะบำท่าแฉลบ

74.ลายหนอนคู่เรขะบำ

75.ลายคลื่นกระทบบั้งท่าแฉลบ

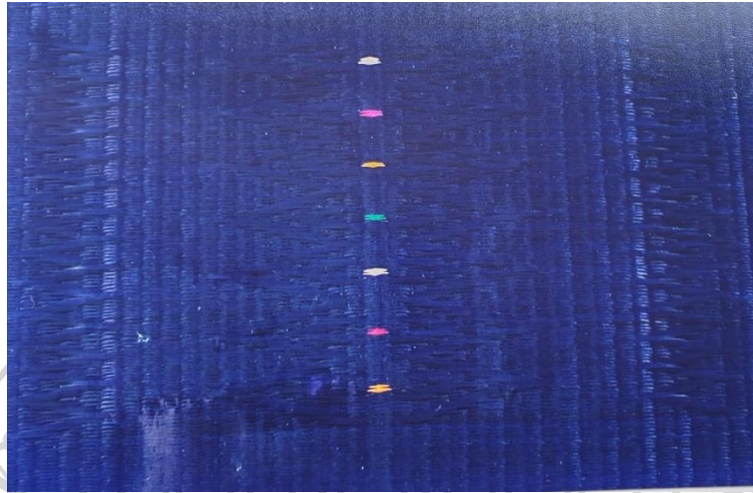
76.ลายสายน้ำจันทบูรโบราณ

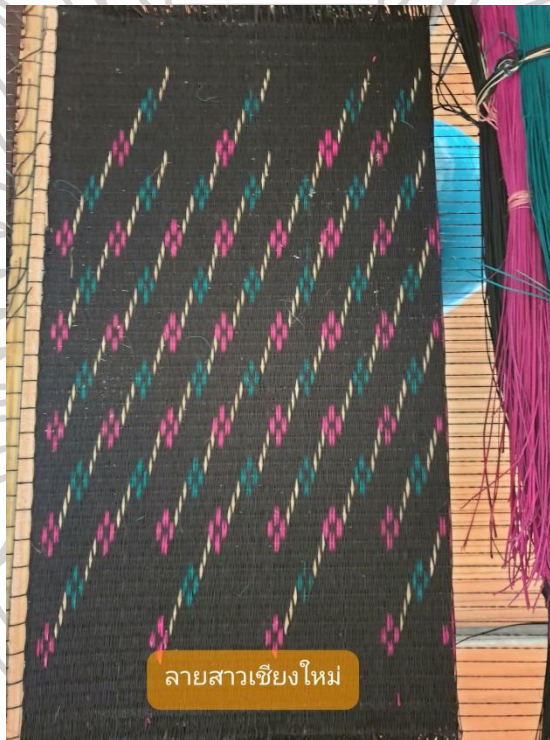
77.ลายมัดหมี่โบราณ

78.ลายคลื่นเรียงระบำทำแฉลบ

79.ลายจุดเริ่มคลื่นความสุข

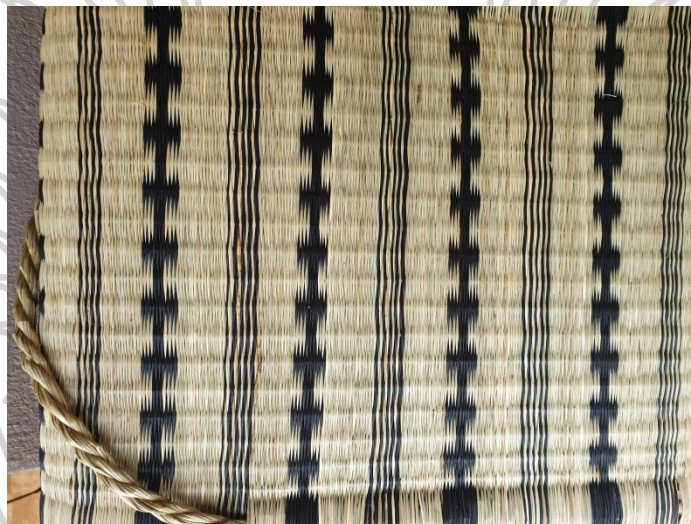

ลายสาวเชียงใหม่

80.ลายสาวเชียงใหม่

81.ลายข้าวหลามตัดจันทบุรี

82.ลายขัดโบราณท่าแฉลบ

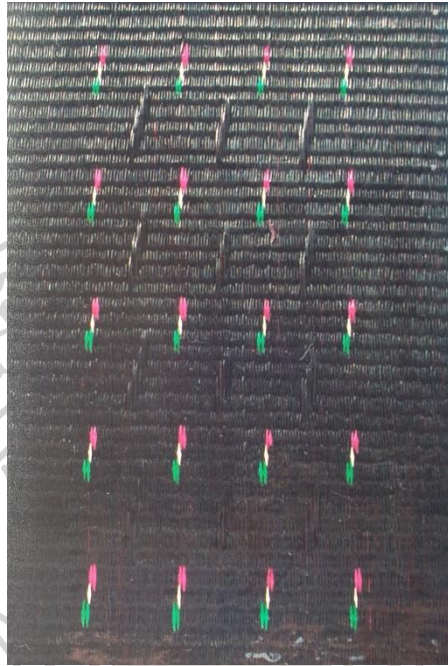
83.ลายเจตีย์วัดพลับบางกะจะ

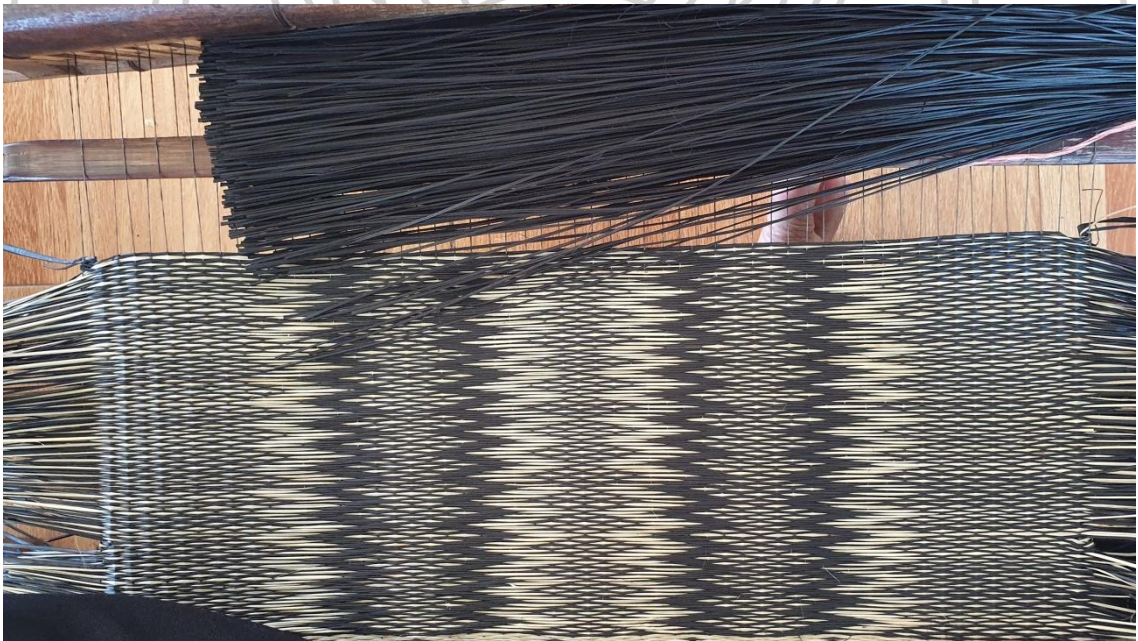
84.ลายขัดสีธรรมชาติ

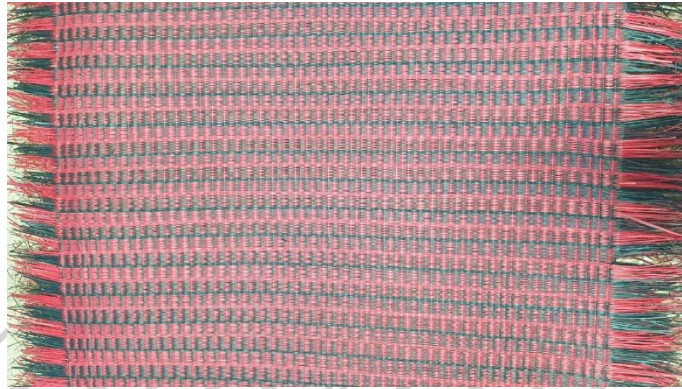
85.ลายขนมเปียกปูนใบเตย (โบราณ)

86.ลายฝนดาวตก

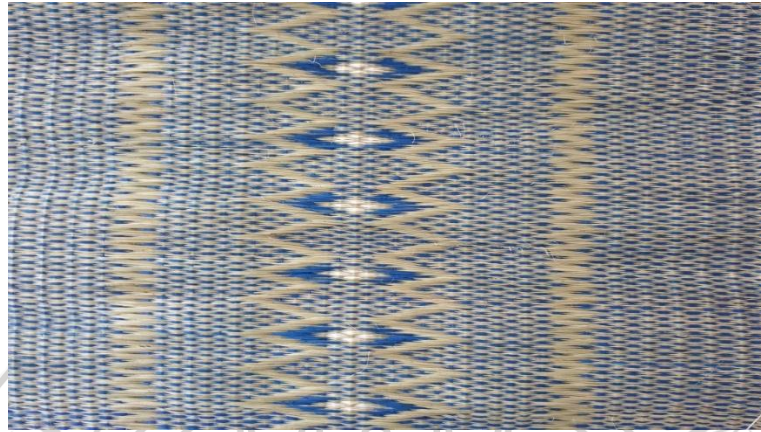
87.ลายนกแก้วทำแฉลบ

88.ลายจิกชอว์

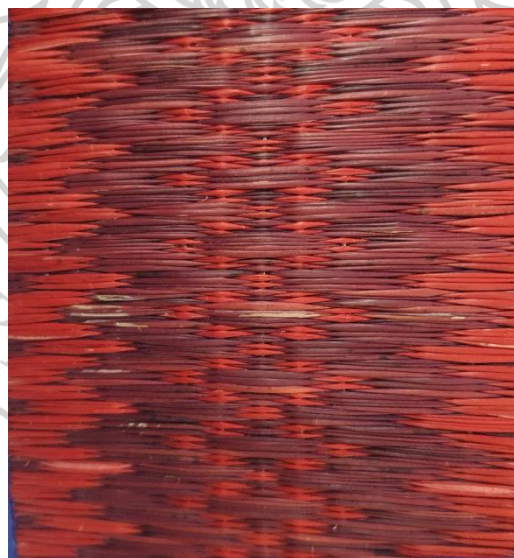
89.ลายเม็ดข้าวสารผสมลายขัดพื้นริมปอ

90.ลายคลื่นความสุขดอก

91.ลายข้าวหลามตัดสองชั้น

92.ลายมัดหมี่ยกดอก

93.ลายยกดอกพลับโบราณสลับลี

94.ลายรางรถไฟยกดอกขนมเปียกปูน

95.ลายช้ตยกดอกพลับ

96.ลายขอเจ้าฟ้าสิริวัณณวรีฯ

หมายเหตุ เนื่องจากลายที่ 96 คือลายขอเจ้าฟ้าสิริวัณณวรีฯ

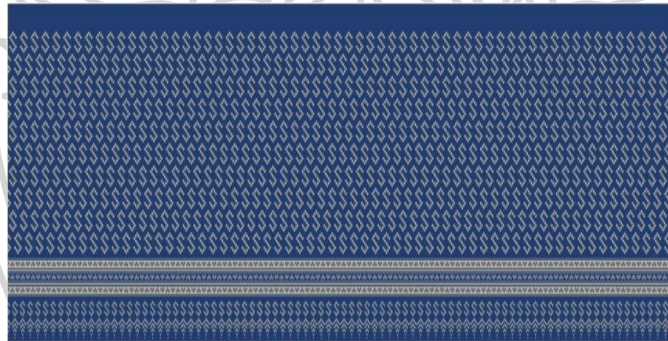
เมื่อสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าสิริวัณณวรี นารีรัตนราชกัญญา พระราชทานแบบลาย
ผ้ามัดหมี่ชื่อลาย “ผ้ามัดหมี่ลายขอเจ้าฟ้าสิริวัณณวรีฯ” ให้แก่ชาวไทยทุกคน เป็นของขวัญปีใหม่
2564 โดยผ่าน อธิบดีกรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย เพื่อสื่อความหมายถึงการส่งมอบ
ความรักและความสุข ให้แก่ชาวไทยทุกคน ประทานพระอนุญาตให้กลุ่มทอผ้าทุกกลุ่ม ทุกเทคนิค
สามารถนำไปใช้ทอผ้า ผลิตผ้าได้ และ ประทานพระอนุญาตให้กรมการพัฒนาชุมชน และสภาสตรี
แห่งชาติ ในพระบรมราชินูปถัมภ์ ได้มีการจัดประกวดผ้าลายพระราชทานต่อไปโดยให้ความหมาย
ของ “ผ้ามัดหมี่ลายขอเจ้าฟ้าสิริวัณณวรีฯ” ดังนี้

ลาย S หมายถึง Sirivannavari สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าสิริวัณณวรี
นารีรัตนราชกัญญา

ลาย S จำนวน 10 แถว หมายถึง พระบาทสมเด็จพระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 10

ลายเชิงผ้ารูปหัวใจ หมายถึง ความรักที่พระองค์มีต่อประชาชนชาวไทยทุกคน

=Eternal Love

ผ้ามัดหมี่ลายขอเจ้าฟ้าสิริวัณณวรีฯ

สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าสิริวัณณวรี นารีรัตนราชกัญญา
ทรงออกแบบลายมัดหมี่พระราชทานชื่อลาย “ผ้ามัดหมี่ลายขอเจ้าฟ้าสิริวัณณวรีฯ”

ที่ทุกาลลายนี้เป็นไปด้วยความหมาย อาทิ ลาย S หมายถึง Sirivannavari

สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าสิริวัณณวรี นารีรัตนราชกัญญา

ลาย S จำนวน ๑๐ แถว หมายถึงพระบาทสมเด็จพระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๑๐

ลายเชิงผ้ารูปหัวใจ หมายถึงความรักที่พระองค์มีต่อประชาชนชาวไทยทุกคน = Eternal Love

เพื่อเป็นการจรรโลงความดีในการพัฒนาผ้าลายผ้า

และพัฒนาลิขสิทธิ์ผ้าไทยให้มีความร่วมสมัย

สามารถก้าวสู่ระดับสากลเพื่อใช้ชุมชนที่ยั่งยืน

จุดเน้นคือการพัฒนาตลาดผ้าและพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าไทยให้มีความร่วมสมัย สามารถก้าวสู่ระดับสากลเพื่อวิสาหกิจที่ยั่งยืน จากฐานเดิมของกลุ่มทอเสื้อบ้านท่าแลบ ที่มีวิธีการทอเสื้อมาเป็นเวลายาวนาน และมีการเรียนรู้สิ่งใหม่อยู่เสมอ กอปรกับความภาคภูมิใจที่ได้รับโจทย์นี้ แต่ก็ไม่พ้นความมุ่งมั่นพยายามทำให้ได้ ซึ่งเริ่มจากการออกแบบเรขาคณิต วางแบบ คัดเลือกกลกลีอก และทอด้วยความประณีต และใช้เวลานานมาก ดังภาพ

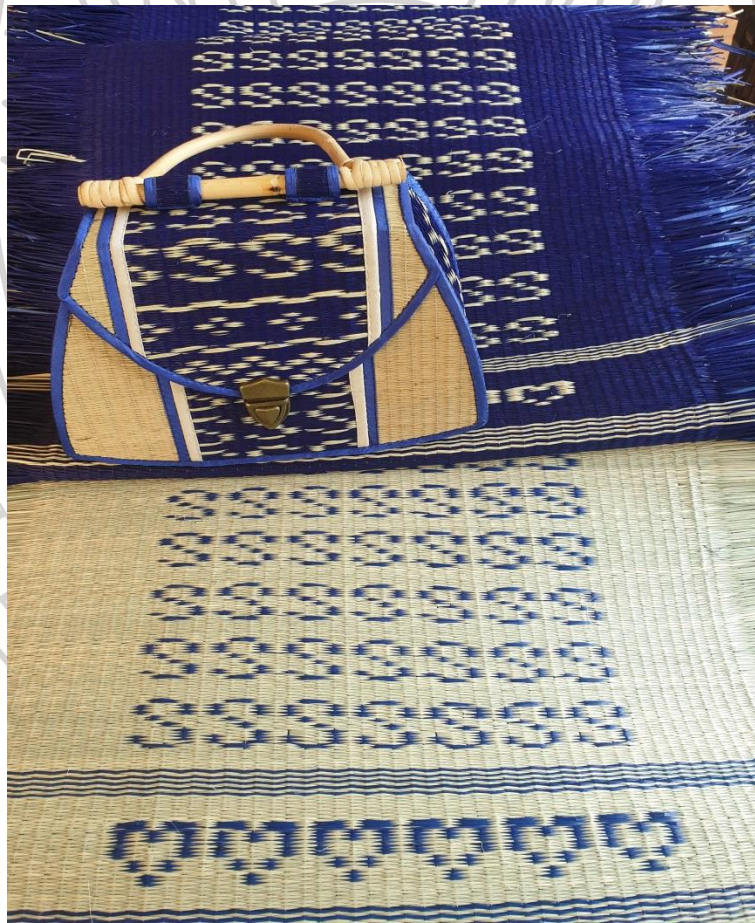
ภาพที่ 4.1 ทดลองสองสี คือ พื้น (สีน้ำเงิน) และลวดลาย (สีขาว)

ภาพที่ 4.2 ทดลองสีพื้น (สีขาว) ลวดลาย (สีแดง)

ภาพที่ 4.3 พื้น (สีขาว) ลวดลาย (สีน้ำเงิน)

ภาพที่ 4.4 ทดลองแปรรูปผลิตภัณฑ์กระเป๋าใบเล็ก

ซึ่งจะเห็นได้ว่ากระบวนการคือ รูปภาพลวดลาย ทำให้ทุกคนในกลุ่มวิสาหกิจชุมชน
ทอเสื่อ ต้องช่วยกันคิด ทำอย่างไร จะเริ่มต้นอย่างไร ถึงจะทำออกมาให้สวยได้ โดยใช้เส้นกกที่มี
คุณภาพของชุมชนจันทบุรี (จังหวัดจันทบุรี)

ภาพที่ 4.5 เริ่มทอลายอย่างช้าเนื่องจากมีความละเอียดมาก โดยป้าเทียบ

ภาพที่ 4.6 เสื้อลายขอเจ้าฟ้าสิริวัณณวรีฯ และการแปรรูปผลิตภัณฑ์
ของชุมชนทอเสื่อบ้านท่าแฉลบ

ลวดลายเลือกก บ้านเสม็ดงาม ตำบลหนองบัว อำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี

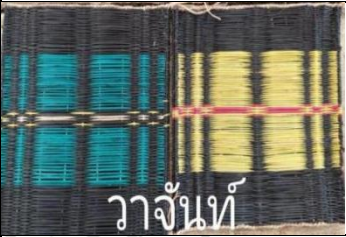
ลายเลือกกจันทบุรี ของชุมชนเสม็ดงาม ซึ่งจำแนกตามลักษณะการทอ ได้ 3 กลุ่มลาย คือ 1) เลื่อที่ทอด้วยเทคนิคการทอแบบสลัสนี หรือเลื่อรวด เลื่อตา 2) เลื่อที่ทอด้วยเทคนิคการมัด ย้อม และ 3) เลื่อที่ทอด้วยเทคนิคผสมการทอแยกกับแบบจกขิด จำนวนทั้งสิ้น 85 ลาย ดังนี้

1. เลื่อทอด้วยเทคนิคการทอแบบสลัสนี หรือเลื่อรวด เลื่อตา

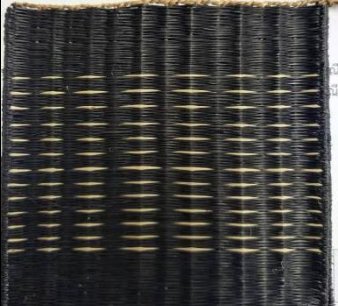
การทอเลื่อด้วยกระบวนการสลัสนีของเส้นกก ชุมชนจันทบุรีเรียกเลื่อชนิดนี้ว่าเลื่อรวด แต่ทว่าชุมชนเสม็ดงามเรียกการทอลักษณะนี้เป็น “ตา” ดังนั้นจึงขอเรียกว่าเลื่อตา การทอเลือกก ของชุมชนเสม็ดงาม เริ่มต้นจากกระบวนการต้นน้ำ คือการปลูกต้นกก อันเป็นพืชที่เป็นตัวบ่งชี้ ลักษณะเฉพาะทางภูมิศาสตร์ (GI) กระบวนการกลางน้ำ คือการนำมาทอเป็นผืนเลือกก ชาวบ้าน จันทบุรีเรียกเลื่อที่ใช้การทอแบบสลัสนีว่า เลื่อรวด ลักษณะของเลื่อชนิดนี้เป็นเลื่อนั่ง-นอนเน้นริม ธรรมดา ลวดลายธรรมดา แต่มีความยาวเป็นพิเศษ จะยาวเพียงใดนั้นขึ้นอยู่กับความต้องการใช้สอย ส่วนใหญ่มักจะใช้ทอวัด เช่น ใช้ปูลาด ตลอดความยาวของพื้นศาลาวัด หอนั้น เมื่อเลิกใช้จะม้วนเก็บ เป็นม้วน ดังนั้น ความยาวจึงไม่จำกัด อาจจะ ยาว 10 ม. หรือมากกว่าก็ได้ รวด หมายถึงครั้งเดียว คราวเดียว หมายความว่าปูลาดครั้งเดียวก็ได้ตลอดความยาวของพื้น เลื่อชนิดนี้มีขนาดความกว้างที่ ใช้ทั่วไปเป็นเลื่อ 5 คืบ และเว้น 5 คืบ ตรงหัว-ท้าย ของเลื่อมักจะมีตัวอักษรผูกเป็นประโยคว่า ใคร เป็นผู้ถวายเป็นเลื่อให้แก่วัดใด เป็นต้น

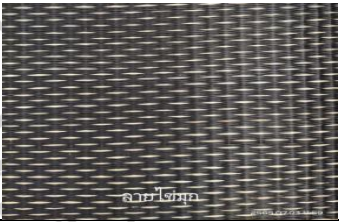
ปัจจุบันนี้ การทอเลื่อรวดลดน้อยลงไปมาก แทบจะหาไม่ได้เลย ทั้งนี้เพราะปัจจุบัน นี้มี ผู้ใช้พรมแทนเลื่อรวดโดยทั่วไปประการหนึ่ง อีกประการหนึ่ง เลื่อรวดแต่ละผืนต้องใช้วัสดุทั้งปอ และกก มากเท่ากับทอเลื่อธรรมดา 5-6 ผืน กว่าที่จะทอเสร็จก็หลายวัน จึงทำให้ไม่มีผู้นิยมทอ นอกจากจะมีผู้สั่งทอเป็นพิเศษเท่านั้น (จันฐมา อาสารัฐ และภรดี พันธุ์ภากร, 2527 : 18) ลายเลื่อ ที่เกิดจากกระบวนการทอแบบสลัสนีของชุมชนเสม็ดงาม รวบรวมไว้ได้ทั้งสิ้น 32 ลายดังนี้

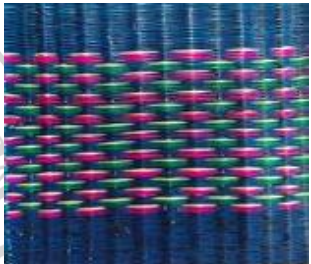
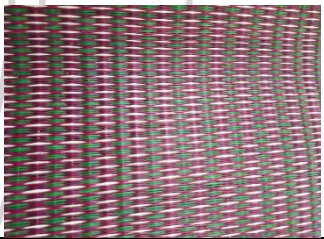
ตารางที่ 1 รายชื่อ ลักษณะเฉพาะ และรูปประกอบลายเสื้อรวด เสื้อตา

ที่	ชื่อลาย	ลักษณะ	ภาพประกอบ
1	ดาวจันท์	เสื้อสองหน้า ให้สีที่ต่างกัน ลักษณะการทอ คั่นส้อย่างน้อย 3 สี เพื่อให้เกิดสีสันที่สวยงาม	
2	ตาเกล็ดเต่าสองชั้น	ลายไขว้สีสลับกันแบบตาหมากรุก แต่มีเกล็ดชั้น	
3	ตาสองหน้า	เน้นสีพื้นสีดำ ทอสลับสีแบบตาหมากรุก และลายทั้งสองหน้าของเสื้อมีความแตกต่างกัน สามารถใช้งานได้ทั้งสองด้าน	
4	ตาลูกโซ่พื้หนา	เสื้อดำแดง ทอสลับสีลายตาลูกโซ่ สลับกันตลอดทั้งผืนแต่เว้นช่องว่าง สีพื้นกว้างกว่าปกติ	
5	ตาลูกโซ่ธรรมดา	เสื้อดำแดง ทอสลับสีลายตาลูกโซ่ สลับกันตลอดทั้งผืน เว้นสีพื้นกับ ลายชั้นตาจิ้งหะเท่ากัน	
6	ตาเกล็ดเต่า	เสื้อหน้าเดียว พื้นดำแดง สลับสีลาย เกล็ดเต่า คือลักษณะเหมือนเกล็ด ของกระดองเต่า	

ที่	ชื่อลาย	ลักษณะ	ภาพประกอบ
7.	ตาคู่	เสื่อพื้นแดง คั่นลายด้วยสีดำจำนวน 2 เส้น ตลอดทั้งผืน ถือเป็นเสื่อ ลวดลายดั้งเดิม	
8	ตาสาม	เสื่อพื้นแดง คั่นลายด้วยสีดำจำนวน 3 เส้น ตลอดทั้งผืน ถือเป็นเสื่อ ลวดลายดั้งเดิม	
9	ตาสอง	เสื่อพื้นแดง คั่นลายด้วยสีดำจำนวน 3 เส้น ตลอดทั้งผืน ถือเป็นเสื่อ ลวดลายดั้งเดิม	
10	ตาสี่	เสื่อพื้นแดง คั่นลายด้วยสีดำจำนวน 4 เส้น ตลอดทั้งผืน ถือเป็นเสื่อ ลวดลายดั้งเดิม	
11	ตาห้า	เสื่อพื้นแดง คั่นลายด้วยสีดำจำนวน 5 เส้น ตลอดทั้งผืน ถือเป็นเสื่อ ลวดลายดั้งเดิม	
12	ลายก้างปลา	เสื่อพื้นแดง คั่นลายด้วยสีดำแบบ สลับพื้นปลาตลอดทั้งผืน ถือเป็น เสื่อลวดลายดั้งเดิมอีกลายหนึ่ง	

ที่	ชื่อลาย	ลักษณะ	ภาพประกอบ
13	ก้านไม้ขีด	ลักษณะลายเส้นสีดำ คั่นด้วยสีขาว เป็นแนวยาว วางระยะสม่ำเสมอ เหมือนก้านไม้ขีดไฟ	
14	ตาลูกโซ่พื้หนา	ลักษณะของลายที่คั่นลายให้เป็นเหมือนโซ่ที่เกี่ยวกันต่อเนื่องวางคั่นด้วยพื้นสีดำหนากว่าลูกโซ่ธรรมดา เพื่อให้ลายโซ่ดูโดดเด่น	
15	ตาหมากรุกสองชั้น	ลักษณะคั่นลายเป็นลายตาหมากรุกที่พื้นตาสองฝั่งของเส้นมีลักษณะไม่เหมือนกัน จึงเรียกว่าสองชั้น	
16	ตาไม้กางเขน	แนวคิดจากการเรียนรู้การทอเสื่อกกของชุมชนเสม็ดงาม ได้รับการถ่ายทอดมาจากชุมชนชาวญวน คาทอลิก ที่มีไม้กางเขนเป็นสัญลักษณ์	
17	โกศล	ประกอบด้วยทอ 7 สี ลักษณะเหมือนใบโกศล	
18	พื้นปลา	ทอสลับพื้นปลา โดยสลับสีเส้นที่แตกต่างกัน เพื่อให้เกิดมิติเฉดสีที่ไล่ระดับจากสีเข้มไปหาสีอ่อน	

ที่	ชื่อลาย	ลักษณะ	ภาพประกอบ
19	ตาใส่ปลาไหล	ใช้สีดำ หรือสีใดก็ได้ ยกกลายเป็นเส้นตรงตามแนวยาวของเส้น โดยเว้นช่องว่างระหว่างเส้นสี 1 ช่อง	
20	ตาไข่มุก	ทอพื้นสีดำ ใช้กสิขาวยกเป็นจุด ๆ สลับเหมือนไข่มุกตลอดทั้งผืน	
21	ลายดาว	ทอพื้นสีดำลักษณะตารางข้าวหลามตัดเล็ก ๆ ใช้สีขาวยกเป็นรูปดาวกากบาทไว้ตรงกลาง	
22	ลายบ้านเขาน้อย	เทคนิคการทอสลัสี ที่มีการใช้สีชมพู หรือสีที่ดูฉูดฉาดคั่นระหว่างตาเส้น ได้แนวคิดมาจากชุมชนบ้านเขาน้อย	
23	ลายพื้น	ทอด้วยกสิพื้นตลอดทั้งผืน ไม่มีการสลัสี เป็นการทอแบบโบราณ	
24	ลายสลับ	เป็นการประยุกต์การทอแบบนำลายพื้น สลับกับการทอลายอื่น ๆ เช่น พื้นสลับไข่มุก พื้นสลับดาว เป็นต้น	

ที่	ชื่อลาย	ลักษณะ	ภาพประกอบ
25	สายฝน หรือ ลาย แมว	ทอเป็นรูปคลื่น ระหว่างสีขาวยกกับสี ดำ ทำให้มองดูเหมือนสายฝน หรือ เรียกอีกอย่างว่าลายแมวเนื่องจาก มองอีกด้านเหมือนขนแมว	
26	ตาตะแคง	ทอด้วยก 3 สี เป็นรูปดวงตา แต่ ไม่ปิดประกบกันเข้า	
27	ตาขำ หรือ ตาแขก	ทอด้วยก 3 สี ประกบกันเข้าเป็น รูปเหมือนดวงตา มีสีขาวอยู่ตรง กลางตา	
28	ตาแอบมอง	ทอด้วยก 3 สี เรียงกันสลับไป ตลอด เหมือนแอบมองเอาลายตา ขำแต่ไม่เป็นรูปดวงตา	
29	ตาข้าวเปลือก	ทอพื้นสีดำ สลับด้วยสีเหลืองรูปร่าง รี เหมือนเมล็ดข้าวเปลือก	
30	ตามีเชิง	ทอเชิงเลื่อก่อนทำลายอื่น ๆ โดย ลายเชิงจะมีลักษณะสีที่แตกต่างจาก ลายหลักของเสื้อ เพื่อให้รู้ว่าเป็น ส่วนหัวและท้ายเสื้อ	

ที่	ชื่อลาย	ลักษณะ	ภาพประกอบ
31	ข้าวสาร	ทอพื้นสีดำ สลับด้วยสีขาวรูปร่างเป็นเหมือนเมล็ดข้าวสาร	
32	ลายพื้นดิน	เส้นที่ทอสีโทนสีน้ำตาลเขียว เพื่อให้เหมือนลักษณะของพื้นดินที่อุดมสมบูรณ์	

2. เลือทอด้วยเทคนิคการทอแบบมัดย้อม

การทอเสื้อด้วยกระบวนการมัดย้อมต้นกกของชุมชนเสม็ดงาม อำเภอเมือง จังหวัด จันทบุรี มีรูปแบบที่คล้ายคลึงกับการย้อมไหมมัดหมี่ ซึ่ง ศิริพร บุญชู และนันทวรรณ รักพงษ์. (2555: 118) ได้กล่าวถึงกรรมวิธีการมัดหมี่ไว้ว่า คือการมัดเส้นด้ายที่จะนำไปใช้ในการทอผืนผ้า โดยมัดเส้นด้ายให้เป็นเปลาะ ๆ ตามลวดลายที่กำหนดไว้ให้แน่นด้วยวัสดุต่าง ๆ ตามแต่ละท้องถิ่น นิยมใช้ เช่น เชือกกล้วย เส้นด้ายฝ้าย ไบวันสากเหล็กหรือต่อเหล้าอี หรือเส้นเชือกพลาสติกเพื่อปิด กันไม่ให้เส้นด้ายที่มัดไว้สัมผัสกับสีย้อม แล้วนำเส้นด้ายที่มัดแล้วไปย้อมสี แล้วแกะวัสดุที่มัดนั้น ออก หากต้องการให้เกิดลวดลายที่มีหลายสี ต้องมัดและย้อมสีทับกันหลายครั้งเพื่อให้ได้ลวดลาย สีสนตามต้องการ สอดคล้องกับการย้อมสีกก ก่อนที่จะนำไปทอของชุมชนเสม็ดงาม ด้วยการนำกก ที่ผ่านการจักเส้นตากแห้งแล้วมาย้อม โดยต้องแช่น้ำราว 10 ชั่วโมง หรือ ขำคินก่อนทำการย้อมสี เพื่อให้เส้นกกนุ่ม จากนั้นต้มน้ำให้เดือด ใส่สีย้อม แล้วนำเส้นกกที่มัดเป็นกำแช่ลงไปในน้ำที่กำลัง เดือดทิ้งไว้ 10-15 นาที จึงนำไปล้างน้ำสะอาด จากนั้นนำขึ้นตากในที่ร่มมีลมพัดผ่าน 3-4 วัน หรือ จนกว่าสีจะแห้งสนิท ลูบดูแล้วสีไม่ติดมือออกมา เมื่อเส้นกกสีแห้ง ก็สามารถนำไปใช้ในการ ทอได้

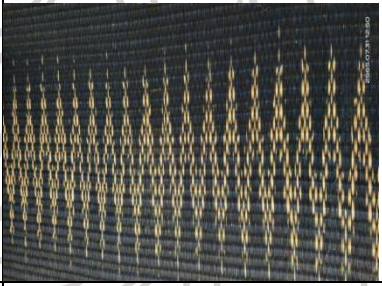
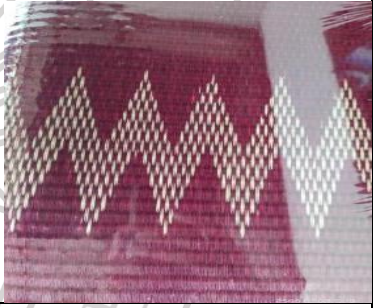
เทคนิคการทอเสื้อกกแบบมัดย้อมนี้ สุณีย์ บัวเหลือง (2565 : สัมภาษณ์) ได้แนวคิด การทอมาจากการทอผ้าไหมมัดหมี่ของชาวอีสาน จึงได้นำแนวทางการมัด แล้วย้อมในอ่างน้อมที่มี ความยาวขนาดพิเศษ เพื่อให้เกิดลวดลายที่สวยงามและเป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น โดยมีวิธีการ คือ

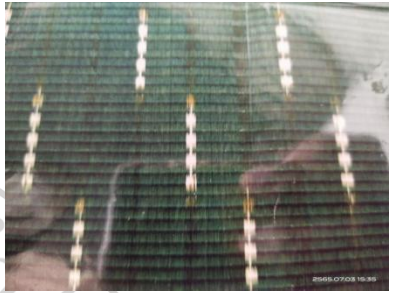
1. ก่อนการย้อมต้องนำเส้นกกมามัดส่วนที่ไม่ต้องการให้ติดสีไว้ ห่อด้วยพลาสติกใส ให้มิดชิด ไม่ให้น้ำสีซึมเข้าไปในบริเวณเส้นกกได้ จากนั้นก็ทำกระบวนการย้อม เหมือนย้อมสีกก แบบปกติ

2. กระบวนการทอ ขึ้นเส้นยืน เหมือนการทอเสื่อปกติ แต่การให้ลายเสื่อ ขึ้นอยู่กับการ เลื่อนสีของกกที่มัดย้อมสีที่แตกต่างกัน เพื่อให้เกิดเป็นลวดลายที่ต้องการ

ลวดลายเสื่อกกที่ได้จากการมัดย้อม ของชุมชนเสม็ดงาม ตำบลหนองบัว อำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี ปรากฏทั้งสิ้น 4 ลาย ดังนี้

ตารางที่ 2 รายชื่อ ลักษณะเฉพาะ และรูปประกอบลายเสื่อมัดย้อม

ที่	ชื่อลาย	ลักษณะ	ภาพประกอบ
1	ฉัตรพิมาน	มีลักษณะคล้ายรูปฉัตร ยอดแหลม ทำ ลวดลายไว้ตรงกึ่งกลางผืนเสื่อ โดยการ ย้อมสีกกที่ใช้พุ่ง กับกกที่มัดลายนั้น ให้ เป็นสีเดียวกัน จึงจะเกิดลวดลายที่ สวยงาม	
2	ศิลาตล	แนวคิดของลายนี้ คือ การทอให้เป็นรูป สามเหลี่ยมยอดแหลมสลับขึ้น - ลง เสี มอนภูเขา จึงได้ชื่อว่า ศิลาตล	
3	ประสานพลัง	มัดลายและทอให้ลวดลายนั้นเป็นรูป เหมือนรูปหัวใจ ร้อยเรียงกันหนาแน่น ในผืนเสื่อ และลายรูปหัวใจเป็นช่องอยู่ สองฝั่งข้างของเสื่อ	

ที่	ชื่อลาย	ลักษณะ	ภาพประกอบ
4	หยาดพิรุณ	ลวดลายเหมือนหยดน้ำ เรียงต่อกัน เป็นสายน้ำ และหยดน้ำฝน	

3. เสือทอด้วยเทคนิคการผสมกลายกับแบบขีดจก

การยกกลายเสืออกของชุมชนเสม็ดงาม มีลักษณะเดียวกันกับการทอผ้าขีด คือ กรรมวิธีในการทอเสือเพื่อให้เกิดลวดลายต่าง ๆ ขึ้นมา โดยวิธีการข้ามเส้นยืนในระหว่างการทอ เพื่อให้เกิดลวดลายที่โดดเด่นกว่าสีพื้น วิธีการทำคือ ใช้ไม้สอดเส้นกกเขี่ยหรือสะกิด ข้ามเส้นยืนตามจำนวนช่องที่ต้องการสร้างลายเพื่อยกเส้นพุ่งให้สูงขึ้น ที่ทำให้เกิดเป็นลวดลายต่าง ๆ

การจก เป็นเทคนิคการทอผ้าเพื่อให้เกิดลวดลายต่าง ๆ โดยเพิ่มเส้นด้ายพุ่งพิเศษสอดขึ้นลง วิธีการคือ ใช้ขนเม่น ไม้ หรือนิ้ว สอดเส้นด้ายยืนขึ้น แล้วสอดเส้นด้ายพุ่งพิเศษเข้าไป ซึ่งจะทำให้เกิดเป็นลวดลายเป็นช่วง ๆ สามารถทำสลับสีลวดลายได้หลากสี ซึ่งจะแตกต่างจากการขีดตรงที่ขีดที่เป็นการใช้เส้นด้ายพุ่งพิเศษเพียงสีเดียว การทอผ้าวิธีจกใช้เวลานานมากจึงต้องใช้ฝีมือของช่างทอที่มีประสบการณ์สูง

ดั้งเดิมชาวจันทบุรีเรียกเทคนิคการทอเสือลักษณะนี้เป็นการทอเสือแบบยกลวดลายพิเศษ เสือชนิดนี้ปัจจุบันหาได้ยาก ที่พบอยู่บ้างเป็นผืนเล็ก ๆ ขนาดกว้าง 2 ฟุต ยาว 3 ฟุต โดยประมาณ เสือผืนใหญ่ ๆ ขนาด 2-10 คืบหาไม่ได้เลย เสือชนิดนี้สมัยก่อน อาจเป็นการทอเพื่อแสดงความสามารถในการเล่นลวดลายและมีใช้ตามบ้านผู้มีฐานะเท่านั้นไม่แพร่หลาย อย่างไรก็ตาม เสือดังกล่าวก็เป็นผลิตผลจากความ คิด ความสามารถของชาวจันทบุรีส่วนหนึ่ง ซึ่งเป็นที่เชิดหน้าชูตาของจันทบุรีได้ จึงน่าจะได้มีการฟื้นฟูเพื่อสืบเพราะกว่าจะทอเสร็จแต่ละผืนใช้เวลาหลายวัน (จันทบูร อารักษ์ และภรดี พันธุมกร, 2527 : 18)

การทอเสือของชุมชนเสม็ดงาม มีการใช้เทคนิคการทอแบบยกกลาย ผสมผสานกับการทอแบบยกถ่วง ซึ่งถือเป็นเทคนิคการทอที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นของชุมชนเสม็ดงาม ทั้งการตั้งชื่อลายที่ได้รับแรงบันดาลใจจากลักษณะการทอ ธรรมชาติรอบตัวของผู้อท และอิทธิพลทางวัฒนธรรมของสังคมที่เปลี่ยนไป ถือเป็นเทคนิคการทอที่ได้รับการพัฒนาในยุคหลังเพื่อการสร้างความโดดเด่นให้กับผลิตภัณฑ์จากการทอเสือก โดยมากแล้วเทคนิคการทอเหล่านี้ เน้นไปที่การนำไปแปรรูปเป็น

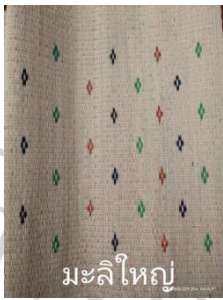
ผลิตภัณฑ์มากกว่าการที่จะนำไปใช้แบบดั้งเดิม โดยสามารถรวบรวมลวดลายเลือกของชุมชนเสม็ดงาม ได้ทั้งสิ้น 49 ลาย ดังนี้

ตารางที่ 3 ชื่อลาย ลักษณะ และภาพประกอบ

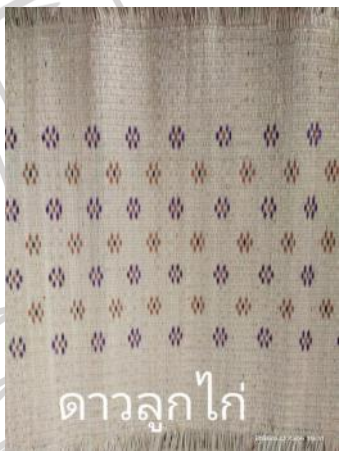
ที่	ชื่อลาย	ลักษณะ	ภาพประกอบ
1	ลายยกตัวหนังสือ	เป็นการสร้างสรรค์ลายยกให้เป็นตัวอักษร ข้อความตามที่ต้องการให้เป็นอัตลักษณ์เฉพาะ	
2	ลายแก้อี้	ลักษณะเฉพาะของการยกลายแก้อี้ มีลักษณะคล้ายคลึงกับลายกำแพงเมืองจีน แต่เนื่องจากผู้สร้างสรรค์ลายขึ้นมาแล้วแตกต่างออกไปจากลายกำแพงเมืองจีน และเห็นว่าลักษณะคล้ายกับแก้อี้ไม้ที่นึ่งวางซ้อนกัน จึงเรียกว่าลายแก้อี้	
3	ลาย กำแพงเมืองจีน	ลักษณะการยกลายได้แรงบันดาลใจจากลักษณะลวดลายของการวาดภาพของคนจีน (ญวน) ตามแนวกำแพงวัด และยกลายเป็นขอบกำแพงเป็นแนวยาวจึงเรียกว่า ลายกำแพงเมืองจีน	

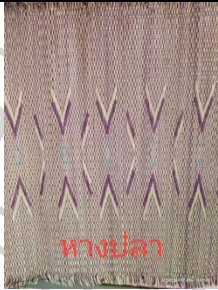
ที่	ชื่อลาย	ลักษณะ	ภาพประกอบ
4	ลายกกหยาบ	ลักษณะการยกลายแบบคั่นลาย และยกเชิงเป็นเส้นตรง โดยใช้เส้นกกที่ตัดออกทิ้ง ไม่สม่ำเสมอ แต่ทำให้เกิดมิติของลายจากการที่กกเส้นใหญ่กว่าปกติ ซึ่งชาวบ้านเรียกกกหยาบ	
5	ลายดอกพิกุล	ลักษณะการยกดอกให้มี 4 แฉก แต่ละดอกให้สีเส้นที่แตกต่างกันไป โดยมีดอกเล็ก ๆ เหมือนดอกพิกุลที่กำลังบาน	
6	ลายเบญจรงค์ใหญ่	ลักษณะสำคัญคือ ต้องประกอบด้วย 5 สี ยกเป็นลายข้าวหลามตัด ประกบกันอยู่ 8 ดอกให้เป็นดอกใหญ่ 1 ดอก ซึ่ง 1 ชุดจะต้องประกอบด้วยดอกใหญ่จำนวน 4-5 ดอกใหญ่	
7	ลายเบญจรงค์เล็ก	ลักษณะสำคัญคือ ต้องประกอบด้วย 5 สี ยกเป็นลายข้าวหลามตัด ประกบกันอยู่ 8 ดอกให้เป็นดอกใหญ่ 1 ดอก โดยแต่ละดอกวางเป็นอิสระต่อกัน ไม่ต้องประกอบเข้าชุดดอก	
8	ลายทิพย์เนตร/พิมเนศ	ยกลายโดยมีเส้นขอบเป็นรูปจั่ว วางหันหน้าเข้าหากัน มีดอกรูปข้าวหลามตัดตรงกลาง ให้เหมือนดวงตาที่กำลังมองดูผู้คน หรืออีกชื่อคือ พิมเนศ เนื่องจากเหมือนดวงตาของช้าง หรือพระพิมเนศ	

ที่	ชื่อลาย	ลักษณะ	ภาพประกอบ
9	ลายไทย	ยกลายเป็นลายข้าวหลามตัด โดย ซ้อนสีจากด้านใน ออกสู่ด้านนอก ได้แบบมาจากลวดลายของผ้าถุง ลายไทย จึงเรียกชื่อตามต้นฉบับว่า ลายไทย	
10	ลายไทยผสม	มีลักษณะผสมระหว่างการเอา ลวดลายของลายไทยส่วนที่เป็น กรอบ มาผสมกับลายสลับพื้นปลา เพื่อให้ง่ายต่อการทอ เพราะไม่ต้อง จกสีส่วนกลาง และลายข้าว หลามตัด	
11	ลายไทยคู่	เป็นลายข้าวหลามตัดที่ไม่ต้องจกสี ตรงส่วนกลาง ไม่มีกรอบ แต่ยก ลายให้วางเป็นคู่ ๆ สลับกันไป เหมือนลายหัวใจคู่	
12	ลายฝนทิพย์	ลักษณะยกลายเป็นเส้นตรงเล็ก ๆ โดยยกสีส่วนปลายทั้งสองด้านให้ แตกต่างจากตัวลายเพื่อให้เกิดมิติ ของสีเล็ก ๆ เหมือนสายฝนที่กำลัง ตก	
13	ลายมะลิเล็ก	ยกลายคล้ายดอกพิกุล แต่มี ลักษณะเฉพาะคือ ใช้ลายตาสอง เป็นลายดอก และยกให้สีแต่ละ ดอกแตกต่างกันไป เน้นสีขาว เหมือนดอกมะลิ เนื่องจากมี ลักษณะเล็ก จึงเรียก มะลิเล็ก	

ที่	ชื่อลาย	ลักษณะ	ภาพประกอบ
14	ลายมะลิใหญ่	ยกลายคล้ายดอกพิกุล แต่มีลักษณะเฉพาะคือ ใช้ลายตาสองเป็นลายดอก และยกให้สีแต่ละดอกแตกต่างกันไป เน้นสีขาวเหมือนดอกมะลิ เนื่องจากมีลักษณะดอกใหญ่กว่า และวางระยะห่างกว่า จึงเรียกมะลิใหญ่	
15	ลายดอกกระจับ	ได้แรงบันดาลใจมาจากลายไทยกับลายเบญจรงค์ แต่ทว่าเมื่อทอแล้วเห็นว่ามีลวดลายคล้ายกลุ่มใบของต้นกระจับที่มีทรงเลขาคณิตซ้อนกันสวยงาม	
16	ลายตัว S	ลายได้แนวคิดมาจาก ลายผ้าพระราชทานของสมเด็จพระเจ้าลูกเธอเจ้าฟ้าสิริวัชรณวลิณารัตนราชกัญญาฯ หรือเรียกอีกอย่างว่าลายตัว เอส เป็นอักษรภาษาอังกฤษ	
17	ลายก้านดอกมะลิ	ลายผสมผสานระหว่างลายดอกมะลิ ที่มีการใส่ก้านดอกเข้าไป ให้ลวดลายมีความน่าสนใจยิ่งขึ้น	
18	ลายดอกบานบุรี	ลายดอกไม้ ที่เดิมที่ยังไม่มีชื่อเจาะจงว่าเป็นดอกอะไร แต่เนื่องจากบริเวณศูนย์การทอเสื้อกของชุมชนบ้านเสม็ดงาม มีการปลูกดอกบานบุรีไว้ และลักษณะของลายคล้ายคลึงกับดอกบานบุรี จึงได้นำมาเรียกชื่อลายเสื้อก	

ที่	ชื่อลาย	ลักษณะ	ภาพประกอบ
19	ลายกระต่ายชมจันทร์	ลายที่เกิดจากการสร้างสรรค์ใหม่จากสัญลักษณ์ของจังหวัดจันทบุรี คือ “กระต่าย” แต่มักมีสำนวนติดหูของชุมชนว่า “กระต่ายหมายจันทร์” จึงได้เพิ่มเติมลายของดวงจันทร์เข้าไปในลายให้สอดคล้องกับสำนวนที่คุ้นชิน	 กระต่ายชมจันทร์
20	ลายไก่	เป็นลวดลายที่เกิดขึ้นพร้อมกับการคิดสร้างสรรค์ลวดลายชื่อลายสัตว์ต่าง ๆ และไก่นั้นถือเป็นสัตว์ประจำถิ่นที่มีท่วงท่าสง่างาม มีสีสันสวยงาม รวมทั้งเป็นสัญลักษณ์ของการทำมาหากิน	 ไก่
21	ลายไทยเล็ก	ลายที่ลดรายละเอียดของลายไทยให้เล็กลง จึงเรียกว่า ลายไทยเล็ก	 ไทยเล็ก
22	ลายขนมปัง	แรงบันดาลใจของลายเกิดจากขนมปัง สัญลักษณ์ในพิธีกรรมของชาวคริสต์ นิกายโรมันคาทอลิก ซึ่งเป็นชาวญวนชุมชนริมน้ำจันทบุรี ซึ่งเป็นชุมชนแรกเริ่มที่มีการทอเสื่อกก และชาวบ้านเสียดงามเมื่อส่งตัวแทนไปเรียนรู้การทอเสื่อมาจากชุมชนริมน้ำจันทบุรี จึงได้สืบทอดนำลายขนมปังมาสร้างสรรค์เป็นลวดลายประจำถิ่นของตนเอง	 ขนมปัง

ที่	ชื่อลาย	ลักษณะ	ภาพประกอบ
23	ลายดาว	ดาว คือสัญลักษณ์ของโชคลาภและความสำเร็จ ในศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก ชาวเสมีตงามเรียนการทอเสื้ออกจากชุมชนริมน้ำจันทบูร จึงได้รับการถ่ายทอดแนวคิดเรื่องลายดาวมาจากชุมชนดังกล่าว ซึ่งเป็นชุมชนชาวญวนที่นับถือศาสนาคริสต์	
24	ลายดาวลูกไก่	ดาว คือสัญลักษณ์ของโชคลาภและความสำเร็จ ในศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก ชาวเสมีตงามเรียนการทอเสื้ออกจากชุมชนริมน้ำจันทบูร จึงได้รับการถ่ายทอดแนวคิดเรื่องลายดาวมาจากชุมชนดังกล่าว ซึ่งเป็นชุมชนชาวญวนที่นับถือศาสนาคริสต์ และนำมาผนวกเข้ากับนิทานพื้นบ้านของตนเอง เรื่อง “ดาวลูกไก่” จึงได้กำหนดชื่อลายตามนิทานพื้นบ้าน	
25	ลายเขาสระบาป	ชุมชนเสมีตงาม ใช้น้ำจืดที่ไหลลงมาจากคลองสระบาป และมองเห็นภูเขาสระบาป เป็นทิวทัศน์ที่สวยงามของหมู่บ้าน จึงได้สร้างสรรค์ลายให้มีลักษณะเป็นสามเหลี่ยมทรงเลขาคณิตแหลม ลักษณะคล้ายภูเขา ที่มีสีเขียวเป็นสีหลัก	
26	ลายคลื่น	เนื่องจากชุมชนเสมีตงาม เป็นชุมชนปากน้ำ จึงเห็นทิวทัศน์ทางทะเล คือ “คลื่นทะเล” ได้นำมาสร้างสรรค์ลาย ลักษณะคล้ายลายภูเขาสระบาป แต่มีลักษณะ	

ที่	ชื่อลาย	ลักษณะ	ภาพประกอบ
		ลายเดี่ยว ๆ เหมือนคลื่นน้ำที่ซัดเข้าฝั่งอย่างสม่ำเสมอ	
27	ลายหางปลา	เกิดจากการสังเกตหางของปลา ซึ่งเป็นสัตว์น้ำที่ชาวบ้านเส้มีดงามถือเป็นอีกหนึ่งอาชีพ คือการจับปลาเลี้ยงปลา เลี้ยงกุ้ง จึงได้นำลักษณะของหางปลา ที่มีแถบสีเหลือง (ปลาทุเหลือง) มาสร้างสรรค์ลายเลือก	
28	ลายดอกมะลิ	มีลักษณะของลายที่เป็นรูปขอ ซ้อนกันอย่างกัน ตรงกลางเป็นรูปกากบาท ชาวบ้านเรียกลายดอกมะลิ ไว้ตรงกลาง เพื่อให้เกิดความสวยงาม ดอกมะลิเป็นดอกไม้ที่มีสีขาว นิยมปลูกไว้ที่บ้านทุกครัวเรือนเพื่อให้พระ หรือทำขนม อาหารต่าง ๆ	
29	ลายตัวหนอน	ลักษณะเป็นเส้นตรง วางแนวเฉียง เนื่องจากมีลักษณะยักยัก คล้ายหนอนกินใบ จึงเรียกว่าลายตัวหนอน	
30	ลายไทยหลายชั้น	เป็นลายไทยใหญ่ 1 ลายและทำกรอบล้อมลายไว้หลายชั้น จึงเรียกว่าลายไทยหลายชั้น ตามลักษณะของการยกขอบ	
31	ลายตะขาบ	ลักษณะเป็นเส้นมีขายื่นออกด้านข้างมาก คล้ายเวลาที่ตัวตะขาบเดิน จึงเรียกชื่อว่าลายตะขาบ	

ที่	ชื่อลาย	ลักษณะ	ภาพประกอบ
32	ลายตะเกียบคู่	เป็นลายยกที่วางเป็นเส้นคู่เว้นระยะให้เกิดมิติ เพื่อการนำไปตัดเย็บกระเป๋าล้วนแล้วเห็นเป็นเส้นคล้ายตะเกียบวางเป็นคู่ ๆ	
33	ลายผีเสื้อ	ผีเสื้อเป็นสัตว์ที่มีสีสันสวยงาม มีอิสระ และหลากหลายสี เดิมทีชุมชนเสม็ดงาม จะพบผีเสื้อจำนวนมาก จึงได้คิดค้นลายให้มีลักษณะเหมือนผีเสื้อกำลังบินขยายปีกสวยงาม	
34	ลายนกยูง	เกิดจากการพัฒนาลายสัตว์ จากไก่ที่มีความสวยงาม จึงเห็นว่านกยูง ก็เป็นสัตว์ที่มีความงดงาม แม้ว่าชุมชนเสม็ดงามจะไม่มีนกยูง แต่เพื่อให้ลายเสื้อสามารถสร้างความโดดเด่น และลวดลายที่หลากหลาย จึงได้สร้างลายนกยูงขึ้นจากภาพถ่ายนกยูงรำแพน	
35	ลายนก	นกเป็นสัตว์ที่มีความอิสระ สวยงาม ชุมชนพบเห็นนกมาเกาะกิ่งไม้ ร้องมาจิกกินผลไม้ อยู่เป็นประจำ จึงได้สร้างสรรค์ลายขึ้น เพื่อความสวยงามและสร้างเอกลักษณ์ให้แก่เสื้อกนกเสม็ดงาม	
36	ลายกระต่าย	กระต่ายเป็นสัตว์ที่เป็นสัญลักษณ์ของจังหวัดจันทบุรี จึงได้สร้างสรรค์ลายขึ้นเป็นอัตลักษณ์หนึ่งของลายเสื้อจันทบุรี	

ที่	ชื่อลาย	ลักษณะ	ภาพประกอบ
37	ลายดอก กุหลาบ	เป็นการสร้างสรรค์ลายขึ้น จากการ ได้เรียนรู้พัฒนาฝีมือการยกลาย โดยการสังเกตรูปร่างดอกกุหลาบ เป็นดอกไม้ที่สวยงาม กลีบซ้อน สวยงาม หากนำมาสร้างสรรค์ลาย จะสร้างเอกลักษณ์เด่นให้เสื้อกักได้	
38	ลายผีเสื้อและ ดอกไม้	เป็น ลวดลายที่เกิดจากการ สร้างสรรค์นำเอาลายดอกไม้และ ผีเสื้อมาไว้ด้วยกัน เพื่อสื่อให้เห็น ความสวยงาม สดใสของผีเสื้อที่ กำลังดมดอกไม้	
39	ลายข้าวหลาม ตัด	ยกลายเป็นเส้นลายข้าวหลามตัด เพื่อให้เกิดมิติความสวยงาม เมื่อ นำไปตัดเย็บกระเป๋า ให้เหมือน เป็นโลโก้ของกระเป๋า	
40	ลายไทยดอก พิกุล	ยกลายดอกพิกุล และนำลายไทยมา วางประกบด้านข้างทั้งสองข้าง เพื่อให้ลายดอกพิกุลนั้นเป็น เหมือนจุดกึ่งกลางลาย	
41	ลายน้ำไหล	ยกเส้นกักให้เป็นแนวเฉียง แต่สลับ สีให้มองดูเหมือนกำลังเคลื่อนไหว เหมือนน้ำที่กำลังไหล	

ที่	ชื่อลาย	ลักษณะ	ภาพประกอบ
42	ลายดอกเข็ม	ยกลายโดยเน้นเป็นดอกเล็ก ๆ มีสีแดงเป็นสีหลัก เนื่องจากดอกเล็กและสีแดง จึงเรียกว่าดอกเข็มเหมือนสีของดอกเข็มที่พบในแต่ละบ้าน	
43	ลายดอกมะลิ	ยกเป็นลายดอกมะลิ แต่เพิ่มจำนวนเส้นยกให้ใหญ่ขึ้น โดยสามารถเพิ่มเติมลายประกอบเข้าไปได้อย่างอิสระ เช่นมะลิผสมดอกเข็ม มะลิผสมดอกพิกุล มะลิผสมผีเสื้อก็ได้	
44	ลายเสมีดงาม	เป็นลายยกที่เกิดขึ้นจากการพยายามค้นหาอัตลักษณ์ลายเสื้อของชุมชนเสมีดงาม โดยให้สีขาวตรงกลางเหมือนสีของดอกเสมีดที่บ้านสะพรั่งและพื้นสีแดงเหมือนสีของใบต้นเสมีด	
45	ลายปัญญาจันทร์บูร (ลายอัตลักษณ์ใหม่)	จากลายผ้าประจำจังหวัดจันทบุรี ซึ่งประกอบไปด้วย 5 องค์ประกอบ ได้แก่ ชุมชนริมน้ำจันทบูร สะเนินวง เส้นจันท์ พริกไทย และอัญมณี ล้อมรอบด้วยตัวอักษร C อันเป็นตัวอักษรตัวแรกของชื่อจังหวัดจันทบุรี	

ที่	ชื่อลาย	ลักษณะ	ภาพประกอบ
46	ลายช่อมะม่วง (ลายอัตลักษณ์ใหม่)	ได้แนวคิดการออกแบบร่วมกัน คือ ดอกมะม่วงอร่ามเต็มดง ซึ่งเป็นผลไม้ที่ชุมชนเสมีดงามนิยมปลูกกันมาก จึงนำเอาลักษณะของดอกมะม่วงที่ออกดอกเป็นช่อมาสู่การออกแบบเป็นลวดลายเสื้อกทที่แสดงให้เห็นอัตลักษณ์ของท้องถิ่น	
47	ลายดอกกก (ลายอัตลักษณ์ใหม่)	ดอกกกเสมีดงามมีลักษณะดอกเดี่ยว ออกเป็นช่อคณะผู้วิจัยและสมาชิกผู้ร่วมวิจัยได้นำลักษณะของดอกกกที่ออกเป็นช่อ มีสีน้ำตาลอมเขียว มาออกแบบเป็นลายเสื้อกทเพื่อสะท้อนให้เห็นที่มาของต้นกก	
48	ลายอัญมณี (ลายอัตลักษณ์ใหม่)	ลายที่สะท้อนถึงอัตลักษณ์เมืองจันทบุรี “เมืองอัญมณี” สีสนและรูปลักษณะที่สะท้อนถึงลักษณะของอัญมณีที่เจียรในเรียบร้อยแล้วทรงหกเหลี่ยม	
49	ลายทับทิมจันท (ลายอัตลักษณ์ใหม่)	ทับทิม ซึ่งเป็นอัญมณีที่เป็นเสมือนหัวใจหลักของเมืองจันทบุรี มาออกแบบเป็นลายเสื้อ เพื่อสะท้อนให้เห็นลักษณะของทับทิมจันทที่มีสีแดงสด	

ลวดลายเปลือกก บ้านบางสระแก้ว ตำบลบางสระแก้ว อำเภอแหลมงสิงห์ จังหวัดจันทบุรี
รวบรวมเมื่อปี พศ.2564 ถึงปัจจุบัน จำนวน ๓ ศูนย์ศิลปีเสื้อ

รายชื่อลวดลายเสื้อกนกจันทร์บุรี บ้านบางสระแก้ว ตำบลบางสระแก้ว อำเภอแหลมสิงห์
จังหวัดจันทบุรี

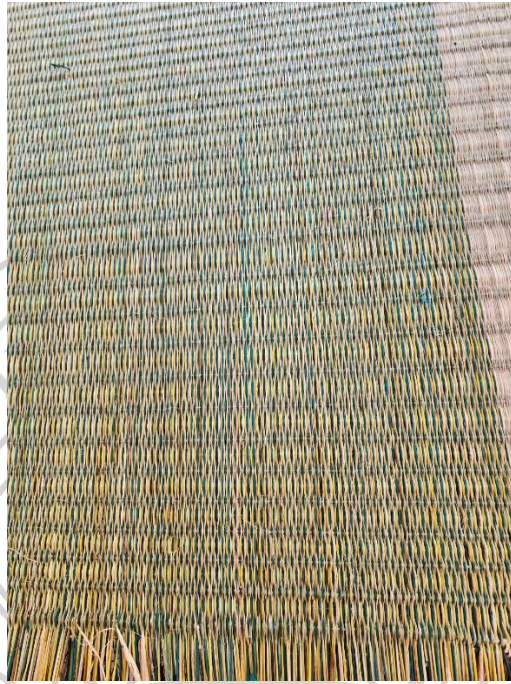
1.ลายผีเสื้อ
2.ลายจิกชอว์
3.ลายเสื้อสองชั้น
4.ลายสลัปสี เน้นการแก้อี และเสื้อปั้งบุฟองน้ำ
5.ลายเม็ดฝน
6.ลายดาวประดับฟ้าเหมาะทำแผ่นชุดรองจาน
7.ลายสายฝน
8.ลายโซ่คล้องใจ
9.ลายคันทาปลุกกก เหมาะในการทำแผ่นรองจาน
10.ลายคันทาปลุกกก เหมาะในการทำแผ่นรองจาน
11.ลายคันทาปลุกกก เหมาะในการทำแผ่นรองจาน
12.ลายสายน้ำ เหมาะในการทำแผ่นรองจาน
13.ลายคลื่นทะเล เหมาะในการทำแผ่นรองจาน
14.ลายคลื่นทะเล (เล่นสี) เหมาะในการทำแผ่นรองจาน
15.ลายคลื่นทะเล เหมาะในการทำแผ่นรองจาน
16.ลายตะขอก้อย เหมาะในการทำแผ่นรองจาน
17.ลายขัณฑ์ธรรมา เหมาะในการทำแผ่นรองจาน
18.ลายขนมเปียกปูนซ้อนหวาน เหมาะในการทำแผ่นรองจาน

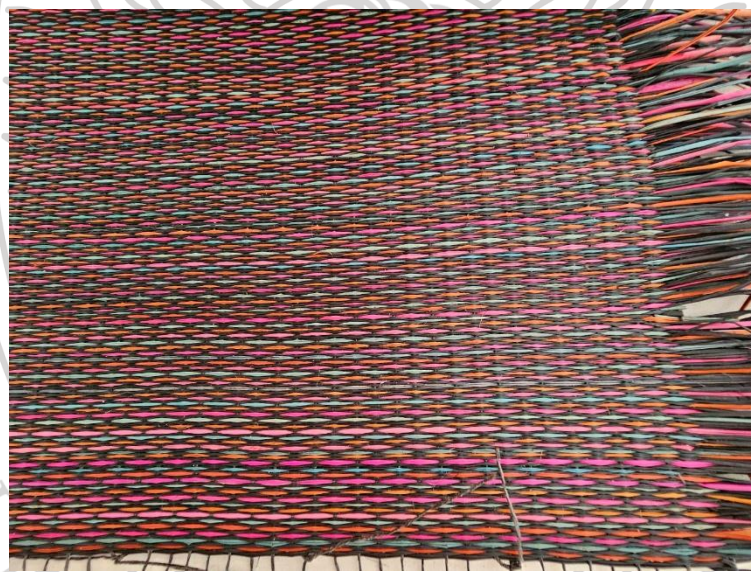
1.ลายผีเสื้อ

2.ลายจิกซอว์

3.ลายเสือสองชั้น

4.ลายสลัสนี เน้นการเกี้ยว และเลื้อยพุ่งบุฟองน้ำ

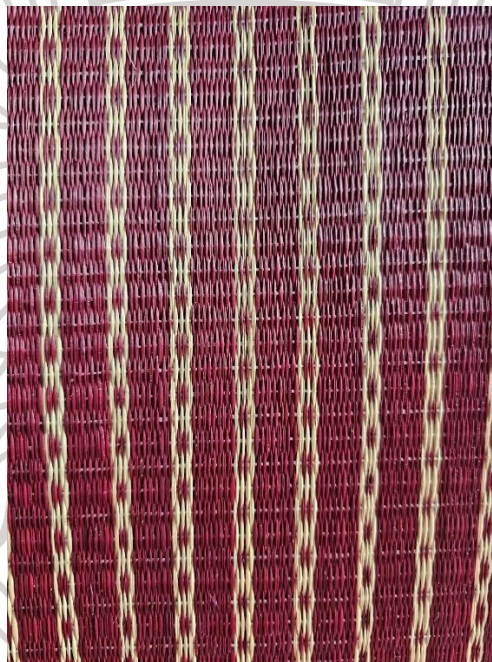
5.ลายเม็ดฝน

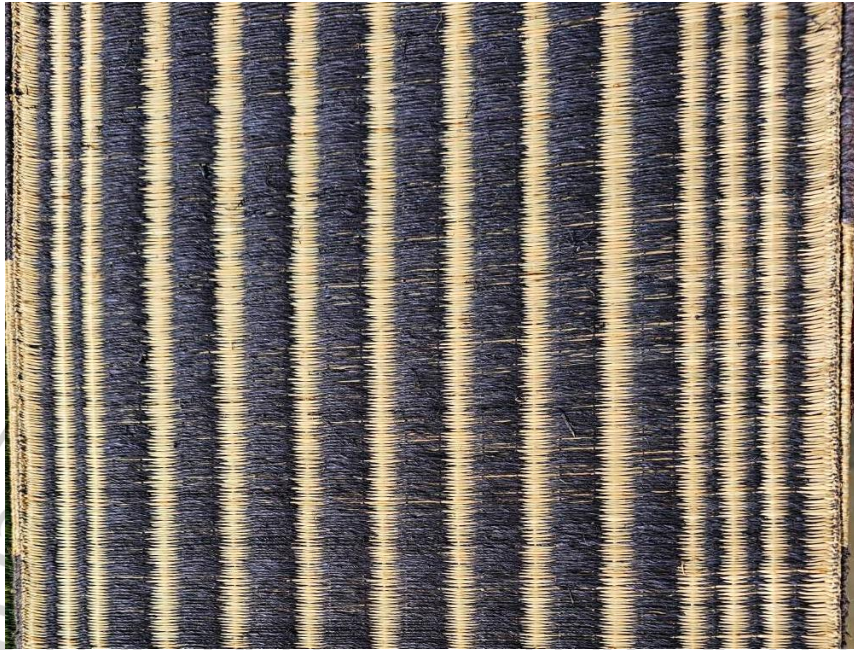
6.ลายดาวประดับฟ้าเหมาะทำแผ่นชุดรองจาน

7.ลายสายฝน

8.ลายโซ่คล้องใจ

9.ลายคั่นนาปลูกกก เหมาะในการทำแผ่นรองจาน

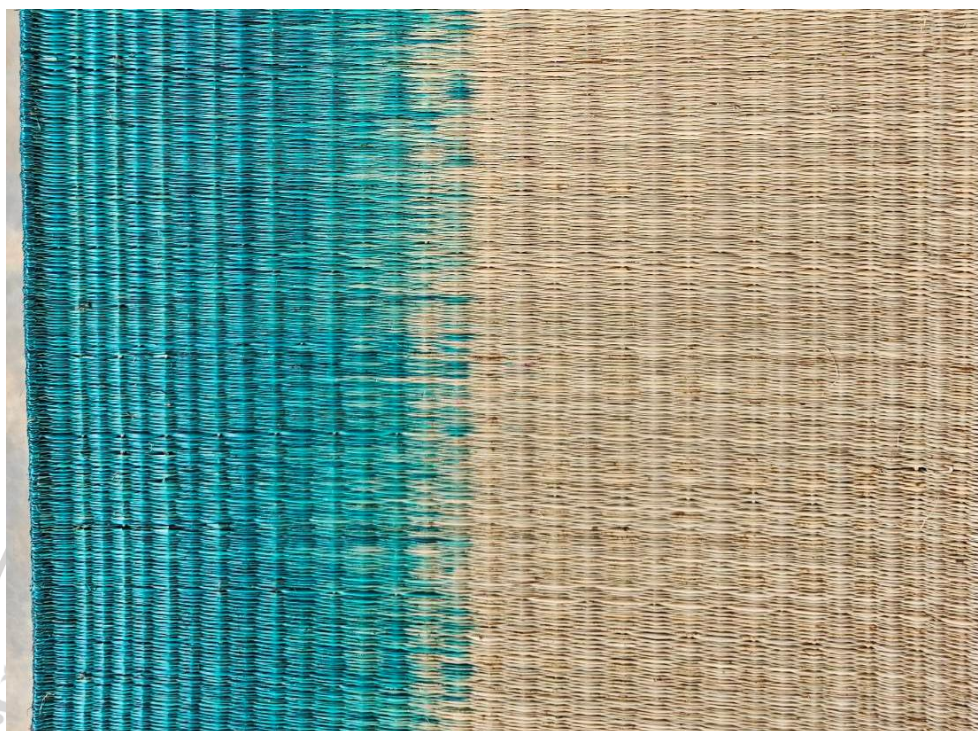
10.ลายคั่นนาปลูกกก เหมาะในการทำแผ่นรองจาน

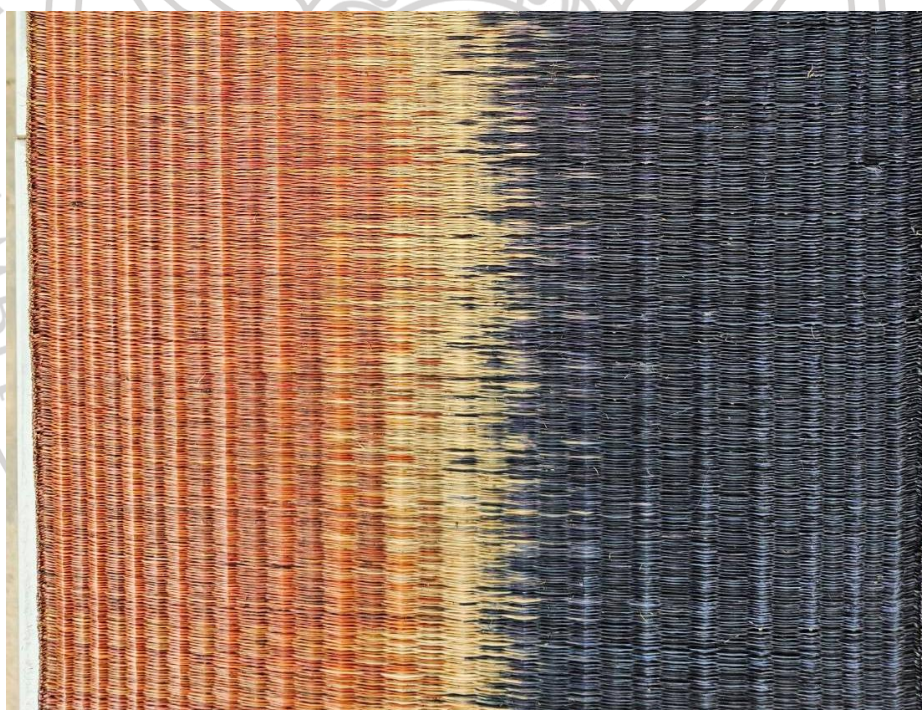
11.ลายคันทันปลุกกก เหมาะในการทำแผ่นรองจาน

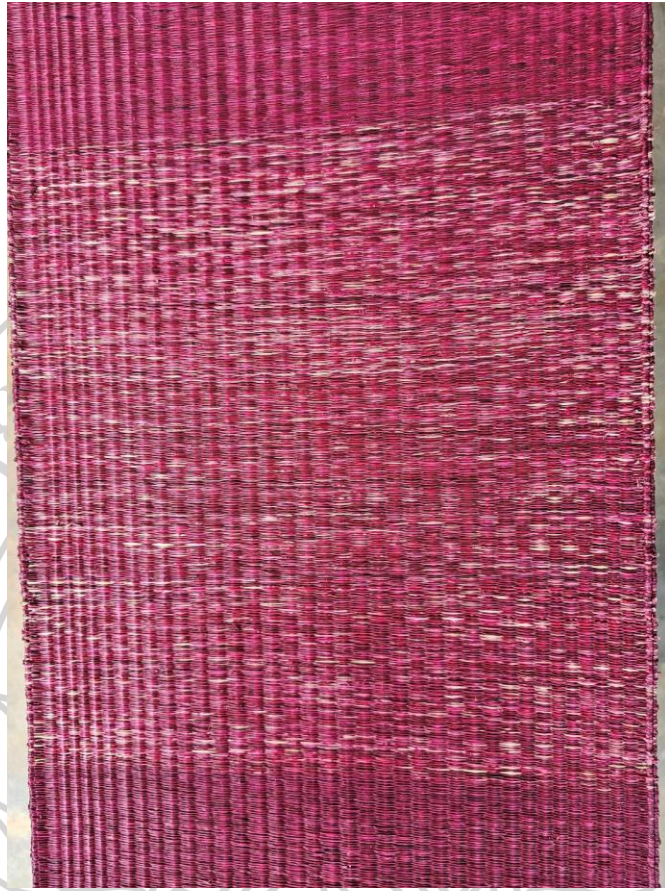
12.ลายสาหร่ายน้ำ เหมาะในการทำแผ่นรองจาน

13.ลายคลื่นทะเล เหมาะในการทำแผ่นรองจาน

14.ลายคลื่นทะเล (เล่นสี) เหมาะในการทำแผ่นรองจาน

15.ลายคลื่นทะเล เหมาะในการทำแผ่นรองจาน

16.ลายตะขอกุ้ง เหมาะในการทำแผ่นรองจาน

17.ลายขั้ดธรรมดา เหมาะในการทำแผ่นรองจาน

18.ลายขนมเปียกปูนซ้อนหวาน เหมาะในการทำแผ่นรองจาน

บทที่ 5

บทส่งท้ายองค์ความรู้เสื้อกจันทบุรี มรดกภูมิปัญญาบนฐานอัตลักษณ์ชุมชน

บทนำ

เสื้อกจันทบุรี มิใช่เป็นเพียงผลิตภัณฑ์จักสาน แต่เป็นมรดกทางวัฒนธรรมอันล้ำค่าที่สะท้อนถึงอัตลักษณ์ วิถีชีวิต และภูมิปัญญาของชาวจันทบุรีที่สั่งสมและสืบทอดจากรุ่นสู่รุ่น ความโดดเด่นของเสื้อกจันทบุรีอยู่ที่ความละเอียดของเส้นกก ความประณีตในการทอ และลวดลายอันเป็นเอกลักษณ์ ซึ่งทั้งหมดนี้ล้วนเกิดจากองค์ความรู้ที่ฝังรากลึกอยู่ในชุมชน เอกสารฉบับนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อสังเคราะห์องค์ความรู้ดังกล่าว โดยแบ่งการนำเสนอออกเป็น 4 ด้านหลัก ได้แก่ 1) ด้านการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นเสื้อกจันทบุรี 2) ด้านบทบาทของครุภูมิปัญญา 3) ด้านการเชื่อมโยงสู่การศึกษา และ 4) ด้านแนวทางสู่ความยั่งยืน เพื่อให้เห็นภาพรวมของระบบนิเวศทางปัญญาที่หล่อเลี้ยงให้เสื้อกจันทบุรียังคงอยู่และพัฒนาต่อไปในอนาคต

1. ด้านการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นเสื้อกจันทบุรี

การอนุรักษ์ภูมิปัญญาเสื้อกจันทบุรีเป็นกระบวนการที่ซับซ้อนและครอบคลุมในหลายมิติ ตั้งแต่ต้นน้ำจนถึงปลายน้ำ โดยชุมชนได้พัฒนากลไกการอนุรักษ์ที่เกิดจากสำนึกรักในมรดกของตนเอง ดังนี้

1.1 การอนุรักษ์วัตถุดิบและพื้นที่เพาะปลูก

- **องค์ความรู้:** ชุมชนมีความรู้ในการคัดเลือกพันธุ์ “กก” ที่เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ของจันทบุรี ซึ่งมีลักษณะลำต้นกลม เหนียว และยาว ทำให้เมื่อจักเป็นเส้นแล้วจะมีความละเอียดสูง ทนทาน ไม่ขาดง่าย นอกจากนี้ ยังมีความรู้เรื่องระบบนิเวศที่เอื้อต่อการเจริญเติบโตของกก คือพื้นที่ชุ่มน้ำหรือที่เรียกว่า “ทุ่ง” หรือ “หนอง”
- **แนวทางการอนุรักษ์:**
 - **การสงวนพื้นที่:** ชุมชนหลายแห่ง เช่น ชุมชนบ้านเสม็ดงาม ชุมชนบางสระแก้ว มีการกันพื้นที่สาธารณะบางส่วนไว้สำหรับการปลูกกกร่วมกัน เพื่อให้เป็นแหล่งวัตถุดิบกลางของชุมชน
 - **การจัดการน้ำ:** ชาวบ้านมีความเข้าใจในการจัดการน้ำเข้าสู่แปลงกกตามฤดูกาล เพื่อให้ได้ต้นกกที่มีคุณภาพสูงสุด

- การสืบทอดความรู้: การสอนให้คนรุ่นใหม่รู้จักลักษณะของกกที่ดี วิธีการเก็บเกี่ยวที่ไม่ทำลายต่อเติมเพื่อให้สามารถงอกใหม่ได้ในฤดูกาลถัดไป ถือเป็นการอนุรักษ์ที่สำคัญที่สุด

1.2 การอนุรักษ์กระบวนการผลิตดั้งเดิม

กระบวนการผลิตเสื่อกกจันทบูรเต็มไปด้วยรายละเอียดและเคล็ดลับเชิงช่างที่ถูกถ่ายทอดแบบปากต่อปากและผ่านการปฏิบัติ

• องค์ความรู้:

- การจักตอก: เป็นขั้นตอนที่ต้องใช้ทักษะสูงสุดในการใช้ "มีดจัก" กรีดต้นกกให้เป็นเส้นเสื่อละเอียดและสม่ำเสมอจนตลอดทั้งเส้น ความละเอียดของเส้นกนกนี้คือหัวใจที่ทำให้เสื่อจันทบูรแตกต่างจากเสื่อที่อื่น
- การย้อมสี: ภูมิปัญญาดั้งเดิมใช้สีย้อมจากธรรมชาติ เช่น เปลือกประดู่ ให้สีแดงคล้ำ, ใบสบู่เลือดให้สีเขียว, ครั่งให้สีแดงสด การย้อมต้องอาศัยความเข้าใจในคุณสมบัติของพืชแต่ละชนิด และเทคนิคการต้ม การแช่ เพื่อให้สีติดทนนาน แม้ปัจจุบันจะมีการใช้สีเคมีเพื่อความสะดวกและให้สีล้นที่หลากหลายน แต่ความรู้เรื่องสีย้อมธรรมชาติยังคงได้รับการอนุรักษ์ไว้สำหรับงานชิ้นพิเศษ
- การทอ: การขึ้นลาย การควบคุมน้ำหนักมือในการทอเพื่อให้ผืนเสื่อแน่น เรียบตึง และการเก็บขอบเสื่อให้เรียบร้อย ล้วนเป็นทักษะที่ต้องอาศัยประสบการณ์ยาวนาน

• แนวทางการอนุรักษ์:

- การสาธิตในชุมชน: จัดให้มีการสาธิตกระบวนการผลิตในงานเทศกาล หรืองานสำคัญของจังหวัด เพื่อสร้างการรับรู้และความภาคภูมิใจ
- การผลิตเพื่อสืบสาน: กลุ่มแม่บ้านหรือวิสาหกิจชุมชนยังคงยึดมั่นในกระบวนการผลิตแบบดั้งเดิม แม้จะใช้เวลานาน แต่เพื่อรักษาคุณภาพและเอกลักษณ์ของเสื่อไว้

1.3 การอนุรักษ์ลวดลายและอัตลักษณ์

ลวดลายบนผืนลื้อคือภาษาที่ใช้สื่อสารเรื่องราวและความเชื่อของชุมชน

- องค์ความรู้:

- ลายดั้งเดิม: เช่น ลายดอกพิกุล, ลายขอ, ลายราชวัตร, ลายตาห่ม (ตาสมุก) ซึ่งเป็นลายพื้นฐานที่ช่างทอทุกคนต้องเรียนรู้
- ลายประยุกต์: ช่างทอที่มีความสามารถสูงสามารถสร้างสรรค์ลายใหม่ๆ โดยได้แรงบันดาลใจจากธรรมชาติรอบตัว เช่น ลายดอกมังคุด ลายคลื่นทะเล หรือแม้กระทั่งการนำชื่อบุคคลหรือหน่วยงานมาทอเป็นลายบนผืนลื้อ

- แนวทางการอนุรักษ์:

- การจัดทำคลังลวดลาย: บางชุมชนและหน่วยงานภาครัฐได้เริ่มรวบรวมและบันทึกลวดลายดั้งเดิมไว้เป็นลายลักษณ์อักษรและภาพถ่าย เพื่อไม่ให้สูญหายไป
- การประกวด: จัดการประกวดการทอลื้อลวดลายต่างๆ เพื่อกระตุ้นให้เกิดการฝึกฝนและพัฒนาฝีมืออย่างต่อเนื่อง

2. ด้านบทบาทของครูภูมิปัญญา

ครูภูมิปัญญาหรือ “ปราชญ์ชาวบ้าน” คือหัวใจของการดำรงอยู่ขององค์ความรู้ลื้อกก จันทบูร ท่านเหล่านี้เปรียบเสมือนคลังความรู้ที่มีชีวิต และเป็นผู้ถ่ายทอดลมหายใจของมรดกนี้สู่คนรุ่นต่อไป

2.1 บทบาทและคุณสมบัติ

- คลังความรู้: ครูภูมิปัญญาไม่เพียงแต่มีทักษะการทอลื้อในระดับสูง แต่ยังมี ความเข้าใจอย่างลึกซึ้งในทุกมิติที่เกี่ยวข้อง ตั้งแต่การเลือกกก การย้อมสี การ ออกแบบลาย ไปจนถึงประวัติศาสตร์และเรื่องราวที่ผูกพันกับลื้อแต่ละผืน
- ผู้ถ่ายทอด: มีจิตวิญญาณของความเป็นครู มีความเมตตาและอดทนในการ สอนศิษย์ ซึ่งกระบวนการสอนมักจะเป็นการสอนแบบตัวต่อตัว (Apprenticeship) ที่ผู้เรียนได้เรียนรู้ผ่านการสังเกตและลงมือปฏิบัติจริง
- ผู้สร้างแรงบันดาลใจ: เป็นแบบอย่างที่ทำให้คนในชุมชน โดยเฉพาะคนรุ่น ใหม่ เห็นคุณค่าและความสำคัญของภูมิปัญญาตนเอง และเกิดความภาคภูมิใจ ในรากเหง้าทางวัฒนธรรม

2.2 กระบวนการถ่ายทอดองค์ความรู้

- การเรียนรู้ในครอบครัว: เป็นรูปแบบการถ่ายทอดที่สำคัญที่สุด เด็ก ๆ จะซึมซับและเรียนรู้จากการเฝ้ามองพ่อแม่ ปู่ย่าตายาย ทำงานในชีวิตประจำวัน เริ่มจากการช่วยงานเล็กๆ น้อยๆ เช่น การคัดแยกกก การช่วยสาวเส้นด้าย จนค่อยๆ พัฒนาสู่การจักตอกและทอ
- การเรียนรู้ในกลุ่มชุมชน: ครูภูมิปัญญาจะเปิดบ้านของตนเองเป็นศูนย์การเรียนรู้ หรือรวมตัวกันในวิสาหกิจชุมชนเพื่อสอนให้กับผู้ที่สนใจ ทั้งคนในและนอกชุมชน
- การสอนแบบ “จับมือทำ”: เป็นหัวใจของการถ่ายทอดเชิงช่าง ครูจะนั่งข้างๆ ศิษย์ คอยแนะนำการจับมีด การสอดเส้นกก การกระทบฟืม เพื่อให้ผู้เรียนเข้าใจถึงน้ำหนักและจังหวะที่ถูกต้อง

2.3 ความท้าทายและแนวทางการส่งเสริม

- ความท้าทาย: ครูภูมิปัญญาส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุ ซึ่งอาจมีข้อจำกัดด้านสุขภาพ และองค์ความรู้บางส่วนอาจสูญหายไปพร้อมกับการจากไปของท่าน หากไม่มีการบันทึกหรือถ่ายทอดอย่างเป็นระบบ
- แนวทางการส่งเสริม:
 - การยกย่องเชิดชูเกียรติ: หน่วยงานภาครัฐและท้องถิ่นควรมีการประกาศเกียรติคุณและมอบรางวัลให้แก่ครูภูมิปัญญา เพื่อสร้างขวัญและกำลังใจ
 - การจัดทำทะเบียนครูภูมิปัญญา: เพื่อรวบรวมข้อมูลและองค์ความรู้ของแต่ละท่านอย่างเป็นระบบ
 - การสนับสนุนให้เกิดการถ่ายทอด: จัดสรรงบประมาณเพื่อสนับสนุนกิจกรรมการเรียนการสอนของครูภูมิปัญญา ให้สามารถเปิดบ้านสอนได้อย่างต่อเนื่อง

3. ด้านการเชื่อมโยงสู่การศึกษา

การนำภูมิปัญญาเลือกกจันทบูรเข้าไปผนวกกับระบบการศึกษา เป็นยุทธศาสตร์สำคัญในการสร้างความยั่งยืนและยกระดับคุณค่าของมรดกทางวัฒนธรรม

3.1 การศึกษาในระบบ

- **หลักสูตรท้องถิ่น:** โรงเรียนในพื้นที่ได้นำเรื่องราวของเสื่อกกจันทบูรเข้าไปบรรจุในหลักสูตรท้องถิ่น โดยอาจเป็นวิชาเลือกเสรี หรือกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน (ชมรม) นักเรียนจะได้เรียนรู้ทั้งภาคทฤษฎี (ประวัติศาสตร์, ความสำคัญ) และภาคปฏิบัติ (ฝึกทอเสื่อขนาดเล็ก)
- **ความร่วมมือกับสถาบันอุดมศึกษา:** มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี และสถาบันการศึกษาอื่นๆ ได้เข้ามามีบทบาทในการทำวิจัยเพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์ เช่น การออกแบบลวดลายร่วมสมัย, การพัฒนาสีย้อมธรรมชาติให้มีคุณภาพสูงขึ้น, การแปรรูปผลิตภัณฑ์เสื่อกกให้มีความหลากหลาย
- **โครงการ “ลดเวลาเรียน เพิ่มเวลารู้”:** เป็นช่องทางที่โรงเรียนสามารถเชิญครูภูมิปัญญาเข้าไปเป็น “วิทยากรท้องถิ่น” สอนนักเรียนได้โดยตรง

3.2 การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย

- **ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน:** ชุมชนหลายแห่งจัดตั้งพื้นที่ส่วนกลางเป็นศูนย์การเรียนรู้และสาธิตการทอเสื่อ เปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวและผู้สนใจทั่วไปได้เข้ามาเรียนรู้และทดลองทำ
- **กิจกรรม Workshop:** การจัดกิจกรรมเชิงท่องเที่ยวสร้างสรรค์ เช่น “หนึ่งวันกับการเป็นช่างทอเสื่อ” ซึ่งสร้างรายได้เสริมให้ชุมชนและเป็นการเผยแพร่วัฒนธรรมไปในวงกว้าง
- **สื่อดิจิทัล:** การสร้างช่อง YouTube, Facebook Page เพื่อนำเสนอเรื่องราวและสาธิตเทคนิคการทอ เป็นการใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ในการขยายขอบเขตการเรียนรู้ให้ไปไกลกว่าในชุมชน

4. ด้านแนวทางการความยั่งยืน

ความยั่งยืนของภูมิปัญญาเสื่อกกจันทบูร ต้องพิจารณาใน 3 มิติหลัก คือ เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม ซึ่งทั้งสามมิติต้องเติบโตไปพร้อมกัน

4.1 ความยั่งยืนทางเศรษฐกิจ

- **การพัฒนาและแปรรูปผลิตภัณฑ์:** ชุมชนไม่ได้หยุดอยู่แค่การทอเสื่อ แต่ได้ต่อยอดไปสู่ผลิตภัณฑ์อื่นๆ ที่ตอบสนองตลาดสมัยใหม่ เช่น กระเป๋า, รองเท้า,

กล่องใส่ของ, ของชำร่วย, แพ้มเอกสาร, ของตกแต่งบ้าน ซึ่งเป็นการเพิ่มมูลค่าให้กันอย่างมหาศาล

- การสร้างแบรนด์ “เสื้อจันทบุรี”: การสร้างตราสินค้าและเรื่องราว (Storytelling) ที่เชื่อมโยงผลิตภัณฑ์เข้ากับอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม ทำให้สินค้ามีคุณค่าทางจิตใจและสามารถจำหน่ายได้ในราคาสูงขึ้น
- การตลาดและการจัดจำหน่าย: การขยายช่องทางจากเดิมที่รอขายในชุมชน ไปสู่การขายผ่านช่องทางออนไลน์ (E-commerce), การออกร้านในงานแสดงสินค้า OTOP, และการเชื่อมโยงกับธุรกิจโรงแรมและการท่องเที่ยว

4.2 ความยั่งยืนทางสังคมและวัฒนธรรม

- การสร้างความภาคภูมิใจ: เมื่อภูมิปัญญาสามารถสร้างรายได้ที่มั่นคงให้กับครอบครัวและชุมชน คนรุ่นใหม่จะเริ่มเห็นคุณค่าและหันกลับมาสนใจสืบทอดอาชีพนี้มากขึ้น
- การรวมกลุ่มที่เข้มแข็ง: การจัดตั้งวิสาหกิจชุมชนหรือสหกรณ์ ช่วยสร้างอำนาจในการต่อรองราคาวัตถุดิบและการตลาด รวมถึงเป็นพื้นที่กลางในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และช่วยเหลือซึ่งกันและกัน
- การเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมท่องเที่ยว: การผนวกเรื่องราวของเสื้อกักเข้ากับการท่องเที่ยวของจังหวัดจันทบุรี ทำให้วัฒนธรรมนี้มีชีวิตชีวาและเป็นที่รับรู้ของสาธารณชนในวงกว้าง

4.3 ความยั่งยืนทางสิ่งแวดล้อม

- การจัดการทรัพยากรธรรมชาติ: การอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำซึ่งเป็นแหล่งเพาะปลูกกัก ไม่เพียงแต่จะรักษาวัตถุดิบไว้ได้ แต่ยังเป็นการรักษาสมดุลของระบบนิเวศโดยรวม
- การส่งเสริมการใช้สีเขียวธรรมชาติ: การกลับมาให้ความสำคัญกับสีเขียวธรรมชาติ เป็นการลดการใช้สารเคมีที่เป็นอันตรายต่อทั้งผู้ผลิตและสิ่งแวดล้อม และยังตอบสนองต่อกระแสความต้องการสินค้าที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม (Eco-friendly) ของผู้บริโภค
- การจัดการของเสีย: ชุมชนเรียนรู้ที่จะใช้ประโยชน์จากทุกส่วนของต้นกก ส่วนที่เหลือจากการจักตอกสามารถนำไปทำปุ๋ยหมัก เป็นการลดของเสียให้เป็นศูนย์ (Zero Waste)

บทสรุป

องค์ความรู้จากชุมชนภูมิปัญญาท้องถิ่นเสื้อกจันทบูร เป็นระบบนิเวศทางปัญญาที่สมบูรณ์และเชื่อมโยงกันอย่างแยกไม่ออก มีความเป็นพี่น้อง ระหว่างชุมชนอย่างเห็นได้ชัด เมื่อพิจารณาจากพลวัตสายเลือดที่มีความคล้ายคลึงกันมาก แต่มีการเรียกแตกต่างกันตามบริบทของพื้นที่ การอนุรักษ์จะเกิดขึ้นไม่ได้หากขาดครูภูมิปัญญาผู้เป็นผู้พิทักษ์และถ่ายทอด, การถ่ายทอดจะไปถึงคนรุ่นใหม่หากไม่เชื่อมโยงกับการศึกษา และทั้งหมดนี้จะดำรงอยู่ไม่ได้หากไม่สามารถสร้างความยั่งยืนทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมได้ ความสำเร็จในการรักษาและต่อยอดมรดกเสื้อกจันทบูรจึงเป็นบทพิสูจน์ถึงพลังของชุมชนที่ตระหนักในคุณค่าแห่งรากเหง้าของตน และพร้อมที่จะปรับตัวเพื่อส่งต่อภูมิปัญญาอันล้ำค่านี้ให้คงอยู่คู่แผ่นดินจันทบูรและสังคมไทยสืบไป

บรรณานุกรม

- กรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม. (2568). มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม. โรงพิมพ์องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก ในพระบรมราชูปถัมภ์.
- โกสุม เจริญรอย. (2551). การจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น. จันทบุรี: มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี
- คณะรักกางเขน แห่งจันทบุรี (2546). ฉลองครบรอบ 200 ปี การก่อตั้งคณะในจันทบุรี. จันทบุรี : คณะรักกางเขน แห่งจันทบุรี.
- ฉัฐมา อาสารัฐ และภรดี พันธุภากร. (2527). “การศึกษาเรื่องการทอเสื้อจันทบุรี,” วารสารสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ. 16(1), 1-31.
- ตำหนักภูพิงราชนิเวศน์. (2528). พระราชประวัติสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีพระบรมราชินีในรัชกาลที่ ๗. กรุงเทพมหานคร.
- นุชรีย์ ทิวาลัย. (2556). ภูมิปัญญาท้องถิ่น : การจัดการความรู้. ศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนชลบุรี. สืบค้นเมื่อ 20 พฤษภาคม 2563.
- ประเวศ วะสี. (2536).การศึกษาของชาติ กับภูมิปัญญาท้องถิ่น. น.17-19. ในเสรี พงศ์พิศ. (บรรณาธิการ). 2536. ภูมิปัญญาชาวบ้านกับการพัฒนาชนบท. กรุงเทพฯ: อมรินทร์ พริ้นติ้งกรุ๊ป.
- พระราชินีพันธุในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว. 2512: 11 – 12. Purachatra. 1930:244
- มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี. 2543. พระมิ่งขวัญรำไพพรรณี. กรุงเทพฯ :อมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์พับลิชชิ่ง.
- มูลนิธิช่างหัตถศิลป์ไทย. (2538). รูปแบบผลิตภัณฑ์หัตถกรรมไทย. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ : กระทรวงอุตสาหกรรมร่วมกับ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยและการปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย จัดพิมพ์เนื่องในโอกาส เฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถปีหัตถกรรมไทย.
- เมธี จิงสงวนสิทธิ์. (2560). จันทบุรี Shining Moon. กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2546). พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542. กรุงเทพฯ : นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์.
- วิจารณ์ พานิช. (2548). การจัดการความรู้ ฉบับนักปฏิบัติ. กรุงเทพฯ : สุขภาพใจ.

สมปอง มุลมณี, สรिता ปัจจุสานนท์ และอภิสรรา โคตรโยธา. (2565). “การรวบรวมลายลักษณ์อักษรเพื่อการจัดการความรู้เรื่องเล่าวิถีชีวิตของชุมชนเสม็ดงาม,”. วารสารชัยพฤกษ์ภิรมย์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา. 4, 2 (กรกฎาคม-ธันวาคม) หน้า 56-70.

สัมมา รณินิตย์. 2564. พระมหากรุณาธิคุณเพริศแพร้ว ณ สวนบ้านแก้ว จันทบุรี. อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง. : 58

หทัยภัทร ศรีฉนวน. (2559). “สิ่งหลายหลากจาก เลือจันทบุรี : Chanthaboon MAT.”

About Chan ศิลปวัฒนธรรม การท่องเที่ยว สิ่งแวดล้อม. (37 พฤษภาคม 2559).

พิกษา สมบูรณ์. (2567). “สืบสานตำนานเลือกจันทบุรี ภูมิปัญญาท้องถิ่นบนฐานอัตลักษณ์วิถีชุมชน กรณีศึกษาบ้านท่าแฉลบ ตำบลบางกะจะ จังหวัดจันทบุรี โดยผ่านกระบวนการจัดการความรู้” ร้อยแก่นสาร. 9,10 (ตุลาคม 2567) หน้า 32-44.

www.wangsuanbankaew.com

Nonaka, I. & Takeuchi, H. (1998). **The Knowledge-creating Company**. Boston, MA: Harvard Business School.

ภาคผนวก

คำสั่งมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี
ที่ ๐๔๔๒/๒๕๖๘

เรื่อง แต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินงานเพิ่มศักยภาพชุมชน Soft Power
บนฐานอัตลักษณ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น
ภายใต้ ยุทธศาสตร์มหาวิทยาลัยเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นสู่ความยั่งยืน ประจำปีงบประมาณ ๒๕๖๘

ด้วยสำนักศิลปวัฒนธรรมและพัฒนาชุมชน ได้รับมอบหมายจากมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี ให้เป็นผู้รับผิดชอบโครงการ “การเพิ่มศักยภาพชุมชน Soft Power บนฐานอัตลักษณ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น ภายใต้ ยุทธศาสตร์มหาวิทยาลัยเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นสู่ความยั่งยืน ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๘ และเพื่อให้การดำเนินบรรลุวัตถุประสงค์ และเป้าหมายความสำเร็จ โดยขับเคลื่อนงานแบบมีส่วนร่วมจากคณะ สถาบัน สำนัก ทุกภาคส่วนในมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

อาศัยอำนาจตามความในมาตรา ๒๗ และมาตรา ๓๑ (๑), (๒) แห่งพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยราชภัฏ พ.ศ. ๒๕๔๗ มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี จึงแต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินงานเพิ่มศักยภาพชุมชน Soft Power บนฐานอัตลักษณ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น ภายใต้ ยุทธศาสตร์มหาวิทยาลัยเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นสู่ความยั่งยืน ประจำปีงบประมาณ ๒๕๖๘ ดังนี้

๑. คณะกรรมการอำนวยการ

๑.๑	อธิการบดีมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี	ประธานกรรมการ
๑.๒	รองอธิการบดีด้านกิจการพิเศษ	รองประธานกรรมการ
๑.๓	รองอธิการบดี ทุกท่าน	กรรมการ
๑.๔	ผู้ช่วยอธิการบดี ทุกท่าน	กรรมการ
๑.๕	ประธานสภาคณาจารย์และข้าราชการ	กรรมการ
๑.๖	คณบดี ทุกคณะ	กรรมการ
๑.๗	ผู้อำนวยการ สถาบัน สำนัก ทุกท่าน	กรรมการ
๑.๘	ผู้อำนวยการสำนักงานอธิการบดี	กรรมการ
๑.๙	ผู้อำนวยการสำนักศิลปวัฒนธรรมและพัฒนาชุมชน	กรรมการและเลขานุการ
๑.๑๐	รองผู้อำนวยการ (กำกับงานด้านชุมชน)	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

หน้าที่

๑. กำหนดนโยบายการดำเนินโครงการ
๒. ส่งเสริม สนับสนุนการดำเนินโครงการให้บรรลุวัตถุประสงค์ และเป้าหมาย
๓. กำกับ ติดตามการดำเนินโครงการ
๔. ให้ข้อเสนอแนะเพื่อการพัฒนา ปรับปรุงการดำเนินโครงการ

๒. คณะกรรมการบริหารโครงการ

๒.๑	ผู้อำนวยการสำนักศิลปวัฒนธรรมฯ	ประธานกรรมการ
๒.๒	รองผู้อำนวยการสำนักศิลปวัฒนธรรมฯ ทุกท่าน	รองประธานกรรมการ
๒.๓	ผู้ช่วยผู้อำนวยการสำนักศิลปวัฒนธรรมฯ ทุกท่าน	กรรมการ

๒.๔ นาย...

๒.๔ นายปิยะวัฒน์ เวชการี	กรรมการ
๒.๕ นางสาวพรพิน ถิ่นนคร	กรรมการ
๒.๖ นางสาวเกษริน สุจินต์	กรรมการ
๒.๗ นายภานุภัทร์ เรืองภักดี	กรรมการ
๒.๘ นายสุธี วุฒิประเสริฐ	กรรมการ
๒.๙ ประธานกรรมการพัฒนาองค์ความรู้เสื้อจันทบูร	กรรมการ
๒.๑๐ ประธานกรรมการพัฒนานวัตกรรมศูนย์เรียนรู้เสื้อจันทบูร	กรรมการ
๒.๑๑ ประธานกรรมการสื่อสารสร้างสรรค์การรับรู้ Soft Power เสื้อจันทบูร	กรรมการ
๒.๑๒ ประธานกรรมการสื่อสารเพื่อการเรียนรู้เสื้อจันทบูร ๓ ภาษา	กรรมการ
๒.๑๓ ประธานกรรมการจัดกิจกรรมสร้างสรรค์ Soft Power เสื้อจันทบูร	กรรมการ
๒.๑๔ ประธานกรรมการพัฒนาผลิตภัณฑ์ Soft-Power เสื้อจันทบูร	กรรมการ
๒.๑๕ ประธานคณะกรรมการพัฒนาเทคโนโลยีสารสนเทศฯ	กรรมการ
๒.๑๖ นางสาวรัชณี แก้วขาว	กรรมการและเลขานุการ
๒.๑๗ นางสาวสุนิสา ตั้งตระกูล	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
๒.๑๘ นายอรุณ แพทย์โฮส	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

หน้าที่

๑. จัดทำแผนการดำเนินโครงการ
๒. กำกับ ติดตามการดำเนินโครงการ
๓. สรุปผลการดำเนินโครงการ และรายงานผลการดำเนินโครงการ

๓. คณะกรรมการฝ่ายพัฒนาองค์ความรู้เสื้อจันทบูร

๓.๑ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พินิจ สมบูรณ์	ประธานกรรมการ
๓.๒ อาจารย์สมปอง มูลมณี	รองประธานกรรมการ
๓.๓ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ชลพรรณ ออสบอนพันธ์	กรรมการ
๓.๔ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ทิพวรรณ พลสุขสมบัติ	กรรมการ
๓.๕ ผู้ช่วยศาสตราจารย์รัตรี พิงกุศล	กรรมการ
๓.๖ อาจารย์อภิสร่า โคตรโยธา	กรรมการ
๓.๗ อาจารย์ ดร.สุพัตรา รักษาสนธิ์	กรรมการ
๓.๘ อาจารย์พัชรินทร์ เสือสาละตี	กรรมการ
๓.๙ อาจารย์ ดร.วิญฉวี บุญลอย	กรรมการ
๓.๑๐ อาจารย์กรรฎา สุขุม	กรรมการ
๓.๑๑ อาจารย์ ดร.เรงวิชัย นิลโคตร	กรรมการ
๓.๑๒ อาจารย์ทาทิรินทร์ ปิ่นทอง	กรรมการ
๓.๑๓ อาจารย์ ดร.วัลยา นามธรรม	กรรมการ
๓.๑๔ นางสาวสุนิสา ตั้งตระกูล	กรรมการ
๓.๑๕ นางสาวพรพิน ถิ่นนคร	กรรมการและเลขานุการ

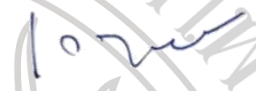
หน้าที่

๑. ศึกษา รวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับเสื้อจันทบูร
๒. ลงพื้นที่เรียนรู้ ภูมิปัญญาการทอเสื้อจันทบูรในชุมชน

โดยให้ผู้ได้รับแต่งตั้งปฏิบัติหน้าที่ตามที่ได้รับมอบหมายให้เกิดความเรียบร้อยและเกิดผลดีต่อ
มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

ทั้งนี้ ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป

สั่ง ณ วันที่ ๑๑ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๖๘

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ไวกฤนต์ ทองอร่าม)
อธิการบดีมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

ภาคผนวก

ข GI Thai Geographical Indication เลือจันทบูร

ประกาศกรมทรัพย์สินทางปัญญา

เรื่อง การขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์

เลื่อนจันทร์บุร

ทะเบียนเลขที่ สข 61100108

เพื่อให้การขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เป็นไปตาม พระราชบัญญัติคุ้มครอง
สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 อาศัยอำนาจตามความในมาตรา 32 แห่งพระราชบัญญัติระเบียบ
บริหารราชการแผ่นดิน พ.ศ. 2534 แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน
(ฉบับที่ 5) พ.ศ. 2545 กรมทรัพย์สินทางปัญญาจึงออกประกาศไว้ ดังต่อไปนี้

ให้ขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ เลื่อนจันทร์บุร คำขอเลขที่ 54100077 ทะเบียนเลขที่
สข 61100108 ซึ่งมีรายการทางทะเบียนตามบัญชีแนบท้ายประกาศฉบับนี้

ทั้งนี้ ให้มีผลตั้งแต่วันยื่นคำขอขึ้นทะเบียน 18 มีนาคม 2554

ประกาศ ณ วันที่ ๒ มิถุนายน พ.ศ. 2561

ล. ก.

(นายทศพล หังบุญพร)
อธิบดีกรมทรัพย์สินทางปัญญา

ภาคผนวก

ค รายการเลือกกจันทบูร จังหวัดจันทบุรี ด้รับการประกาศขึ้นบัญชัมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม
ประจำปีพุทธศักราช 2567

เลือกกจันทบูร

ลักษณะ/สาขา : งานช่างฝีมือดั้งเดิม
ประเภท : เครื่องจักสาน
ระดับการขึ้นบัญชี : ระดับชาติ
สถานะการคงอยู่ : ปฏิบัติอย่างแพร่หลาย
ปีขึ้นทะเบียน : พ.ศ. 2567
จังหวัด : จันทบุรี

<http://ich.culture.go.th/heritage/detail/675bbdc86bbf025285b1b30a>

